

સ્મૃતિમા ઝર્મિલા

**In Memory of
Urmila**

स्मृतिमा उर्मिला

**In Memory of
Urmila**

स्मारिका : स्मृतिमा उर्मिला/In Memory of Urmila

प्रकाशक : प्रा. डा. उर्मिला प्याकुरेल मधुश्री प्रतिष्ठान

© : प्रकाशकमा

संस्करण : प्रथम २०८२, ५०० प्रति

मुद्रक : स्वाभिमान मल्टीपरोज प्रा.लि.

अनामनगर, काठमाडौं

प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल मधुश्री प्रतिष्ठान/Prof. Dr. Urmila Pyakurel Madhushree Academy

यस पुस्तकका कुनै पनि अंश साभार गर्न पाइने छैन ।

प्रकाशकीय

‘प्रा.डा.उर्मिला प्याकुरेल मधुश्री प्रतिष्ठान’ को सकृयता हुनु भनेको प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेलले परिवार, समाज, त्रिविविमा आफ्नो शैक्षिक क्षमता र प्रतिभा प्रदर्शन गरिरहेकी हुनुहुन्छ भन्ने अनुभूति हुनु हो । उहाँको पार्थिव शरीरले धर्तीबाट विदा लिएको दुई वर्ष बित्यो तर पनि उहाँ हामीबिच भइरहेको अनुभूति हुन्छ । यस अनुभूतिलाई जगाइराख्न प्रतिष्ठानले उर्मिलाका प्राज्ञिक र साहित्यिक योगदानलाई उजागर गर्ने सोच राखेको छ । यही सोचअनुसार उहाँको साहित्यिक कृति गीत कविता सङ्ग्रह ‘मधुरस’ २०८१ प्रकाशन गरिसकेका छौं ।

यसै क्रममा उर्मिलाको शैक्षिक योगदान, साहित्यिक योगदान साथै उहाँको सङ्घर्षशील जीवनसँग सम्बन्धित रहेर उहाँको सम्झनामा स्मारिका प्रकाशन गर्ने प्रतिष्ठानबाट निर्णय भयो । प्रतिष्ठानले स्मारिकाका लागि उर्मिलासँग सम्बन्धित लेख रचना, संस्मरणहरू पठाइदिनु हुन सूचनामार्फत आह्वान गर्‍यो । फलस्वरूप उहाँका परिवारका सदस्यहरू, साथीसङ्गी, शुभचिन्तक, देश विदेशका प्राज्ञिक व्यक्तित्वहरूबाट धेरै लेखहरू प्राप्त भयो । तिनै लेख र रचनाको सङ्कालोलाई प्रतिष्ठानबाट “स्मृतिमा उर्मिला” स्मारिका प्रकाशन गरिएको छ ।

यस स्मारिकामा स्व. प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेलको बाल्यकाल, उहाँको औपचारिक शिक्षा प्रारम्भ, पारिवारिक पृष्ठभूमि, आधारभूत तहदेखि महाविद्यावरिधिसम्म अध्ययन गर्दाका अवस्थालाई विभिन्न व्यक्तिहरूले शब्दमा उतारिदिनुभएको छ । यसमा उर्मिलाको लगनशीलता, उहाँका प्रतिभा, साहित्यिक सिर्जनाप्रतिको लगाव, जापान, फिलिपिन्स, जर्मनीको यात्रा, त्रिविविमा उपप्राध्यापक, सहप्राध्यापक हुँदै प्राध्यापकसम्मका सङ्घर्षका कथाहरूसमावेश भएका छन् । अर्बुद्ध रोगसँगको आत्माविश्वास र आत्मावलका कथा, देश विदेशमा रहनुभएका आफन्त, साथीभाइ, गुरु, सहपाठी, पत्रकार, शिक्षक, विद्यार्थीबाट पाएका माया, स्नेह र सद्भावका कथा यस स्मारिकामा अध्ययन गर्न पाइन्छ ।

सुनकोसी गाउँपालिका वडा नं. ३ उखुबारी, सिन्धुपाल्चोकमा जन्मिएकी प्रा. डा. उर्मिला प्याकुरेल त्रिभुवन विश्वविद्यालय गणित विभागमा उपप्राध्यापक, सहप्राध्यापक हुँदै उहाँले शिक्षा क्षेत्रको गरिमामय पद ग्रहण गरी देशकै कान्छी प्राध्यापक भएर चिनिन सफल हुनुभयो । आफ्नो अध्ययन, अनुसन्धान र अध्यापनसँगै साहित्यिक क्षेत्रमा कलम चलाउँदै आउनु भएकी प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल लामो समय जटिल रोगबाट पीडित हुनुपथ्यो । उहाँलाई यसबाट बचाउन परिवार, आफन्त, सिङ्गो त्रिभुवन विश्वविद्यालय, सञ्चार जगतलगायत सम्पूर्ण शुभचिन्तकको अथक प्रयास हुँदा हुँदै पनि २०७९ चैत २९ गते उहाँलाई गुमाउन बाध्य हुनुपथ्यो । उहाँको पार्थिव शरीर हामी माझ नभए पनि उहाँका गणितका उत्कृष्ट अनुसन्धानका साथै साहित्यिक कृति हामीसँग जीवित छन् र तिनै अनुसन्धान र कृतिले उहाँलाई अनन्त कालसम्म जीवन्त बनाइराख्ने उद्देश्यका साथ प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल मधुश्री प्रतिष्ठान विधिवत रूपमा स्थापना गरिएको छ ।

प्रतिष्ठानको उद्देश्यअनुरूप उहाँको सङ्घर्षपूर्ण जीवनयात्रा र शैक्षिक क्षेत्रको योगदानलाई जीवन्त राख्ने उद्देश्यका साथ यो स्मारिका प्रकाशन गरिएको हो ।

प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल मधुश्री प्रतिष्ठानमा प्रत्यक्ष रूपमा संलग्न रही यस स्मारिका प्रकाशनका लागि उर्मिला प्याकुरेलसँग सम्बन्धित स्मरणहरू उपलब्ध गराई सहयोग पुर्याउनुहुने सम्पूर्ण महानुभावप्रति कृतज्ञताका साथ धन्यवाद ! यहाँहरूले उपलब्ध गराउनु भएको उर्मिलासँगको स्मरणले उहाँलाई अझ धेरैले चिन्ने र जानकारी राख्ने अवसर प्राप्त हुनेछ भन्ने विश्वास लिएका छौं । यस स्मारिका सम्पादन गरी प्रकाशन योग्य बनाउनुहुने, पुस्तकको आवरण चित्र, डिजाइन र मुद्रण कार्यमा सहयोग पुर्याउनुहुने सम्पूर्ण महानुभावमा आभारीका साथ धन्यवाद !

अध्यक्ष

एवम्

प्रा. डा. उर्मिला प्याकुरेल मधुश्री प्रतिष्ठान
परिवार

सुनकोशी गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय पाङ्ग्रेटार, सिन्धुपाल्चोक

बागमती प्रदेश

मिति: २०८१/१२/१७

नेपाल संवत्: ११४५ चौलाथ्व १ आइतबार

पत्र संख्या: २०८१/०८२
चलानी नं

हार्दिक धन्यवाद

सुनकोशी गाउँपालिका वडा नं. ३ कालिकामा जन्मनु भई सानै उमेरमा प्राज्ञिक क्षेत्रमा सफलताको शिखर चुम्न सफल स्व. प्रा. डा. उर्मिला प्याकुरेलको दुखद निधन भएको दुई वर्ष पूरा भएको छ । गाउँपालिका परिवार उहाँ प्रति हार्दिक श्रद्धाञ्जली व्यक्त गर्दछौ । दोस्रो वार्षिक पुण्यतिथिमा परिवारका सदस्य, आफन्त, साथीहरू, शुभचिन्तक र देश/विदेशका प्राज्ञिक व्यक्तिहरूले उहाँका व्यक्तित्व, कृतित्व तथा वैज्ञानिक अनुसन्धानका विविध पक्षहरूमा केन्द्रित भएर तयार पारिएको दस्तावेज "स्मृतिमा उर्मिला" अर्थात "In Memory of Urmila" प्रकाशन गरेकोमा प्रा.डा. उर्मिला मधुश्री प्रतिष्ठानलाई हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछौ ।

हाम्रो सुनकोशीकी युवा वैज्ञानिक उर्मिला प्याकुरेललाई अल्पायुमा नै गुमाउनु पर्दा गाउँपालिका परिवार अत्यन्त दुखित छ । उहाँले प्राप्त गर्नुभएका सफलता, उहाँका प्राज्ञिक र साहित्यिक क्षेत्रमा पुर्याउनु भएका योगदानलाई सदा स्मरण गराइराख्नका लागि प्रतिष्ठान स्थापना भएकोमा समेत गाउँपालिका परिवार हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछौ । उहाँको स्मृतिमा प्रकाशित भएको यस स्मारिकाले स्व. प्रा. डा. उर्मिला प्याकुरेलका विविध पक्षबारे थप जानकारी प्राप्त हुनेछ र अबको पुस्तालाई समेत उहाँका बारेमा जानकारी राख्न यो प्रकाशन प्रभावकारी हुनेछ भन्ने विश्वास लिएका छौ ।

उहाँले सुनकोशी गाउँपालिका वडा नं. ३ स्थित श्री कालिका प्राथमिक विद्यालय कालिकाबाट प्राथमिक शिक्षा र श्री बाघभैरव माध्यमिक विद्यालय ठोकर्पाबाट वि.सं. २०५५ सालमा एसएसली गर्नुभएको थियो । पाटन संयुक्त क्याम्पसबाट आइ.एस्सी, त्रिचन्द्रबाट वि.एस्सी. र त्रिभुवन विश्वविद्यालय केन्द्रीय क्याम्पसबाट एम.एस्सी. गर्दै सोही विश्वविद्यालयबाट विद्यावारिधि (पिएचडी) गर्नुभएको थियो । त्यसैगरी जर्मनबाट पोष्ट पिएचडी गर्नुभएकी प्रा. डा. उर्मिला प्याकुरेल ४९ वर्षको उमेरमा नै त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा गणितकी कान्छी प्राध्यापकको रूपमा सफलता प्राप्त गर्नुभएको थियो । उहाँ युवा वैज्ञानिक हुनुहुन्थ्यो र नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठानबाट युवा वैज्ञानिकको सम्मान सहित पुरस्कृत हुनुभएको थियो ।

सुनकोशीकी चेली उर्मिला प्याकुरेललाई अल्पायुमा नै गुमाउनु पर्दा सिङ्गो सुनकोशी स्तब्ध छौ । उहाँका मेहनत, प्राप्त गर्नुभएको सफलता र राष्ट्रलाई दिनुभएको योगदानका बारेमा यस स्मारिकामा अध्ययन गर्न पाउने छौ । यस प्रकाशनलाई सुनकोशी गाउँपालिकाका विद्यालयहरूमा पुर्याउन सकेमा र हाम्रा बालबालिकाहरूलाई समेत अध्ययन गर्ने अवसर प्रदान गर्न सकेमा उहाँ हाम्रा बालबालिकाहरूका लागि समेत प्रेरणाका स्रोत बन्न सक्नुहुने अपेक्षा गाउँपालिकाले यस प्रतिष्ठानसँग रहेको छ ।

अन्त्यमा, उर्मिला प्याकुरेललाई सधैं जिवन्त राख्ने उद्देश्यले स्थापित प्रा.डा. उर्मिला मधुश्री प्रतिष्ठानलाई शुभकामना व्यक्त गर्दै यस प्रकाशनको लागि पुनः आभारसहित धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

टपिन्द्रप्रसाद तिमल्सिना

अध्यक्ष

फोन नं. : (+९७७) -०११-४८२२०८

इमेल: sunkoshiruralmun@gmail.com वेबसाईट: <https://www.sunkoshimunsindhupalchowk.gov.np>

" सुन्दर सुनकोशी, समृद्ध सुनकोशी र सुखी सुनकोशी "

बिषयसूची/ Table of content

1. A Friendship That Could Have Developed - Aditi Gosavi	1
2. My Friend Urmila - Dr. Anne Kremer	2
3. In Loving Memory of Late Prof. Dr. Urmila Pyakurel - Dr. Babita Paudel	3
4. Remembrances - Prof. Dr. BS Chaudhary & Mrs Reena Chaudhary,	6
5. Professor Dr. Urmila Pyakurel - Franziska Lieblang	8
6. Urmilla: An Obituary - Prof. Dr. Sharmistha Ghosh	9
7. Urmila Pyakurel's visits in Freiberg - Stephan Dempe	11
8. An Exemplary Young Mathematician..... - Professor Dr. Tanka Nath Dhamala	13
9. In Loving Memory of Prof. Dr. Urmila Pyakurel - Santosh Gnawali	26
10. A heartfelt tribute from - Prof. Dr. Sunity Shrestha Hada	27
11. A Life That Inspires - Mandira Pyakurel	29
१२. एउटा दाइको आँखाबाट बहिनीको सङ्घर्षको कथा - उद्धवप्रसाद प्याकुरेल	३१
१३. साहित्यमा उर्मिला प्याकुरेल - चन्द्रप्रसाद न्यौपाने	४०
१४. मैले चिनेकी उर्मिला - ध्रुवप्रसाद न्यौपाने	४२
१५. शिक्षा, सङ्घर्ष, साहित्य, प्रेरणा र परिश्रमको प्रतीक - नवराज सापकोटा	४३
१६. मैले नजन्माएकी छोरी उर्मिला - भुवानी धमला	४५
१७. ऊर्जावान् र लगनशील उर्मिला - बिन्दा आचार्य	४९
१८. उदीयमान एक महिला गणितज्ञ - धन कुमारी थापा	५१
१९. व्यावहारिक गणितको अथक साधक - डा. दुर्गा प्रसाद खनाल	५५
२०. असमयमै अस्ताएको एउटा प्राज्ञिक तारा - प्रा.डा. हेमनाथ पौडेल	५७
२१. मैले देखेको प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल म्याम	६१
२२. जे जे हुने हो हुन्छ यहाँ पर्दा पछाडि नै - तेज प्रसाद अधिकारी	६३
२३. त्रिभुवन विश्वविद्यालयको गुरुहरूका सम्मनामा उर्मिला :	६५
प्रा.डा. होमनाथ भट्टराई, प्रा.डा. शंकराज पन्त, प्रा. यादव प्रसाद कोईरला,	
प्रा.डा. केदार नाथ उप्रेती, प्रा.डा. चिन्तामणि पोखरेल, सह-प्राध्यापक तुलसी प्रसाद नेपाल	
२४. एक युवा वैज्ञानिक प्रा. डा. उर्मिला प्याकुरेलको सम्मनामा - सानु कुमार श्रेष्ठ	६९

२५. अनुकरणीय युवा गणितज्ञ र दयालु सामाजिक व्यक्तित्व स्मृतिमा उर्मिला - प्रा.डा. टंकनाथ धमला	७३
२६. होनाहार प्रतिभा उर्मिला - गोपाल प्रसाद थपलिया	८७
२७. हाम्रो प्रेरणाकी स्रोत : कान्छी दिदी - सजना प्याकुरेल	८८
२८. क्यान्सर विजेता उर्मिला - प्रा.डा.राजेन्द्र बराल	९०
२९. बाघ भैरव र उर्मिला - हिक्मत बहादुर खत्री	९५
३०. हामीले गुमाएको अमूल्य व्यक्तित्व - आदित्य अधिकारी	९६
३१. कान्छी दिदीलाई प्रतिष्ठानमार्फत जीवित राख्ने छौं - राजेन्द्रप्रसाद प्याकुरेल	९७
३२. अल्प अवधिमै अस्ताएकी एक चम्किलो तारा - शिव प्रसाद न्यौपाने	१०१
३३. सम्झनामा उर्मिला दिदी - मधु भण्डारी	१०४
३४. प्रेरणाकी स्रोत : उर्मिला म्याडम - विद्या पोखरेल	१०७
३५. स्मृतिमा उर्मिला म्याम - विनिता भट्ट	१०९
३६. प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल मधुश्री प्रतिष्ठानको संक्षिप्त परिचय	११३

A Friendship That Could Have Developed

I have never met Dr. Urmila Pyakurel. But I always knew her as a promising student, researcher and teacher. Working at the German Academic Exchange Service (DAAD) in India and being responsible for Nepal, it was no wonder that I became familiar with her name. It was nice to see a young woman from Nepal making impressive strides in a subject like mathematics, not a subject that one just picks up because it is in demand.

This followed several years when one kept on hearing about her advancements and achievements on various fronts and occasions, also her getting the coveted and

respected AvH scholarship. There were times when we thought we could make her a DAAD Research Ambassador too, but things beyond human control did not let this happen...

A friendship and partnership that could have developed between us, could sadly not given the circumstances. But with persons like Dr. Urmila Pyakurel, it is not just what they do when they are present amongst us that is important. It is what they leave behind. What one remembers is the impact they have made and the lives they have touched.

Remembering this and fondly thinking of dear Urmila.

- Aditi Gosavi

Senior Advisor – Communication and PR
DAAD – German Academic Exchange Service
Regional Office New Delhi

My Friend Urmila

In memory of Urmila, a mathematician of extraordinary strength and determination. She defied expectations and shattered glass ceilings, paving the way for generations to come. Her journey from a small village to the forefront of her field is an inspiration to us all – her brilliance was matched only by her compassion and grit. She brought people together, showed exceptionally high engagement for women in science and maths; her spirit lives on in the hearts of those she touched.

Having met her in Kathmandu in 2016 and re-uniting in Berlin in the year 2019, we had the opportunity to take some wonderful selfies in the German Capital. Her spirit will live on.

- Dr. Anne Kremer

Alexander von Humboldt Foundation

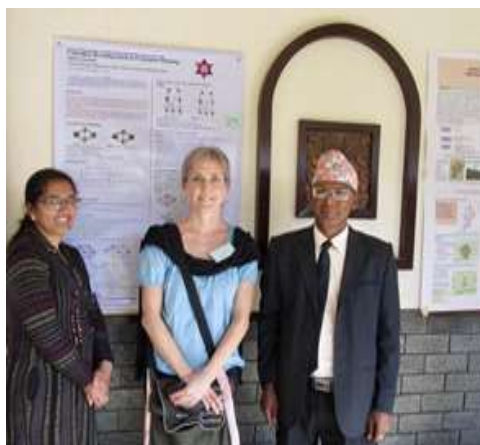
Bonn, Germany

Urmila with Anne during the AvH tour in Germany.

Urmila with Dr. Anne Kremer, Babita Paudel and German colleague in the garden of the residence of the German Federal President "Schloss Bellevue" in Germany.

At Humboldt meeting with Dr. Anne Kremer and her doctoral father Tanka Nath Dhamala at Humboldt meeting in 2016, Kathmandu.

In Loving Memory of Late Prof. Dr. Urmila Pyakurel

It is with deep sadness and reflection that I honor the memory of Prof. Dr. Urmila Pyakurel, an exceptional woman whose intellect, strength, and kindness left a lasting impact on everyone fortunate enough to know her. She was not just a colleague—she was an inspiration and a dear friend. Her influence in my life and in the lives of many others will stay with us forever, serving as a model of what it means to live a purposeful life.

I first came to know about Prof. Pyakurel in 2015 through academic circles, but it wasn't until the Humboldt Annual Meeting in Berlin in 2019 that I had the privilege of meeting her in person. Over three days at the event, we shared memorable experiences—attending various programs, discussing ideas, exploring the city, and bonding over our shared experiences as Humboldt Fellows. The most memorable event of the program was attending a reception with the President of Germany, Frank-Walter Steinmeier. She was wearing a saree. Although I feel uncomfortable in a saree, I could see how accustomed she was to it. She looked beautiful

in our traditional dress. During our time in Berlin, I witnessed her

At the Humboldt Annual Meeting, Berlin, Germany – 2019: A memorable gathering of scholars and academics from around the world.

remarkable intellect, as well as her warmth, humility, and kindness. She had a unique ability to make everyone around her feel valued, and our connection grew stronger. From that moment on, we became close friends. Prof. Pyakurel was a true trailblazer. As Nepal's youngest professor of mathematics, she broke down barriers and became a role model for women and girls pursuing careers in STEM fields. Her accomplishments

(PMD), supported by GIZ Nepal. Her visionary leadership and unmatched commitment to the cause were truly inspiring.

Our collaboration reached new heights during the Humboldt Kolleg 2022 in Kathmandu, an event that would not have been possible without her relentless dedication. Even while battling serious illness, she gave everything to ensure the success of the event. Her strength

During the Humboldt Kollege in Kathmandu, 2022

were groundbreaking, especially in a country where women are underrepresented in mathematics.

Beyond her academic achievements, she was a life member of the Nepal German Academic Association (NEGAAS), where she played a crucial role in supporting its mission. She served as an executive member from 2020 to 2022, and during that time, I had the privilege of working with her on several key initiatives, including the Women in Science Initiative as part of the Programme Migration & Diaspora

and grace in the face of personal challenges were incredibly inspiring. She refused to let her illness define her, focusing instead on making a positive impact in her field and community. I have always been passionate about improving the representation of women in STEM, especially in Nepal, and I shared this mission with Prof. Pyakurel. She consistently encouraged and supported me, recognizing the importance of empowering women in these fields. We had many discussions, both in person and over the phone, about my vision. Those

were the lifelong unforgettable memories for me. Her belief in my mission motivated me to keep pushing forward. Prof. Pyakurel's life was one of perseverance.

Growing up in a rural part of Nepal, she faced numerous challenges but overcame them through hard work and self-belief. Her journey is a powerful example for women striving to succeed in male-dominated fields. To me, she was not only a colleague but also a fearless role

model, demonstrating the power of persistence and dedication. One of my most poignant memories is when our NEGAAS community came together to raise funds for her treatment. It was a moment filled with both sorrow and solidarity, as we stood by her side during her time of need. The fundraising efforts and her funeral are moments, I will never forget.

Despite her declining health, her strength and courage were inspiring and left a lasting impression on everyone involved. Prof. Pyakurel's legacy is much more than her academic achievements; it is her compassion, intelligence, and the positive impact she had on others that define her. She touched the hearts of many, and her influence will continue to inspire future generations. Her story is a reminder to persevere through challenges,

On behalf of the NEGAAS Executive Committee – Handing over the raised funds for her treatment. Sadly, this marked the last visit.

break down barriers, and lift others along the way. As we move forward, her spirit remains a guiding light, demonstrating the lasting power of resilience, hope, and the impact one person can have on the world.

- Dr. Babita Paudel

President,
Nepal-German Academic Association

Remembrances

Dearest Colleagues,

I recall our association with late Prof. Dr. Urmila Pyakurel since May 27, 2016 when I, along with my wife, Mrs Reena Chaudhary attended the International Conference on Applications of Mathematics to Nonlinear Sciences (AMNS-2016) in Kathmandu, Nepal, from May 26-29, 2016 jointly organized by the Association of Nepalese Mathematicians in America (ANMA), the Nepal Mathematical Society (NMS), the Central Department of Mathematics at Tribhuvan University (TU), and Mathematics Division at Kathmandu University (KU). She was handling the international participants' travelling and other local arrangements. Me and my wife still recall her bubbling face and infectious smile which she always wore on her face making the things easy and calming.

It was sad to know about her disease and was able to share a very tiny fraction of her financial burden during her prolonged illness. Our last meeting with her was on November 7, 2022 which can be seen in pics from Central Department of Mathematics. After the meeting we went to a Hillside restaurant in

Kirtipur along with Prof. Tanka Nath Dhamala and had some snacks and tea there and enjoyed Kathmandu view from hill top. My last FB chat with her was March 30, 2023 where I wished her for betterment of her health and quick recovery. She also posted a snapshot in the chat in which Doctors admired her positive attitude.

We were greatly saddened to know about her passing away on April 12, 2023 at a very early age of

42. Coming from such a humble background and a rural family belonging to a remote village of the Sindhupalchowk district in Nepal, it was not easy for Urmila to scale such wonderful heights by securing her place both at the national and international level in her field. It can be exclaiming to any academician

that a girl belonging to a remote village of Nepal having scarcity of light, water, electricity and other basic amenities could become Full Professor at the age of not even 40 on December 31, 2021, by becoming the youngest Full Professor in Mathematics in Nepal. As this was not the only achievement, she received Young Scientist Award from Nepal Academy of Science and Technology in 2016, visited University of Kaiserslautern, Germany during her PhD research, worked under the Research Group Linkage Program of the Alexander von Humboldt Foundation, and got awarded world's most prestigious Georg Forester Fellowship for Post-Doctoral Research of the Alexander von Humboldt Foundation at TU Bergakademie Freiberg, Germany, are some of the rare feathers in her cap which can inspire any girl to look for sky heights. In my opinion she is a rare name in the field of Optimization in which she obtained her doctorate under the glittering mentorship of Prof. Dr. Tanka Nath Dhamala, a

world acclaimed academician and finest human being.

I know this is not the age to leave this world at 42 but there is a saying in Hindu culture that the need of rare diamonds is there in God's own abode as well and he is the one to decide. Urmila, you will be fondly remembered for your short span and larger than life character and contribution to the scientific community. Stay in peace wherever you are!

Urmila with Professor BS Chaudhary (left) and receiving token of love from Mrs. Reena Chaudhary (right).

BS Chaudhary

- Prof. Dr. BS Chaudhary & Mrs Reena Chaudhary,

Fellow- DAAD (Germany), IWRS, SAEG

Chairman, Department of Geophysics, Kurukshetra University, Kurukshetra -136 119 Haryana, India

Former founder Registrar, Chaudhary Bansi Lal University, Bhiwani, India &

Former Registrar, Kurukshetra University, Kurukshetra, India

Secretary, Indian National Chapter – International Association of Hydrogeologists (2024-2026),

Executive Editor, INC-IAH e-Journal of Geohydrology

Professor Dr. Urmila Pyakurel

I met Prof. Dr. Urmila Pyakurel for the first time, and unfortunately only once, during the Alexander von Humboldt Kolleg in Kathmandu which took place in October of 2022. But even though we only had this one encounter, her memory is still very vivid to me. I was struck by her warmth, her kindness, her impressive strength and her deep dedication to her research and the research community despite all her struggles, as well as her brilliance as a researcher.

After my return from the Kolleg I read up her biography, which she had shared with the Humboldt Foundation in an article, which was published in February of 2021 called: **"How stony was the path to mathematical heights, Ms Pyakurel?"** and my deep respect for her life's work only grew. I am

humbled by her achievements and her kindness, and I feel very fortunate that I have had the opportunity to meet her. I feel honored that I was asked to be included in preserving her memory.

Urmila with Dr. Judith Schildt and Ms. Franziska Lieblang at Office of Rector, Tribhuvan University after the Humboldt Kolleg 2022 in Kathmandu.

- Franziska Lieblang

Alexander von Humboldt Foundation

Bonn, Germany, November 29th 2024

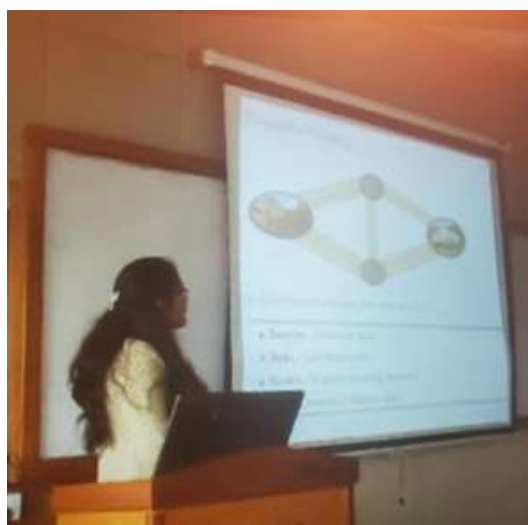

Urmilla: An Obituary

Urmila Pyakuel, a lively young girl and a prolific researcher who grew up to be Prof. Dr. Urmila Pyakuel, was very close to my heart and will remain forever. Urmila became Nepal's youngest Professor of Mathematics and she really deserved that I was fortunate enough to examine her Ph.D. thesis in early 2016 as one of the examiners, a testament to her dedication and hard work. I eventually met her for the first time at Tribhuvan University on 4th March 2016 as an external expert for her Ph.D. viva-voce examination, a bright young mind who defended her thesis exceptionally well. She was truly an amazing researcher. I again met her very soon in May 2016 when I attended the International Conference on "Applications of Mathematics to Non-linear Sciences" in Kathmandu. This time I re-discovered her as an active worker as an organizing committee member of the conference who was always full of life, dedication, and commitment.

After this, I did not have the opportunity to meet her in person anymore, however, I had always been in touch with her and had occasional chats with her through Messenger. I saw her online several times at various international conferences where she presented

her research. The last time I met her online was in February 2023 when

Urmila at PhD final defence organized by IOST at Central Department of Mathematics.

I had organized an international conference on the virtual platform. She told me "Mam, I won't be able to present this time as I will be in hospital, but I shall try to join." She had actually joined many of the sessions and gave her comments and feedback.

My last conversation with her was on March 23, 2023, just a few days before she left for her heavenly abode. Till then she was in good spirits and confident enough to win the battle with the deadly disease. She wrote to me "I hope everything will be fine mam. I am getting energy

and will win it.” I was also hoping to meet her again as I was scheduled

demise has marked a great loss to the scientific community. However,

to visit Tribhuvan University again in May/June 2023. But, this time it was too late and I could see her only in frame at the office of the head of the Department of Mathematics, Tribhuvan University. Her untimely

she will be always with us through her work. I will always remember her ever-smiling face.

- Prof. Dr. Sharmistha Ghosh

University of Engineering and Management, Kolkata, India

Urmila Pyakurel's visits in Freiberg

Urmila worked some years very successfully in my working group at the Technical University, Bergakademie Freiberg. In 2016, Tanka Nath Dhamala successfully applied to the Alexander von Humboldt Foundation for funding for the project "Optimization Models and Methods for Sustainable Development". The project was to be carried out by the partner institutes Central Department of Mathematics at Tribhuvan University in Kathmandu and Institute for Numerical Mathematics and Optimization at the Technical University Bergakademie Freiberg. First, I was able to visit

Tribhuvan University presenting ideas of bilevel optimization and convex optimization to students. Next, Urmila Pyakurel came for 3 months to Freiberg.

It was very interesting and pleasant to work with her. In 2016 she defended her dissertation "Evacuation Planning Problem with Contraflow Approach". Tanka Nath Dhamala was her doctoral supervisor. She had many new, great ideas, such as the suggestion of temporary accommodation for evacuees at intermediate locations. She worked quickly but very carefully. In the course of her academic career she has written over 60 articles, some of which have appeared in very highly respected journals such as European Journal of Operational Research and Annals of Operations Research.

In 2017, Urmila was awarded with a Georg Forster Research Fellowship for PostDocs from the Alexander

Urmila Pyakurel with myself in a lecture hall at TU Bergakademie Freiberg, taken by a student on my request.

von Humboldt-Foundation and decided to use it for working two years in Freiberg. Hari Nandan Nath, a Ph.D. student from Kathmandu, supervised jointly by Tanka Nath Dhamala and myself, worked in my group at the same time. His work was also inspired by Urmila's ideas. As a result, joint work was created, for example, on the use of partial contraflow technique in evacuation planning. The quickest time to evacuate 100,000 people on an example network simulating the streets in Kathmandu is reduced by more than 42% using the partial contraflow technique originated by Urmila in her Ph.D. thesis.

Unfortunately, Urmila became sick during her stay in Freiberg. She fought against the illness and never lost hope of being able to defeat the disease. In 2021 she became a Full Professor at Tribhuvan University in Kathmandu and supervised two Ph. D. students in Kathmandu in the next years. The second one, Durga Prasad Khanal, was supervised by Urmila, Tanka and myself. Unfortunately, Urmila passed away in spring 2023 and was not able to attend the defense of Durga's Ph.D. thesis, "Multi-commodity dynamic flow problems with intermediate storage and varying transit times" at the beginning of 2024.

Urmila intended to come back to Freiberg after 2020 and applied for support from Alexander von Humboldt-foundation. But, the Corona pandemic in Germany from

2020 to 2022 made this impossible. She received a Digital Cooperation Fellowship from the Alexander von Humboldt-foundation for the project, "Network Flow Models and Transportation Optimization for Emergency Planning" in which I was her cooperation partner. Urmila organized a number of online conferences and virtual meetings within the project. All that made our cooperation living.

Urmila stood at the beginning of her career, she published a number of articles with many readers and citations (h-index 10 in Scopus, 21 in Google Scholar), two Ph.D. students with successfully defended thesis, a large number of supported projects. It was a pleasure for me to be her partner, I learned much from her. She passed away much too early, we will miss but never forget her.

- Stephan Dempe

Professor,

Technische Universität Bergakademie Freiberg

Germany

An Exemplary Young Mathematician and Compassionate Social Personality: In Memory of Urmila (1980–2023)

1. Personal Biography and Communication

1.1. Introduction and Education.

Born on June 19, 1980, in Sunkoshi Gaunpalika-3, Sindhupalchowk, Nepal, Urmila was the youngest of eleven children (five daughters and six sons) of her late parents, Debi Nath Pyakurel and Mana Maya Pyakurel. She began her schooling at Kalika Primary School at the age of nine and completed her secondary education up to grade ten at Baghbhairab High School. In an essay for the Alexander von Humboldt Foundation, entitled **"How stony was the path to mathematical heights, Ms Pyakurel?"**, Urmila spoke about the immense challenges she had to overcome.

After high school, she moved to Kathmandu for her university education, where she completed the intermediate level at Patan Multiple Campus and earned a B.Sc. from Tri-Chandra College.

After returning from my post-doctoral research in Canada, I began teaching optimization courses at the Central Department of Mathematics (CDM) in 2006. Among the students in my large class, one of the female students was Urmila,

though it took me several months to recognize her. Since the course was newly introduced and being taught for the first time, many students found it challenging but they were also very interested. I observed that several students worked hard and showed great enthusiasm. Urmila often asked interesting and thoughtful questions to improve her understanding and skills. During this time, the department in my initiation introduced the option of writing a master's thesis, and many students applied to work under my supervision, including Urmila. At first, I couldn't choose her as my thesis student because I could only supervise a limited number of students. By then, I had come to recognize her strong interest in optimization. When she expressed her concern and repeatedly showed her eagerness to work under my guidance, I eventually selected her as one of my thesis students for that batch.

This decision was a turning point for her, as it allowed her to work on a topic

she was deeply passionate about: "On the Solvability of Open Shop Scheduling Problems". Offering her this opportunity not only fulfilled her strong interest in optimization but also brought her great happiness and satisfaction. I was also much satisfied as a teacher since it was my responsibility to fulfill a dream of my student. When the problem was assigned to Urmila, there was no need to remind her to work hard or to be quick; she was naturally highly motivated and frequently consulted me for guidance.

Her proactive approach was an excellent indicator of a researcher with the dedication needed for continuous research. Occasionally, when our bus routes coincided, she used the travel time to discuss the problem and gather additional research materials. Her approach reminded me of research culture in foreign countries, where scientists often discuss their work during lunch or dinner time.

Highly appreciation to her initial dedication! She very successfully completed her work in 2008. The problem she researched for her master's degree was an extension of my PhD research in Germany, supervised by my "doctoral mother, Prof. Dr. Heidemarie Braesel". Urmila was very enthusiastic about studying the assigned problem. From the moment she began working on this topic, she dreamed of meeting her "doctoral grandmother" one day. This dream came true in Freiberg in 2017, when Urmila was there as a researcher, and Prof. Dr. Heidemarie Braesel visited the university.

Urmila consistently showed immense respect for her teachers and scientists. Her Facebook wall preserved her deep admiration and love for her doctoral grandmother and doctoral father (see Figure 1).

Her academic records demonstrate that Urmila was one of the brightest and most outstanding students at every level of her academic journey.

1.2. PhD Journey. As soon as Urmila completed her master's degree,

Figure 1. Urmila's FB wall on December 11, 2017: "with my Doctor Father Prof. Dr. Tanka Nath Dhamala and Doctoral Grandmother Prof. Dr. Heidemarie Braesel".

she expressed a keen interest in pursuing a PhD in optimization at our department under my supervision. My spouse Bhuwani and I suggested that she wait a bit, get married, secure a permanent job, and then consider pursuing a PhD after settling down. However, Urmila was deeply committed to pursuing a PhD from Nepal. She even visited our home, after her requests, accompanied by her brother, Rewati Prasad Acharya.

Finally, I recognized her dedication

to research and gladly accepted her as my third PhD student in optimization.

In 2012, I assigned her a research problem related to network location-allocation optimization.

However, after participating in two workshops on emergency planning (organized by NEGAAS and coordinated by myself in 2011 and 2013 in Kathmandu, and led by Prof. Dr. Horst W. Hamacher), she modified her research focus and completed her PhD thesis on the topic "Evacuation Planning Problem with Contraflow Approach" on March 4, 2016. Prof. Dr. Shankar Raj Pant, Prof. Dr. Sharmistha Ghosh, and Prof. Dr. Gerhard Pfister were the experts who evaluated her PhD thesis. Her PhD research journey was very successful and the final PhD presentation was outstanding.

1.3. Research Visits. For her PhD research, Urmila visited the University of Kaiserslautern from July 1 to December 31, 2014, at the invitation of Prof. Dr. Horst W. Hamacher. This period was best utilized for mutual discussions and for building cooperation with Prof. Hamacher and Prof. Marc Goerigk. At that time, we (myself and Bhuwani) were also in Kaiserslautern, and the time was well spent sharing many research experiences, even during leisurely walks (see Figure 2). Since Urmila was very friendly to everyone she met, she formed deep friendships with Mrs. Marlis Pfister, Prof. Dr. Gerhard Pfister, and Prof. Dr. Wolfram Decker in Kaiserslautern.

Urmila visited TU Bergakademie Freiberg twice. Her first visit was

from August 18 to November 14, 2016, as a researcher under the Research Group Linkage Program of

Figure 2. Urmila in Kaiserslautern with Tanka Nath Dhamala and Bhuwani Dhamala.

the Humboldt Foundation.

During this period, she worked on the research project "Optimization Models and Methods for Sustainable Development", which was established by myself and Prof. Dr. Stephan

Figure 3. AvH Meeting: Germany.

Dempe between the CDM and TU Bergakademie Freiberg. Her second visit was from November 1, 2017, to October 31, 2019, as a Post-Doctoral Research Fellow under the Humboldt Foundation. For both visits, she was invited by Professor Dempe.

During her post-doctoral research,

Urmila became seriously ill and had to visit German hospitals frequently. We, me and Bhuwani, had everyday and frequent online contact with her concerning her health condition and on research matters. She was satisfied with the medical and doctoral support in Germany although her timing remained

Figure 4. In Freiberg Office as Humboldtian, October 8, 2018.

difficult one. This period was very difficult for her. However, we (myself, Bhuwani, Dr. Hari Nandan Nath, Binita Bhatta and Tej Adhikari), visited Freiberg from time to time, and all stayed in the same complex. Although Urmila was struggling with her health, this support allowed her to feel somewhat relaxed with household matters. Additionally, Professor Dempe and his wife, Mrs. Jutta Dempe, were very supportive of her health issues. Urmila was also encouraged by other members of the Nepalese community residing in Freiberg.

Despite her illness, Urmila never slowed down her research efforts, motivation, or activities. In this challenging period, she presented a research paper at the "Dynamics of

Disaster International Conference" held from July 1-5, 2019, in Greece. Even during this short time, she established friendships with Prof. Dr. Panos M. Pardalos, Prof. Dr. Anna Nagurney, Prof. Dr. Ilias S. Kotsireas, Dr. Chrysafis Vogiatzis, and many others. This connection turned into a strong scientific relationship with US professors. Prof. Pardalos, a pioneer in disaster science, investigated the contraflow approach, which Urmila and my research group continued to explore and advance. Meeting him in person was a dream come true for Urmila. Furthermore, Professor Nagurney was so impressed by her that she immediately accepted Urmila's invitation to present research on disaster management at one of our virtual workshops organized by NEGAAS.

During her time in Germany, Urmila also participated in the "AvH Annual Meeting, June 26-28, 2019 (see Figure 3)," the "Humboldt Study

Figure 5 . Receiving Young Scientist Award from NAST.

Tour, August 12-24, 2019," and the Humboldt Network Meeting. She visited Kaiserslautern and other places to deliver scientific

talks. Even during challenging times, her motivation, travels, and scientific insights, along with her strong friendships with Humboldt colleagues and other international scientists, were reflected on her Facebook wall. These posts clearly demonstrate her success in building both social and scientific networks.

Before her time in Germany, Urmila visited Mindanao State University, Iligan-Mindanao, Philippines, from June 1-30, 2016, to participate in a workshop. Her colleagues Dr. Ishwar Mani Adhikari, Dr. Nath, along with three other students and I, were with her on that visit. I still remember how she enjoyed playing on the bank of the ocean and showcased

Nepali culture to the international community.

During that short visit also, she was very familiar with local colleagues. The workshop was organized under the DAAD Partnership Program (2016-2019) on the theme "Graph Theory and Optimization with Applications in Industry and Society (GraThO)," a collaboration between MSU-IIT, the CDM, and the University of Kaiserslautern. Urmila's first international educational tour, marking the best performance of her school life, took her to Komagane City, Nagano, Japan, in 1996.

2. Academic and Scientific Achievements

Urmila left a tremendous legacy through her academic, scientific, and literary works. She achieved the highest academic and scientific accomplishments through her active networking, competence, honesty, and hard work.

2.1. Scientific Career as a Humboldtian.

Urmila actively participated in many scientific meetings throughout her career. Shortly after earning her PhD in 2016 (see Figure 6), she attended a Humboldt Kolleg in Kathmandu and was awarded a Postdoctoral Fellowship—the Georg Forster Fellowship of the Humboldt Foundation—for the period 2017–2019, (c.f. Figure 4). This internationally reputed fellowship was a remarkable achievement for both her and the Nepali community. I felt incredibly proud that my

doctoral student received this international award.

Figure 6. Explaining Research Problem at Humboldt Colleague 2016.

In 2016, Urmila received the Young Scientist Award (see Figure 5) from the Nepal Academy of Science and Technology. She served as Treasurer and Life Member of the

Nepal Mathematical Society, an Executive Member of NEGAAS, and a member of the Humboldt Club Nepal and the American Mathematical Society. She also held positions in various academic organizations including the research and subject committees of mathematics at Tribhuvan University (TU), reviewed research papers, and served on editorial boards for journals such as The Nepali Mathematical Sciences Report and the Journal of Institute of Science and Technology, TU.

Urmila was an active co-organizer of several virtual events, including Women in Science and Managing Disaster Risk: A Way to Sustainability, organized by the Nepal German Academic Association in 2021. She was also a co-coordinator of an event on the theme Preparation Workshop for UK-Nepal Cooperation in Emergency Management Research: Optimization Models for Disaster Resilience in Nepal.

The program was organized by Lancaster University, UK, and the CDM on September 1–2, 2017, in Kathmandu.

2.2. The Youngest Professor.

Urmila joined the CDM, TU, as an Asst. Professor on December 5, 2011, immediately after completing her M.Sc. in Mathematics. Meanwhile she was in Birjung Campus for a short time which was not at her interest. During her post-doctoral research, she was promoted to Associate Professor in September 2019 and later achieved the rank of Full Professor on December 31, 2021. Her academic career flourished

through open competitions, and her teaching and mentorship in mathematics were remarkable.

Two of her PhD research scholars, Dr. Shiva Prakash Gupta and Dr. Durga Prasad Khanal, successfully defended their dissertations after her passing. At the time of her

Figure 7. On Preparation for Professorship.

death, she was also supervising four other PhD students (Sachin Wagle, Mohan Chandra Adhikari, Bishwa Raj Adhikari, and Dipak Babu Amgain), and a number of MPhil and Master's degree students, whose guidance had to be transferred to her doctoral father following her untimely demise.

Despite the challenges of her illness, Urmila remained determined to become a Full Professor—a goal she ultimately achieved after overcoming many obstacles. Her relentless dedication to research, even while ill, was key to her success. While confined to her hospital bed, she stayed actively engaged in academic work and encouraged her students to continue their research. Despite her health struggles, she made sure not to miss her classes, earning the admiration and prayers of her students. This unwavering commitment showcased her exceptional academic contributions.

3. Scientific Contributions

I have had the privilege of being deeply engaged with Urmila's scientific vision for several years, starting from her Master's research on the industrial shop scheduling problem to her work on Humboldt supported

supported emerging social emergency management issues. Her lifelong aspiration was to apply mathematics to promote social welfare and humanitarian relief. I always did trust on her thoughts and encouraged to be successful in this journey. She firmly believed that

"one can achieve meaningful contributions working in Nepal" and consistently inspired Nepalese young scholars with this belief (see Figure 8). Becoming a Humboldtian with a Nepalese PhD degree was both her strong motivation and a testament to her dedication to science, which remains a source of immense pride for us all. As her doctoral father, I witnessed her unwavering enthusiasm for research, innovation, and societal applications.

She was remarkably adept at generating new scientific ideas and nurturing them into significant contributions. With support from the Humboldt Foundation, she

extensively investigated evacuation planning problems through the lens of operational research modeling.

Kathmandu has long suffered from severe traffic congestion during peak commuting hours, unplanned events, and especially

Figure 8. Urmila with Humboldt, NEGAAS and TU Representatives After Organizing a Network Meeting at CDM for Encouraging Young Scholars.

during disasters. This highlights the urgent need for systematic mathematical modeling and efficient solution strategies. For the first time, in collaboration with Professors Goerigk, Dhamala, and Hamacher in 2016, Urmila conducted an excellent case study on bus-based evacuation planning for the core metropolitan area of Kathmandu. She also produced excellent research on contraflow modeling, an essential approach for managing traffic movement in narrow road networks with limited capacity. Her mathematical models, focusing on lane reversal strategies, built upon the foundational work

led by Professors Pardalos and Shashi Shekhar in the USA. With her co-authorship, the concept of contraflow was extended into several advanced versions, accounting for factors like travel time and traversal conditions.

Despite her declining health, Urmila persevered, continuing her research with remarkable determination.

She investigated, co-authored, and contributed her unique insights into various dimensions of evacuation planning. Her kindness, competency and dedication remain an inspiration to all who knew her. I would like to summarize major scientific outcomes resulting from her individual contributions, as well as those made in collaboration with several co-authors, including myself.

- (1) Considered a problem to address challenges where transported items degrade or are lost over time. The aim of this problem is to identify optimal routes that minimize the loss of goods.
- (2) Developed the contraflow approaches to optimize crossing and merging conflicts at road intersections.
Urmila was deeply inspired by this idea and successfully published significant findings in world-class journals.
- (3) Designed partial contraflow models to enhance emergency networks, focusing on humanitarian logistics and establishing location-allocation units for healthcare facilities.

- (4) Investigated the multi-commodity flow problems (with or without contraflow), considering the transshipment of multiple commodities from various sources to corresponding destinations, while adhering to capacity constraints on shared road segments.
- (5) Studied the bi-level and bi-criteria optimization problems, where multiple objectives or interest groups are involved. This line of research provides decision-makers with tools to optimize traffic networks under diverse requirements.
- (6) Optimized network facilities at specific location-allocation points. This research addresses unplanned stopovers, pickups, parking, and the placement of other consumer facilities, which disrupt traffic and pedestrian movement. The proposed models aim to streamline traffic and improve public convenience.
- (7) Considered issues exploring evacuation planning problems integrated with optimal shelter selection. This innovative idea was initiated in 2012, shortly after her PhD registration. During her PhD proposal presentation at the University Grants Commission, Nepal, she introduced the concept of intermediate storage to reduce evacuation time. She first published this idea with Professor Dempe in 2019. Her co-authors later extended

and advanced this research, producing significant results published in reputed international journals.

research career in mathematics. Her passing leaves the scientific community with a severe loss."

- (8) On various aspects of the discussed problems, numerous papers were submitted to reputed international journals, some of which awaited their final versions or decisions. A total of eight papers were published, while three remained under revision. Despite undergoing treatment, Urmila continued to work tirelessly on research, making it her passion. Many of her contributions are in the pipeline for final evaluation and publication.

- (9) Her co-authors profoundly acknowledge her scientific contributions with heartfelt messages. For instance, the paper titled **"Generalized maximum flow over time with intermediate storage,"** co-authored by Tanka Nath Dhamala, Mohan Chandra Adhikari, Durga Prasad Khanal, and Urmila Pyakurel, published in *Annals of Operations Research*, volume 335, pages 111–134, (2024), states: "The first three authors (Tanka Nath Dhamala, Mohan Chandra Adhikari, and Durga Prasad Khanal) are deeply shocked to report the untimely demise of the fourth author, Prof. Dr. Urmila Pyakurel, and dedicate this work to her, who passed away on April 12, 2023, at the age of 42. She was an energetic Nepalese woman role model with an outstanding

Urmila's research contributions continue to live on through her doctoral father, research group members, and co-authors. After Urmila's passing, I co-authored with Professor Nagurney a paper entitled **"In Memoriam: Urmila Pyakurel (1980–2023)"**. It was published in the prestigious international journal *"Operations Research Forum"* (2023) 4:93". The journal and its contributors expressed true respect for Urmila's scientific contributions. In addition, Dr. Enno Aufderheide, Prof. Dempe, Dr. Nath, Dr. Durga Prasad Khanal, and Dr. Naba Raj Lamsal contributed to this paper. According to Google Scholar in February, 2025, she published 82 research papers in standard journals and 19 popular articles national platforms and conference proceedings as an author or co-author, garnering a total of 1218 citations, with an h-index of 21 and an i10-index of 30.

Her major research in network optimization was conducted in collaboration with co-authors such as Tanka Nath Dhamala, Stephan Dempe, Horst W. Hamacher, Marc Goerigk, Hari Nandan Nath, Iswar Mani Adhikari, Durga Prasad Khanal, Shiva Prakash Gupta, Sachin Wagle, Mohan Chandra Adhikari, Ram Chandra Dhungana, and few others. She personally presented her findings at no fewer than 67 scientific meetings. The ongoing research on various aspects of evacuation planning remains active and aims for eventual implementation in

Kathmandu. To explore the full scope of her contributions, readers are encouraged to visit her Google Scholar, ResearchGate, and her dedicated homepage at

<http://urmila.cdmaththu.edu.np/publications.html>

Her research was continuously supported by the Humboldt Foundation through the following projects, for which she expressed her deep gratitude:

- (1) Georg Forster Research Fellowship for Post-Doctoral Researchers (November 2017–October 2019): Integrated Transportation Network Optimization for Emergency Planning.
- (2) Return Fellowship (November 2019–October 2020): Evacuation Planning Models and Algorithms with Emphasis on Location Planning and Logistic Support.
- (3) Digital Cooperation Fellowship (August 2021–January 2022): Network Flow Models and Transportation Optimization for Emergency Planning.
- (4) Remote Cooperation Abroad Fellowship (March 1–August 31, 2022): Network Flow Models for Transportation Optimization and Logistic Support in Emergency Planning.
- (5) She participated as a research partner in two other projects: the DAAD Partnership Program and the Research Group Linkage Program of the Humboldt Foundation

led by Professors Dhamala, Hamacher, Sven O. Krumke, and Demme.

Urmila was widely recognized as a smiling, open-minded, open-heart and courageous role model among female scientists in Nepal. Her numerous high-quality scientific publications in prestigious journals have contributed significantly not only to TU but also to the global scientific community.

Her remarkable presentation, entitled “Role of Intermediate Location in Evacuation Planning” at the Humboldt Kolleg, a prominent scientific gathering held on October 19, 2022, in Kathmandu, is fondly remembered as a testament to her dedication and brilliance. (see Figure 9)

4. On the Memory

Urmila had to visit hospitals in both Germany and Nepal several times for treatment. Most of her treatment cost was covered by funds saved from her research grants provided by the Humboldt Foundation. All German and Nepalese doctors, specially Prof. Dr. Rajendra Prasad

Figure 9. Urmila delivering her last scientific conference presentation on evacuation planning at Humboldt Kolleg 2022 in Kathmandu.

Baral from Norvic Hospital in Nepal, are thankful for their medical support to Urmila. At the final stage, she accepted additional support from her well-wishers, but unfortunately, the accumulated amount could not be utilized for her treatment and final health recovery. Many local newspapers and news media, including Gorakhaapatra,

Figure 10. Urmila at Meditation in Germany.

Bhumikaa Nepal, I Kaagaj, Himaalaya Kahbar and TV, Global Tibhi, Jugal Khabar, Sindhu Post, Sarpaksha, are thankful for their moral support and announcement for financial assistance.

Although it is not possible to mention all here, we also extend our gratitude to all individuals, both from Nepal and abroad, who kindly contributed to her health recovery.

We were all deeply saddened when Urmila's health worsened, and she was placed on a ventilator.

Very unfortunately, she passed away on April 12, 2023. This was a tremendous loss for her family, my research group and family, the Nepalese society and mathematics community, and the world scientific

community. Since I was traveling from Germany to Kathmandu when she passed away, I was unable to see her body or attend her funeral. Although we tried to be on her happiness and hardness in her life after we knew her, it was additional unfortunate that I was even missing to see her at the last stage. The sad news of her death spread quickly,

Figure 11. "Madhuras" to honor "Madhushree" published by the Academy.

and I was obliged to inform it in the international community. Many colleagues from abroad, including Horst W. Hamacher, Stephan Dempe, Sven Krumke, Marc Goerigk, Endre Boros, Wolfram Decker, Gerhard Pfister, Sergio Canoy, Anna Nagurney, Enno Aufderheide, Judith Schildt, Anne Kremer, Franziska Lieblang, Sharmistha Ghosh, Bhagwan Singh Chaudhary, Manmohan Goel, Ilias Kotsireas, and many others expressed heartfelt condolences.

I am extremely grateful to my colleagues for their boundless love and scientific support for our dear, scientifically gifted daughter, Urmila.

To honor Urmila's remarkable contributions, activities, and her

wishes, her family, together with her doctoral father, has announced the establishment of the “Prof. Dr. Urmila Pyakurel Madhushree Academy”. This academy aims to support young talent in mathematics education and research, and recognize outstanding contributions to Nepali literature. The foundation’s seed money comes from the contributions of her well-wishers, both nationally and internationally, who had donated for her health recovery. All kind hearts are highly acknowledged. Although her well-wishers’ primary goal was not fulfilled, the academy will continue to support future research aligned with Urmila’s dreams.

Urmila’s last wishes in research were to continue investigations into network optimization for the effective implementation of traffic plans. Alongside her research, she was a courageous individual who enjoyed music, nature, yoga (c.f. Figure 10), Nepali literature (c.f. Figure 11), and networking. It was only later that I discovered Urmila’s poetic name, “Madhushree.” After the publication of “Madhuras” by Prof. Dr. Urmila Pyakurel Madhushree Academy, her thoughts and motivations regarding culture, nature, poverty, justice, and literature were beautifully reflected. Her ideas in these areas will continue to live on.

There is no doubt that Urmila was a passionate lover of science and innovation. While doing research, she always thought on new and innovative ideas that came true afterwards. Most of them are already proven to be correct by standard

international journals. She was deeply involved in research, always encouraging young talents, and held great respect for her seniors. Along with her own approach, I’m grateful that she also followed the research agendas I set and quickly aligned her work with the same vision. In short, she was an extraordinary young Nepali women scientist whose impactful contributions have spread all over the world. Many world-class scientists and the Humboldt Foundation expressed their deep sorrow at this great loss to the community. As her doctoral father and research group leader,

Figure 12. Urmila at Dashain festival during COVID-19 pandemic.

my understanding extends beyond simply speaking about the work she accomplished. I am also committed to exploring and fulfilling her dreams.

My wife, Bhuwani, and I have always regarded Urmila as our own daughter, and she, in turn, had always respected us as her parents. Therefore, Urmila was in the heart of our family members, including to our daughters. We were always pleasant to warmly welcome her at our home including at some special occasions (see Figure 12). She often

introduced me as her doctoral father, a relationship that went beyond just a supervisor. As my best and most successful student, research co-leader, and a colleague in the same department, we had a close and open communication. She would share all her challenges with us, and we did our best to support her.

Unfortunately, I was unable to see her during the last ten days of her life, as I was in Germany for research. The last communication I had with her was on April 10, during a 3-minute voice call, where she

expressed that she was not in good condition and found it difficult to speak. On the day of her passing, Bhuwani was with her for some hours. Urmila held Bhuwani's hands and expressed a few words with symbolic gestures (raising both her thumbs), saying "Dhamala Sir" repeatedly. We are not entirely sure of the message she was trying to convey, but I promise that my research group and I will continue her research and keep Urmila's memory alive through our work. Bhuwani and I will be remembering her not only a brilliant scientist but also as our daughter.

- Professor Dr. Tanka Nath Dhamala

Doctoral Father, Humboldtian
Former Head of the Departments
Central Department of Mathematics
&
Central Department of CSIT
Tribhuvan University, Nepal

In Loving Memory of Prof. Dr. Urmila Pyakurel

With profound sorrow, I join the countless hearts mourning the loss of Prof. Dr. Urmila Pyakurel, who left us far too soon at the age of 42. Her brilliance, courage, and unwavering dedication to academia and her homeland left an indelible mark on all who had the privilege of knowing her. Professor Pyakurel was not only an exceptional scholar but also a guiding light for young academics like myself. Even while battling a hard disease with remarkable grace and strength, she remained steadfast in her research and mentoring. Her passion for knowledge was matched only by her determination to uplift those around her.

In a collective effort to support her fight against a different disease, I initiated a GoFundMe campaign, as immunotherapy offered a last ray of hope—albeit one of unimaginable cost for the average Nepali. Despite the circumstances, Professor Pyakurel never wavered in her resolve. Her unwavering will and steadfast belief that she would overcome this battle served as a source of inspiration to everyone around her.

I will forever cherish her words of encouragement: Continue to diligently engage in research endeavours, and come back to Nepal after finishing your PhD. Her advice carried profound significance, as she understood that there are few, if any, faculty members actively engaged in my specific research area in Nepal. Her belief in my potential and her inspiring vision for the future of

academia in our department deeply humbled me. These words were not just advice; they were a call to action, a reflection of her unwavering faith in the transformative power of education.

Despite facing immense personal challenges and the lack of governmental support for research,

she tirelessly contributed to the scientific community. Professor Pyakurel, who earned her PhD in optimization from Nepal and completed her postdoctoral research in Germany, chose to return to her homeland to serve its academic and scientific community. Her decision to bring her expertise back to Nepal, despite the opportunities abroad, was a testament to her deep love for her country and her commitment to nurturing the next generation of scholars. Her research in optimization was not confined to theoretical frameworks; it extended to real-life applications. Her life serves as a reminder of the profound impact one individual can have when guided by purpose and love for their homeland.

Professor Pyakurel, your life was a testament to courage, dedication, and generosity. May your soul rest in eternal peace, and may we honour your memory by striving to emulate the extraordinary example you set, both as a scholar and a human being.

- Santosh Gnawali

Assistant Professor, Central
Department of Mathematics,
Tribhuvan University

Prof. Dr. Urmila Pyakuryal

(A heartfelt tribute from Prof. Dr. Sunity Shrestha Hada)

Urmila Pyakurel madam as known to me is always smiling and full of life and energy. She was a young lady full of dreams, so energetic and so down to earth. I observed her as a young emerging female scientist of Nepal which will make our country proud of her excellence. She is a role model for many upcoming young scientists, male or female, who proved herself beyond the reach of worldly affairs.

I met her during the 4th International Conference of Operational Research Society of Nepal (ORSN) at Chitwan. She presented her paper on "Lexicographically Contraflow Problem for Evacuation Planning" co-authored by Tanka Nath Dhamala sir. At that conference she was one among many female paper presenters where we list her as Hard OR personnel (theoretical mathematician) whereas others we list as Soft OR (application of mathematics, such as management, economics and so on) personnel.

Urmila was a person with a positive attitude towards her research, towards her future academic career and towards life. At that period, I could foresee her as the future of women in mathematics in Nepal. She held the position of Professor at the

Central Department of Mathematics at Tribhuvan University at a very early age, all due to her hard work and her exceptional talent.

I was associated with International Federation of Operational Research Societies (IFORS), and IFORS was keen to add a separate venue for the female researchers, academicians, professionals and female practitioners involved in operational research areas to acclaim their contributions in this area, named "Women in OR". China and European OR Societies already had established "Women in OR" and when we were planning for this in Nepal Urmila was the first name, I suggested to ORSN.

It was shocking for me to hear the sad news about her disease. On July 2018 she presented her research paper on "Partial Lane Reversals of Transportation Network for Evacuation Planning" co-authored with Stephan Dempe at APORS International Conference 2018 (the Asia Pacific association of OR Societies) online from Germany as

she was busy in her research work as well as she was fighting for her precious health.

Urmila had been suffering from multiple problems like breast,

7th Annual Day of ORSN and 4th International Conference at Chitwan (February 1-2, 2014)

ovarian, stomach, liver and lung. She not only struggled for her innovative works academically but also struggled with her diseases, fought for her life and finally was defeated by the cruel fate. We all know the eternal truth of death, but Urmila has left a rock-mark behind due to her achievements at so small-time frame of her life.

When it was appealed to the public for treatment support, I could not resist myself and contributed my one-month pension Rs. 50,000 (NRs. Fifty Thousand), very nominal amount relative to the requirement.

Urmila is luckier to have such a group of relatives, friends, colleagues and the gurus, committed to keeping her immortal through the memorial trust in her name. Urmila will be remembered forever

At Devghat, Chitwan after completion of the ORSN International Conference

for her academic contribution to literature in mathematics and, for her generosity.

I extend my heartfelt thanks to the dedication of all the people involved to make Urmila's name and achievements immortal in this world.

Urmila has given us both smiles and tears.

I pray the Almighty God to bless her soul. May her holy soul rest in peace in heaven.

- Prof. Dr. Sunity Shrestha Hada
Minbhawan, Kathmandu

A Life That Inspires

A day at the hospital

I have always seen Kanchi Didi smile. She smiled the brightest when things were tough. Even when lying on a hospital bed, she seemed strong, unmoved by the pain life had given her. I used to wonder what made her so strong.

One day, I was at the hospital with her for the whole day. The doctor and nurses would come and inject medicines. When they couldn't find a vein, they kept trying multiple times. I got really scared. But when she saw me getting frightened by the injections, she looked at me and smiled.

"Are you scared?" she asked.

I nodded.

"I'm the one getting all the injections. Why are you scared? I've had so many in my life my nerves are almost dead. I feel the pain, but somehow it doesn't hurt anymore."

I wondered if she meant the only injections or the pain that life had given her. That day, I got to hear so many stories from her life, especially about her childhood. I believe her life stories are just as inspiring as her achievements. Or maybe, her life stories are what made her achievements so meaningful and inspiring, proving that you can achieve even greater things despite life's constant challenges.

Fondest Memories: Chocolates and Books

When I was in school, we used to spend our school breaks in the village. Almost every morning, I would go to my grandparents' house, and my grandmother would give me chocolates that my Kanchi Didi had bought for all of us. I vividly remember her telling me, "Study like your Kanchi Didi." Not just my grandmother, but everyone in the family would use her as an example of achievement. At that time, I couldn't really comprehend it all.

Once, I went to stay at her place for a few days when I was in college. I absolutely loved her place especially the bookshelf, as I've always loved reading.

When she was going to Germany for the first time, she needed to shift her belongings to our house. That's when I got the chance to read so many books from her collection. Some became my favorites, but when she moved back to her place, I couldn't bring myself to ask her for any of those books.

The next time I stayed at her place, I was doing my bachelor's degree. We talked about many things, and finally, I gathered the courage to ask her if I could keep some of her books. She happily agreed, and I brought many of my favorite's home.

I still remember how we made plans for me to join Tribhuvan University for my master's and stay at her place since it would be easier than traveling from Bhaktapur. I still have those books with me, always reminding me of her sweetness, just like the chocolates she used to give us.

PhD Party

I still remember the day I found out that Kanchi Didi had completed her PhD. There was a celebration. I was

Taken in 2021, during Dashain — her smile as bright as ever.

young and shy then; I don't even remember if I properly congratulated her. But what stayed with me wasn't just the party but was the feeling of awe and inspiration that settled deep inside me.

I was fascinated by her achievement. In that moment, I quietly promised myself that one day, I too would pursue a PhD. Her success lit a fire in me a desire to study harder, dream bigger, and believe that I could do it too.

It was a proud moment, not just for her, but for all of us. I remember telling everyone, "My sister has

done her PhD." And even now, that memory reminds me of the determination she engraved in my heart without even knowing it.

Resilience

What I remember most is her resilience, the way she stayed so positive, even though the pain of chemotherapy. Not once did I see her give up. She stood tall, no matter how many obstacles came her way.

She would often call me and my cousin to spend the night at her place. Those evenings were filled with warmth: we cooked together, danced, sang, and talked for hours. Yet, beneath the laughter, there was always a quiet ache, watching her battle something so heavy. Still, her determination shone brighter than anything else. She never let the illness define her spirit. Even now, when I think of strength, I think of her standing strong, smiling, and fighting with grace.

Her story reminds me and maybe reminds all of us that being strong doesn't mean not feeling pain. It means standing tall through it, finding little moments of joy, and never letting life's struggles make you bitter. That's exactly what she did, with so much grace. She made all of us proud not just through her achievements, but through the way she lived, smiled, and loved. We'll always carry her in our hearts, remembering her strength, her kindness, and the light she brought into our lives.

Mandira Pyakurel
Sunakoshi-3, Sindhupalchowk

एउटा दाइको आँखाबाट बहिनीको सङ्घर्षको कथा

सुन्दर फूलहरू फुल्छन् बगैंचामा, टिपेर माला उन्न हतार हुन्छ । देव देवतालाई चढाउन हतार हुन्छ । विवश हुन्छन् फूलहरू पूर्ण रूपमा आफ्नो सुन्दरता प्रस्तुति गर्न नपाउँदा । अनि धर्तीमा बहने पवनसँगै आफ्नो मधुरसका वास्ना फैलाउन नपाउँदा । अकालमा चुँडिनु पर्दाको पीडा चुट्नेलाई के थाहा । थाहा छ त केवल उसको महत्व बुझ्ने वातावरणलाई, उसले सेवा

प्रवाह गर्ने माहुरीलाई, भविष्य निर्माणमा उसको आवश्यकता महसुस हुनेलाई अनि उसँगै हुकँदै र फुल्दै गरेका उसको वरिपरिको वातावरण, सहयात्री र बगैंचालाई ।

उर्मिला ईश्वरको बगैंचामा फुलेकी सुन्दर र आकर्षक फूल थिइन् । सायद भगवानलाई मन प्यो या खाँचो भयो र साथमा लैजानु भयो । त्यसको पीडा ईश्वरलाई के थाहा ? उनी परिवार र समाजका लागि मार्गदर्शन, गरिमा

थिइन्, शैक्षिक अभिभावक थिइन्, गर्व थिइन्, साहित्यिक बगैंचाकी फक्रँदै गरेकी फूल थिइन्, त्रिभुवन विश्वविद्यालयकी ढुकढुकी थिइन्, राष्ट्रकी भविष्य थिइन् र होनाहार वैज्ञानिक थिइन् । हो अहिले परिवार, समाज, त्रिविवि र राष्ट्रले उनको अभाव महसुस गरिरहेको छ । यो ब्रह्माण्डमा साच्चै ईश्वर छन् भने यो मानवतामाथिको अन्याय हो । ईश्वरबाटै यस्तो अन्याय हुन्छ भने हामी मानवले के सिकौं ? यो एउटा गुनासो ईश्वरसँग रहिरहन्छ ।

बाल्यकालदेखि स्कूल शिक्षासम्मको यात्रा

उर्मिला मेरी कान्छी बहिनी र म उनको काइलो दाइ हुँ । साथै (माता मनमाया प्याकुरेल र पिता देवीनाथ प्याकुरेल) का ६ दाजुभाइ र ५ दिदी बहिनीमध्येकी कान्छी सन्तान हुन् उनी । उनको जन्म २०३७ साल असार ६ गते सुनकोसी गाउँपालिका वडा नं ३ उखुबारी सिन्धुपाल्चोकमा भयो । उनी जन्मँदा म आठ वर्षको थिएँ । भर्खर स्कूल भर्ना भएर पढ्न सुरु गरेको थिएँ । बुबा आमाले भाइबैनी हेर्नुपर्छ आज स्कूल नजा भन्नुहुन्थ्यो । खेतीपाती सिजनमा म र ठुलोकान्छो भाइ पालैसँग भाइबैनी हेर्न घरमा बस्थ्यौँ । उनी हुकँदै बढ्दै गइन् । उमेरले ३ वर्ष जेठो रुद्र दाइ घरमा खेल्ने साथी थियो उनको । उनी अलि लजालु स्वभावकी थिइन् । धेरै बोल्दिन थिइन् । साँच्चै भन्नुपर्दा बहिनी उर्मिला हाम्रो पनि बाल्यकालको खेल्ने साथी थिइन् । तर

हामीलाई खेल्ने त परै जावस् राम्रोसँग पढ्ने फुर्सद नै हुँदैनथ्यो । उनी ५/६ वर्षको हुँदा म र भाइ ढकप्रसाद अलि ठुला भइसकेका थियौँ । हामी बाघ भैरव मा.वि ठोकर्पामा ६/७ कक्षामा पढ्न जान लागिसकेका थियौँ । हामी बिहान उठेर घाँस काट्ने गर्थ्यौँ । सिजनमा एक एक भारी घाँस काट्थ्यौँ र खाना खाएर स्कुल जान्थ्यौँ । खेतवारी खन्ने, डल्ला फोर्ने गर्थ्यौँ । सिजनमा बिहान ८ बजेसम्म खेतवारी खनेर घर आउँथ्यौँ र हतार हतार खाना खाएर स्कुल जान्थ्यौँ । बिहान ८ बजेसम्म काम नगरे स्कुल जाने मौका मिल्दैनथ्यो । बिहानभरि काम गर्थ्यो । दौडा दौडी उकालो चढ्दै २ घण्टा लगाएर स्कुल पुग्यो । थकाइले लखतरान भैइन्थ्यो । एक दुई नबज्दै भोकले टट्टु परिन्थ्यो । दिउँसो खाजा खाने पैसा हुन्थ्यो । हामी बेलुका साँझमा घर आउँथ्यौँ । जे जस्तो पाक्थ्यो खान्थ्यौँ । थकाइले गर्दा बेलुका पनि किताब हेर्न गृहकार्य गर्न कठिन हुन्थ्यो । त्यसैले पनि स्कुलको पढाइमा हाम्रो प्रगति जति हनुपर्ने हो त्यति नभएपनि साह्रै कमजोर भन्ने थिएन । उर्मिला ६/७ वर्षकी हुँदा उनलाई जनजागृति प्रा.वि (हाल मा.वि) पुरनाकोटमा कक्षा १ मा भर्ना गरिएको थियो । उनी कान्छो दाइ रूद्रसँग एक दुई दिन स्कुल गइन् । त्यसपछि स्कुल जान मान्दै मान्दै नथिइन् । उनी कहिले साइली दिदी र काइली दिदी त कहिले ठुली दिदीसँग गाईबाखा चराउन वनपाखामा जान्थिन् । कहिले घरमा एकलै खेलेर बस्थिन् । कहिले आमासँग घाँस दाउरा र मेलापात गर्न जाँदा पछि लाग्थिन् । हाम्रो समाजमा छोरीलाई कर गरेर स्कुल पठाउने चलन त्यसबेला आइसकेको थिएन । अर्काको घर जाने जात किन पढ्नुपर्छ र भन्ने मानसिकता अभिभावकबाट हटेको थिएन

त्यस बेला । उनीले आठ नौ वर्षको उमेरसम्म वातावरण र घर व्यवहारका कुरा धेरै सिक्ने अवसर पाइन् ।

२०४५ सालको दसैँमा गाउँमा स्कुल सञ्चालन गर्ने कुरा चल्यो । त्यस कुराले अभियानको रूप लियो । दसैँपछि लगत्तै घडेरी खार्ने, ढुङ्गा माटाको गाढो लगाउने, थाकल र खरको छानो हालेर तीनकोठे भवन तयार गर्ने काम भयो । त्यो अभियानमा संस्थापक सदस्य भएर बुबाले पनि सक्रिय भूमिका निर्वाह गर्नुभएको थियो । त्यसबेला पुसदेखि शैक्षिक सत्र सुरु हुन्थ्यो । गाउँमा उर्मिला जस्ता ७० जना बालबालिका स्कुल नगएर बसेका थिए । तिनीहरू सबैलाई भर्ना गराएर त्यहीँ शैक्षिक सत्रदेखि स्कुल सुरु भयो, जसले उनको स्कुल शिक्षाको ढोका खोलिदियो । त्यसबेला म कक्षा १० मा पढ्न सुरु गरेको थिएँ । भाइ ढकप्रसाद कक्षा नौमा सुरु गरेको थियो । रुद्र कक्षा पाँचमा पढ्न सुरु गरेको थियो । गाउँमा स्कुल खुल्यो । अब बैनी पनि दिनहुँ स्कुल जान्छिन् भनेर हामी पनि निकै खुसी भयौँ । हामीले पढ्ने बेलामा घरमा पढ्ने वातावरण थिएन । अब भन्ने हामी तीन भाइ स्कुल पढ्ने भएपछि घरमा पढ्ने वातावरण सिर्जना भयो । स्कुल घरबाट नजिकै थियो । उनी दिनहुँ स्कुल जान लागिन् । उमेर परिपक्व भएर र घरमा पढ्ने वातावरण भएका कारण उनको पढाइ राम्रो हुँदै गयो । उनी छिट्टै अक्षर चिन्न, लेख्न र पढ्न सक्ने भइन् ।

त्यसबेला म र भाइ ढकप्रसादको विवाह भइसकेको थियो । भाउजूहरू उनलाई निकै माया गर्थे । कपाल कोर्ने, सफा सुग्घर बनाइदिने, कापी किताब ठिक पारिदिने स्कुल जानुपर्छ र राम्रोसँग पढ्नुपर्छ भनी हौसला दिने पढ्न, लेख्न

सिकाइदिने काम भाउजूहरूले गर्थे । उनका लागि भाउजूहरू सारथि नै थिएँ । उनी सुरुदेखि नै राम्रा अक्षर लेख्थिन् । हामीलाई देखाउँथिन् । जब अफ्ट्यार शब्द उच्चारण गर्न कठिन हुन्थ्यो, हिसाबका जोड, घटाउ, गुणन भाग गर्न गाह्रो हुन्थ्यो हामीलाई सोध्थिन् र हामी सिकाउँथ्यौँ । उनको पढाइ कक्षा १ मा नै निकै राम्रो भयो । उनी ७० जना विद्यार्थीमा कक्षा १ बाट २ मा जाँदा तृतीय भइन् । दुई कक्षामा उनको पढाइ भनै राम्रो भयो । वि.सं. २०४६ माघमा मैले एस एल सी दिएको थिएँ । वि.सं. २०४७ असारको अन्तिमतिर रिजल्ट आयो । त्यसबेला गाउँमा एसएलसी पास गर्नेको सङ्ख्या ३/४ जना पुगेको थियो । मैले नियमित परीक्षाबाटै एसएलसी पास गरें । परिवारमै पहिलो एसएलसी पास गर्ने म थिए । जसले परिवारमा एउटा छुट्टै खुसी ल्यायो । यस कुराले भाइ बैनीमा पनि पढ्ने उत्साह थपेको थियो ।

उर्मिलाको पढाइ अब्बल हुँदै गयो । उनी कक्षा २ मा दोस्रा भइन् । कक्षा ३ मा चतुर्थ भइन् । कक्षा तीन पढाइ अलि खच्चिक्यो । उमेर पनि बढ्यो । हामी दाइभाइभन्दा मोटी र अग्ली थिइन् उनी । कालिका प्रा.वि.को पढाइ पूरा गरिन् र कक्षा ४ मा जनजागृति प्रा.वि.मा भर्ना भइन् । उनीलाई हामीले जस्तो बिहान बेलुका र बिदाको दिनमा घरको काममा धेरै अल्झनु पर्ने अवस्था थिएन । उनी पढाइमा नै तल्लीन हुन्थिन् । कक्षासँगै उमेरो पनि बढ्दै थियो । पढाइको लगाव उनमा तीव्र थियो । त्यति बेला बुबाको विचार बदलिएको थियो । बुबाको विचार बदलिनु दोष हैन तथापि समय, परिस्थिति र बुझाइ दोषी थियो । छोरी मान्छे अक्षर चिनिहाली अब पढ्न जान पर्दैन भनेर

बुबाले स्कुल जान रोक्नुभयो । उनी एक दुई दिन स्कुल जान पाइनन् । उनी रुँदै घरमै बसिन् । गाईबाखा चराउन गइन् । बुबासँग सबै छोराछोरी निकै डराउने भएकाले आवश्यक कुरा भन्न सकिन्न थियो । केही कुरा भन्नुपर्दा आमामार्फत भन्नुपर्थ्यो । मलाई याद छ मैले त्यतिखेर हिम्मत बटुलेर भनेको थिएँ “बहिनीको पढाइ राम्रो छ, उसलाई पढ्न जान रोक्नुहुँदैन ।” केही दिनपछि स्कुल जाने समय भएको थियो । बुबा खाना खाँदै हुनुहुन्थ्यो । भाउजूहरूले बुबाको आँखा छलेर घरको पछाडिको कौसीबाट सुटुक्क भोला समाउन दिएर स्कुल पठाए । बुबा खाना खाएर उठ्दा उनी घरबाट निकै माथि पुगिसकेकी थिइन् । त्यसपछि हामीले आमालाई सम्झाउने र आमाले बुबालाई सम्झाउने गरेर उनलाई नियमित स्कुल जाने वातावरण बनाउन सफल भयौँ । वि.सं. २०५० सालमा उनी कक्षा ५ पढ्दै थिइन् । सोही वर्ष भदौमा म स्थायी शिक्षक भएर उनले कक्षा ३ सम्म पढेको विद्यालयमा आएँ । त्यसले पनि उनलाई पढाइप्रति उत्साह थपेको थियो । २०५० सालमा जनजागृति प्रा.वि.को पनि पढाइ सकियो । अब उनी श्री बाघ भैरव मा.वि. ठोकर्पामा कक्षा ६ मा भर्ना भइन् । उनी कक्षा ६ मा पढ्न सुरू गर्दा नै हामी तीन भाइ छुट्टिएर बस्यौँ । त्यतिखेरको पारिवारिक सल्लाहअनुसार बुबा आमालाई ६ भाइले नै पाल्ने । बहिनी बुबा आमासँग बस्ने । बुबाआमाले खेतीका काम गर्नु नपर्ने । छ भाइले दुई दुई महिनालाई पुग्ने चामल, पिठो तरकारी र अवावश्यक रकम उपलब्ध गराउने । उहाँहरूले सकुन्जेल आफैँ पकाएर खाने व्यवस्था भयो । गाउँ समाजमा यो एउटा नयाँ तरिका बन्यो र उदाहरणीय पनि बन्यो । उर्मिलालाई पनि जग्गा जमिन अंश भाग छुट्याउने र उनको भागको अंशबाट उत्पादन भएको अन्नपात उनलाई

बुभाउने तर उनले खेतबारीमा कुनै काम गर्न नपर्ने वातावरण बन्यो । हाम्रो समाजमा कानुनी रूपमा अविवाहित छोरीलाई अंश दिने चलनको सुरुवात नै हाम्रो परिवारबाट भयो भन्दा फरक पर्दैन । यो कार्यको जिम्मेवारी पछि छुट्टिने म र भाइहरूले लियौं । जसले गर्दा पनि उनलाई पढ्ने वातावरण भनै सहज बनेको थियो ।

कक्षा ६ मा पुग्दा उनले घरको कुनै काम सघाउन नपर्ने र पूर्ण समय अध्ययन गर्न पाउने वातावरण बन्यो । उनले कक्षा छ घरबाट नै विद्यालय आउने जाने गरी पढिन् । टाढाको विद्यालय, धेरै विद्यार्थी सङ्ख्यासँग प्रतिस्पर्धा गरी प्रथम हुन सफल भइन् । त्यस बेला हाम्री काइँली सानिमाको छोरा दाइ रेवतीप्रसाद आचार्य सोही स्कूलमा अङ्ग्रेजी पढाउनुहुन्थ्यो । उहाँको घर स्कूलबाट नजिकै रहेकाले कक्षा ७ देखि सानिमाकै घरमा बसेर पढ्न लागिन जसले गर्दा उनलाई पढ्ने वातावरण भनै राम्रो भयो । कक्षा ७ मा उनी कक्षा मात्र नभएर स्कूल फस्ट हुन सफल भइन् । त्यस बेला जापानका शिक्षक एसियो हान्दाले बाघ भैरव मा.वि ठोकर्पामा स्वयंसेवी शिक्षण गर्नुभएको थियो । दियो एकीकृत संस्था स्थापना गरी सोमार्फत शैक्षिक सहयोगका कार्यक्रम सञ्चालन भएका थिएँ । उनी कक्षा ८ मा पढ्दै गर्दा स्कूल प्रथम भएकी नाताले सातदिने जापान भ्रमण गर्ने अवसर पनि पाइन जसले उनलाई थप हौसला थप्यो । उनमा सहित्यप्रति पनि रूचि बढ्दै गएको थियो । उनी छोटा छोटा कविता, कथा र निबन्ध लेखिन् । त्यसबेलाका केही कविता चौताराबाट प्रकाशन हुने पत्रिकाबाट प्रकाशित छन् । उनले कक्षा १० पढ्दै गर्दा राष्ट्रिय निबन्ध प्रतियोगितामा प्रथम भई राष्ट्रिय पुरस्कार जित्न

सफल भइन् । उनी विद्यालय, जिल्लास्तरीय अतिरिक्त क्रियाकलापमा भाग लिएर प्रथम भई विद्यालयको गरिमा बढाइरहन्थिन् । उनले वि.सं. २०५५ सालमा एसएलसी परीक्षामा उत्कृष्ट अङ्क ल्याई प्रथम श्रेणीमा उत्तीर्ण भइन् ।

उनको बाल्यकालबाट एउटा महत्वपूर्ण सिकाइ गर्न सकिन्छ । अहिलेका बालबालिकालाई ३ वर्षको उमेरदेखि नै स्कूलको बालकक्षामा राखिन्छ, जसले आमा बुबा र परिवारबाट सिकनुपर्ने असल संस्कार, बानी व्यावहारका कुरा सिक्न बञ्चित हुन्छन् । मातृवात्सल्य घटेको महसुस हुन्छ बालबालिकालाई । रूचि नहुँदा पनि जवर्जस्त बालविकासमा पठाइन्छ । उनीहरूको मन मस्तिष्क आमाको बुबु र काख, आमाबुबालाई सोध्ने विभिन्न प्रश्नमा अल्झिरहेको हुन्छ । व्यक्तिमा स्वतःस्फूर्त आउने प्रश्न र त्यस प्रश्नबाट प्राप्त हुने जवाफ नै उत्कृष्ट सिकाइ हो । उनीहरूले समाज र वातावरणबाट सिकनुपर्ने सिकाइबाट बञ्चित हुन्छन् । बालमनोवैज्ञानिकहरूका अनुसार हरेक व्यक्तिको २ वर्षको उमेरदेखि ९ वर्षसम्मको उमेरमा तीव्र मस्तिष्को विकास हुन्छ । यो उमेरका बालबालिकाले सिकेका कुरा जीवनपर्यन्त बिसँदैनु र त्यो सिकाइ बानीको रूपमा विकास हुन्छ । हाम्रा हजुरबाहरूले पनि भन्नुहुन्थ्यो कि नानीदेखि लागेको बानी सितिमिति छुट्दैन । यसर्थ उनबाट के सिकाइ हुन्छ भने परिवार, सामाज र वातावरणबाट सिकाइ परिपक्व भएपछि त्यस सिकाइलाई किताबी ज्ञानसँग जोड्दै जाँदा सिकाइ दिगो हुन्छ र छिटो सिकाइ हुन्छ ।

उच्च शिक्षा यात्रा

वि.सं. २०५५ सालमा उनले उत्कृष्ट अङ्क ल्याएर प्रथम श्रेणीमा एस.एल.सी.मा उत्तीर्ण

गरिन् । जिल्ला प्रथम हुने उनको धोको थियो । त्यो भने पूरा हुन सकेन तर छात्रातर्फ भने जिल्ला प्रथम भएकी थिइन् । अब उनी काठमाडौँ बसेर आई.एस्सी पढ्ने तरखरमा लागिन् । साइन्स पढ्ने उनको इच्छालाई परिवारबाट स्वीकृत भयो । उनी पाटन संयुक्त क्याम्पसमा आई.एस्सी पढ्न भर्ना भइन् ।

काठमाडौँमा बस्दा संरक्षकको आवश्यकता थियो र त्यसका लागि पनि समस्या भएन । पटनमा जेठो दाइका छोराहरू द्वारिका, राजेन्द्र र रेवती भदाहरूको कोठा थियो । त्यहाँबाट पाटन क्याम्पस हिँडेर ओहोर गर्न सकिन्थ्यो । भदाहरू बसेकै घरमा एउटा अर्को कोठा लिएर उनी बस्न लागिन् । उनको पढाइ र खाना खर्च जुटाउने जिम्मेवारी हामी तीन भाइको थियो । खानाका लागि चामल र आवश्यक खर्च हामीले घरबाट लगिदिने गर्थौँ । भदाहरूबाट पनि ठुलो सर्पोट भयो । कक्षा १२ पढ्दा पढ्दै विवाहको प्रस्ताव आएको थियो । उपयुक्त घर कुटुम्ब आएमा विवाहको धन्दा छिन्ने बुबाको चाहना थियो । हुन त उनी कक्षा सातमा पढ्दै विवाह गरिदिने बुबाको चाहना थियो । उनको पढाइ राम्रो थियो र विवाह गर्ने उमेर पनि नभएका कारण साथै म पनि अलि बुझ्ने केही निडर भैसकेको हुनाले त्यतिखेरको विवाह गर्ने योजना मैले नै रेकिदिएको थिएँ । यस पटक भने उनले मानेको खण्डमा विवाह गरिदिने सबै परिवारको चाहना भएको थियो । त्यसबेला भने उनी परिपक्व भइसकेकी कारण उनले विवाह गर्न अस्वीकार गरिन् । पिएचडी नसकी विवाह नगर्ने अठोट सुनाइन् र त्यसबेला विवाह हुन सकेन । उनले आफ्नो अठोटसहितको अध्ययनलाई निरन्तरता दिइन् र आई.एस्सी उत्तीर्ण गरिन् ।

बी.एस्सी पढ्नका लागि उनको रेजाइ कि त्रिचन्द्र कि त अमृत क्याम्पस भयो । उनले त्रिचन्द्र

कलेजमा नाम निकालिन् । जता बसे पनि त्रिचन्द्र कलेज सेन्टर थियो । त्यसैले पनि उनी त्रिचन्द्र कलेज नै पढ्ने भइन् । त्यसबेला पाटनबाट

कोठा सार्नुपर्ने बाध्यता आइपथ्यो । त्यसबेला द्वारिका वैदेशिक रोजगारीको सिलसिलामा विदेश जानुपर्ने भयो । राजेन्द्रको रोजगारी चौतारमा भयो र रेवती पुल्चोक होस्टेलमा बसेर पढ्न सुरु गरिसकेको थियो । त्यसबेला सानिमाको छोरा पूर्णप्रसाद आचार्य दाइ सिनामङ्गलमा बस्नुहुन्थ्यो । उहाँको संरक्षकत्वमा सिनामङ्गलमा बस्ने गरी कोठा व्यवस्थापन गरियो र उनी त्यहीँ बस्न लागिन् । त्यहाँको बसाइ पनि त्यति लामो भएन किनकि पूर्णप्रसाद दाइ लोकन्थली आफ्नै घरमा सेटल हुनुभयो । उहाँले लोकन्थलीमा कोठाको व्यवस्था गरिदिनुभयो र उनी पनि लोकन्थली सरिन् । उनको ब्याचलर्स मास्टरर्स र पिएचडीसम्मको अध्ययन लोकन्थली बसाइबाटै भयो ।

एक वर्ष ब्याचलर्ससम्म हामीले उनको सम्पूर्ण खर्च धानेका थियौँ । त्यसपछि हाम्रो घर व्यवहारमा खर्चको बाटो बढ्दो र आम्दानीको स्रोत सीमित भएपछि हामीलाई खर्च धान्न गाह्रो भयो । त्यसैले उनको नाममा रहेको केही बारी रू असी हजारमा विक्री गरियो । उनले द्युसन

पढाएर रकमको जोहो गर्न लागिन् । त्यही ट्युसनको पैसा र रू असी हजारले उनको पढाइ अघि बढ्दै गयो । उनले यसरी मास्टर्ससम्म अध्ययन गरिन् । मास्टर्स गरिसकेपछि उनको विचार पिएचडीतिर दौडिन पुग्यो ।

पिएडीका लागि दौडधुप गर्दै गरेकी उनी केही समय प्लसटु ज्वाइन भएर पढाउन लागिन् । उनी ट्युसन पढाएर खर्चको जोहो गर्दै अध्ययनमा अघि बढिरहिन् । उनको शैक्षिक क्षेत्रको सफलतालाई सारमा व्यक्त गर्दा नौ वर्षको उमेरमा श्री कालिका आधारभूत विद्यालयमा औपचारिक शिक्षाको सुरुवात गरेकी उर्मिला प्याकुरेल श्री बाघभैरव मा.वि.बाट माध्यामिक शिक्षा, पाटन संयुक्त क्यापसबाट आइ.एस्सी, त्रिचन्द्र क्याम्पसबाट बि.एस्सी, गणित केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुरबाट एम.एस्सी र विद्यावारिधि गरेकी हुन् । त्रि.वि. गणित विषयको खुल्ला विज्ञापनबाट उपप्रध्यापक पदमा नाम निकाली अध्यापन सुरु, खुल्ला विज्ञापनबाटै सहप्राध्यापक हुँदै ४१ वर्षको उमेरमा नै त्रिभुवन विश्वविद्यालयकै कान्छी प्राध्यापक हुन सफल भइन् उनी ।

सन् २०१७ नोभेम्बरदेखि २०१९ अक्टोबरसम्म अलेक्जेन्डर फन्ड हम्बोल्ड फाउन्डेसनको सहयोगमा जर्मनीमा महाविद्यावारिधि अनुसन्धाता, नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान (नास्ट) बाट सन् २०१६ मा युवा वैज्ञानिक पुरस्कार प्राप्त, अध्ययन अनुसन्धानका क्रममा जापान जर्मनी र फिलिपिन्सको भ्रमण, उनको गणितीय अनुसन्धान काठमाडौंको ट्राफिक समस्या समाधान गर्न गणितको व्यावहारिक प्रयोगमा केन्द्रित, नेपाल अन्तराष्ट्रिय प्राज्ञिक सङ्घ संस्थाहरूमा संलग्न भई सक्रिय रहिन् । उनी परिवारको कान्छी सदस्य हुन तर शैक्षिक

हिसावले एक होनाहार अभिभावक बन्न पुगिन् । परिवारका भावी सन्ततिका लागि अनुशरण योग्य

अभिभावक बनिन् । यो उनको सफलतामा परिवार मात्र नभएर गाउँ, जिल्ला, त्रिविवि र राष्ट्र नै खुसी थियो । यो खुसीको पाटो थियो ।

उर्मिलाको साहित्यिक यात्रा

मलाई बाल्यकालमा कथा सुन्न खुबै चाख लाग्थ्यो । बराम्चेबाट भनिजदाइ आउनुहुन्थ्यो । उहाँ आएपछि हामी केटाकेटी जम्मा हुन्थ्यौं र कथा सुनाउन भन्थ्यौं । त्यतिखेर उहाँले सुनाउनुभएको शिशिर र वसन्तको कथा म अहिले पनि भन्न सक्छु । उहाँले हामीलाई धेरै दन्त्य कथा सुनाउनुहुन्थ्यो । हामी चाख दिएर कथा सुन्थ्यौं । स्वस्थानीका कथा, महाभारतका कथा, रामयणका कथा सुन्न र पढ्न खुबै चाख लाग्थ्यो । वि.सं. २०४६ सालमा म दोस्रो पटक काठमाडौं आएको थिएँ एसएलसीका लागि कोचिड पढ्न । साथीको लहैलहैमा

पहिलो पटक फिल्म हेरें । त्यो फिल्म थियो भाग्य रेखा । त्यो फिल्म हेरेपछि मलाई कथा लेख्न खुबै चाख बढेर आयो । त्यसबेला मैले फिल्मको शैलीमा लामो कथा लेखेको थिएँ । त्यो कथा लेखेको कपी सुरक्षित थियो । उनी सात कक्षा पढ्दै गर्दा उनले त्यो कथाको कापी फेला पारिछिन् र पढिछिन् । आमाबुबालाई पनि दाइले लेखेको कथा भनेर सुनाइछिन् । म स्कूलबाट घर आइपुग्नासाथ उनी भनेर आइन् र भनिन्, “दाइ मलाई यो कथा अत्यन्त राम्रो लाग्यो । मैले बुबाआमालाई पनि कथा सुनाएँ । आमा त कथा सुन्दा सुन्दै रुनुभयो । अब म पनि कथा लेख्छु ।” त्यो एक नारीको सङ्घर्षको कथा थियो । त्यसैले पनि उनलाई गहिरो छाप पयो । त्यसबेलादेखि उनमा साहित्यप्रति जरा गाडेको थियो । उनले त्यसपछि दुइटा कथा लेखेर सुनाएकी थिइन् । उनको कथा लेखन शैली राम्रो थियो । कथामा स्वच्छन्दता थियो र यथार्थताको नजिक हुन्थ्यो । उनका कथाहरू रेडियो नेपालको मधुवन कार्यक्रममार्फत डा. नवराज लम्सालको आवाजमा गुन्जन लागे । कथा प्रस्तुत हुने दिनमा उनी कल गरेर भन्थिन्, “दाइ आज मेरो कथा मधुवनबाट आउँछ, सुन्नू है ।” मैले लगभग उनका सबै कथा सुनेँ । उनी बेला बेलामा कविता लेखेर देखाउँथिन् र गाएर सुनाउँथिन् । मैले हौसला थपिदिन्थेँ ।

म स्कूलमा शिक्षण गर्दा विषयवस्तुलाई गीतमा ढाल्थेँ र बालबालिकालाई गीत सङ्गीतको माध्यमबाट सिकाइ गराउँथेँ । गीतको मध्यमबाट सिकाइ गर्दा कक्षा रमाइलो हुन्थ्यो । सिक्नुपर्ने विषयवस्तु अविस्मरणीय तरिकाबाट बालबालिकाले सिक्थे । त्यसो गर्दा गर्दै मेरो ६८ ओटा बालगीत कविता सङ्कलन भएछन् । वि.सं. २०७९ सालमा मैले ती बालगीतलाई सङ्ग्रहका रूपमा प्रकाशन गरें । ती प्रकाशित

भएका सबै पुस्तक मैले उनकै कोठामा ल्याई राखेको थिएँ । त्यसबेला उनी धेरै खुसी भएकी थिइन् । उनले भनेकी थिइन् अब म पनि मेरा सबै रचना सङ्कलन गरी प्रकाशन गर्छु । यस कुराले पनि उनमा सहित्यप्रति अभूत हौसला थपेको थियो । उनले फेसबुकमार्फत मधुश्रीका नामबाट कविता प्रकाशन गरिन् । विभिन्न पत्रपत्रिकामार्फत कविता प्रकाशन गरिन् तर पुस्तकका रूपमा प्रकाशन गर्ने साइत जुरेन । उनको त्यो सपना पूरा गराउनुथियो । प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल मधुश्री प्रतिष्ठानबाट मधुरस कविता सङ्ग्रह प्रकाशन गरी उनको त्यो साहित्यिक सपना पूरा भएको छ ।

दुःखको यात्रा

२०७१ साल वैशाखतिरको कुरा हो । एक दिन बिहानै उर्मिलाले फोन गरिन् । “उनले भनिन् दाइ समय मिलाएर एकछिन् आउनु न केही सल्लाह गर्नु छ ।” शनिबारको दिन थियो । म

प्रत्येक शुक्रबार सिन्धुपाल्चोक घरबाट काठमाडौँ आउने गर्थे र आइतबार बिहानै सिन्धुपाल्चोक फर्कन्थे । उनीसँग फोनमा कुरा हुनासाथ म उनको कोठातर्फ लागें । म पुग्नासाथ मुस्कुराउँदै

भनिन्, “पिएचडी अध्ययन गर्न छ, महिनाका लागि जर्मनी जाने अवसर मिल्यो ।” उनको त्यो वाक्य सुन्दा मेरो खुसीको सीमा नै रहेन । मैले बधाई दिँदै सफलताको शुभकामना दिएँ । छ, महिना जर्मनी बस्ने भएपछि यो कोठाको काम छैन, त्यसैले कोठा खाली गरिदिने सल्लाह गर्‍यौँ र मेरो घरमा सामान लगेर मिलायौँ । उनी मेरो घरमा सरेको एक महिनापछि जर्मनी गइन् । उनी जर्मनी गएपछि अनलाइनमा हप्ता पन्ध्र दिनमा कुराकानी भइ नै रहन्थ्यो । म प्रायः बिहान बेलुकाको समयमा आमाबुबासँगै हुन्थे । घर व्यवहार दुख सुख, अर्तीबुद्धिका कुरा हुन्थे बुबा आमासँग । दसैं नजिकिँदै थियो । एक दिन विहानै आमाले भन्नुभयो, “बाबु बहिनीलाई सन्चो छैन रे खै के भएको हो ?” आमाले प्रष्ट भन्नुभएन । उनीसँग कुरा हुँदा ठिकै छ भन्थिन् सायद कुरा गर्न असहज भएर होला । उनी कात्तिकको अन्तिम साता काठमाडौँ फर्कने समय थियो । उनी काठमाडौँ फर्कनासाथ उनले चेक जाँच गराइन् । त्यतिखेर खासै ठुलो समस्या थिएन । अपरेसन गरेपछि ठिक हुन्छ भन्ने भयो । उनको सामान्य अपरेसन भयो । डाक्टरको निरन्तर फलोअप र सबै परिवारको माया र सद्भावका कारण पहिलो पटकको उपचारमा उनी सफल भइन् । पछिल्लो रिपोर्टमा उनको स्वास्थ्य अवस्था तन्दुरुस्त थियो ।

उनले आफ्नो अध्ययनलाई निरन्तरता दिँदै पिएचडी सकिन् । उनको पोस्ट डक्टर गर्न दुई वर्षका लागि पुनः जर्मनी जाने अवसर मिल्यो । उनको पिएचडी पिता एवम् अभिभावक प्रा.डा. टंकनाथ धमला र मेडम पनि सँगै जाने हुनाले हामी दुक्क थियौँ । जर्मनी गए पछि उनी बिरामी परिन् ।

उपचारका क्रममा परीक्षण गर्दा स्वास्थ्यको समस्या देखियो । जब जब शैक्षिक क्षेत्रमा सफलता मिल्दै जान्थ्यो तब तब रोगले चाप्दै जाने यो दुर्भाग्यको कुरा थियो । दुई वर्षसम्म जर्मनीमा उनको राम्रो उपचार भयो । त्यसैले पनि उनले सफलतापूर्वक आफ्नो अध्ययन पूरा गरी नेपाल फर्किइन् ।

उनी नेपाल फर्किए पछि अब उनलाई परिवारसँगै बस्नु आवश्यक थियो । हामीले पारिवारिक तहमा छलफल गर्‍यौँ । सानोठिमीबाट त्रिविवि पुग्न टाढा र अपायक भयो । भान्जा नवराज र भदा भाइहरू सञ्जय र अजय सँगै बस्ने गरी त्रिविविको नजिकै ट्याङ्गलाफाँटमा एउटा फ्ल्याट व्यवस्था गरी उनी त्यहीँ बस्न लागिन् । उनको स्वास्थ्यमा उतारचढाव आइने रह्यो । नर्भिक अस्पतालका प्रा.डा. रजेन्द्र बराल उनको उपचारमा निरन्तर लागि रहनुभयो । भान्जा नवराज सापकोटाले सानिमाको हेरचाह गरिरहे । दाइ, भाइहरूको साथ सहयोग रहिरह्यो । सिङ्गो परिवारको साथ सहयोग निरन्तर रहिरह्यो । किमो थेरापी र उनको आत्माबलले उनलाई बचाइरह्यो । ६५ ओटा किमो पार गरेपछि किमोले काम गर्न छाड्यो । अन्तमा डाक्टरको सल्लाह अनुसार इम्युनो थेरापी गर्ने निष्कर्षमा पुगियो । तर त्यो उपचार पद्धति निकै महगो थियो । उनको कमाइ र परिवारको साथ सहयोगबाट मात्र सम्भव नहुने देखिएपछि उनैले सहयोगी मनहरूसँग सहयोगको याचना गर्ने अभियान चलाइन् । सहयोगी मनहरूबाट छोटो अवधि मै ठुलो रकम पनि जुट्यो ।

पहिलो इम्युनो थेरापीले एउटा आशाको दियो बालिदियो कि अब उनलाई ठिक हुन्छ । तर दुर्भाग्य दोस्रो इम्युनो लगाएको दुईहप्ता

नबित्तै इम्युनो थेरापीले पनि काम गरेन ।
उनको फोक्सो कलेजोमा समेत रोग फैलिएर
पानी जम्न लाग्यो । अन्तिम घडीसम्म पनि
आफूलाई केही हुन्न म केही गरेर देखाउँछु
भन्ने अभिलाशासहितको आत्माबल र आत्मा
विश्वास हुँदाहुँदै पनि २०७९ साल चैत्र २९ गते
हामी सबैलाई छाडेर विदा भइन् । परिवारले
एक शैक्षिक अभिभावक गुमायो । समाजले एक
शैक्षिक धरोहर गुमायो । त्रिविविले एक होनाहार
प्राध्यापक गुमायो । सिङ्गो राष्ट्रले एक वैज्ञानिक
गुमायो ।

उनी हामीसाथ नरहे पनि उनको वैज्ञानिक
सोचलाई जीवित राख्न, उनको योगदानलाई

विस्तार गर्दै व्यापक बनाउन र हामी साथै छिन्
भन्ने महसुस गराउन परिवार सहयोगी मनहरू
र त्रिविवि गणित विभाग परिवारको कर्तव्य
थियो । सोही कारण प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल
मधुश्री प्रतिष्ठान विधिवत् रूपमा दर्ता भई
कार्य गरिरहेको छ । यो अभियानले उर्मिलाको
योगदानलाई विस्तार गर्न, उनको अनुसन्धानलाई
विश्वव्यापी बनाइराख्न सहयोग पुग्छ भन्नेमा
हामी विश्वस्त छौं । उनको आत्माले शान्ति
पाओस् ।

बहिनी उर्मिलाप्रति भावपूर्ण श्रद्धान्जली !

- उद्धवप्रसाद प्याकुरेल
सुनकोसी-३, सिन्धुपाल्चोक

साहित्यमा उर्मिला प्याकुरेल

प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल (मधुश्री) महिलामा कान्छी प्राध्यापक हुन् । उर्मिला सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको सुनकोसी गाउँपालिका वडा नं. ३ कालिका उखुबारीमा वि.सं. २०३७ साल असार ६ गते पिता देवीनाथ प्याकुरेल तथा माता मनमाया प्याकुरेलबाट जन्मिएकी हुन् । यिनी ६ दाजुभाइ तथा ५ दिदीबहिनीमध्ये ११ औं अर्थात् सबैभन्दा कान्छी हुन् । यिनको विवाह भएन ।

उर्मिलाका दाजु उद्धवप्रसाद प्याकुरेलका अनुसार श्री कालिका प्राथमिक विद्यालय, उखुबारीबाट ८-९ वर्षको उमेरदेखि अर्थात् जर्मन २०४५ सालबाट प्ररम्भिक शिक्षा लिन थालेकी उर्मिलाले कक्षा ४-५ श्री जनजागृति मा.वि, पुरानाकोटमा र कक्षा ६-१० सम्म श्री बाघभैरव मा.वि. ठोकर्पामा पढेकी हुन् । श्री बाघभैरव मा.वि. ठोकर्पाबाट वि.सं. २०५५ सालमा प्रथम श्रेणीमा एसएलसी उत्तीर्ण गरेकी उर्मिलाले २०५७ सालमा पाटन संयुक्त क्याम्पसबाट आइएस्सी, २०६१ सालमा त्रिचन्द्र कलेजबाट बिएस्सी र २०६३ सालमा त्रिभुवन विश्व विद्यालयबाट एमएस्सी गरेकी हुन् । वि.सं. २०६६ देखि २०६९ सम्म न्यू समिट मावि. मा शिक्षण पेसामा संलग्न रहेकी उर्मिला २०६८ साल मङ्सिर ६ गतेदेखि उपप्राध्यापकमा खुला नियुक्ति भएकी थिइन् । यिनले वि.सं. २०७३ सालमा विद्यावारिधिको उपाधि पाएकी हुन् । २०७६ साल साउन ७ गते सहप्राध्यापकमा खुला नियुक्ति पाएकी उर्मिला लगत्तै २ वर्षपछि २०७८ साल चैत ११ गते प्राध्यापक पदमा नियुक्ति भएकी थिइन् । यिनी जन्मले ३९ वर्ष १ महिना १ दिनको हुँदा

सहप्राध्यापक र ४१ वर्ष ९ महिना ५ दिनको दिन प्राध्यापकमा नियुक्ति भएकी थिइन् भने ३६ वर्षको उमेरमा गणित विषयमा विद्यावारिधिको उपाधि लिएकी हुन् । गणित विषयमा मात्र नभई सम्भवतः समग्र विषयमै यिनी नेपाली महिलामा कान्छी प्राध्यापक हुन् ।

गाउँमा नजिक स्कूल थिएन । २०४५ सालमा घरनजिकै श्री कालिका प्रा.वि. स्थापना भयो र उनको कखरा त्यसै दिनबाट सुरु भयो । हुने बिरूवाको चिल्लो पात भने भैँ उनी तल्लो कक्षादेखि नै उत्कृष्ट नतिजा हासिल गर्दै गइन् । उनले कक्षा आठमा अध्ययन गर्दागर्दै उत्कृष्ट छात्रा छनोटमा परेर जापान भ्रमण गर्ने अवसर प्राप्त गरेकी थिइन् । विद्यालय तहदेखि नै साहित्यमा रूचि रख्ने प्याकुरेलले राष्ट्रिय निबन्ध प्रतियोगितामा प्रथम स्थान हासिल गरेकी थिइन् । यिनले सन् २०१७ नोभेम्बरदेखि सन् २०१९ अक्टोबरसम्म अलेक्जेन्डर फन्ड हम्बोल्ड फाउन्डेसन जर्मनीमा महाविद्यावारिधि अनुसन्धाता तथा नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान (नास्ट) बाट सन् २०१६ मा युवा वैज्ञानिक पुरस्कार प्राप्त गरेकी थिइन् । उर्मिलाले अध्ययन अनुसन्धानका क्रममा जापान, जर्मनी र फिलिपिन्सको भ्रमण गर्ने अवसर पाएकी थिइन् । यिनको अनुसन्धान काठमाडौँको ट्राफिक समस्या समाधान गर्न गणितको व्यावहारिक प्रयोगमा केन्द्रित बनेको थियो । अनुसन्धानका क्रममा उनी नेपाल तथा विदेशका प्राज्ञिक सङ्स्थारूमा संलग्न भई सक्रिय थिइन् । एक निम्नमध्यमवर्गीय परिवारमा जन्मिएर यो सफलता हासिल गर्नु उक्त परिवारका लागि

गर्वको विषय थियो । उनको अध्ययन अध्यापन कार्यमा परिवारको महत्वपूर्ण हौसला र सहयोग रहेको पाइन्छ ।

उर्मिलाका अनुसन्धानात्मक लेखहरू अन्तर्राष्ट्रिय जर्नलमा प्रकाशित भएका छन् । यिनका लगभग १५० ओटा फुटकर गीतिकविता 'मधुश्री' को नामबाट विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित छन् । लगभग एक दर्जन गीतिकथा रेडियो नेपालको मधुवन कार्यक्रमबाट प्रसारित छन् । उर्मिलाले लगभग २०० पृष्ठको स्मरण लेखेकी छिन् । यिनको एमएस्सी अध्ययनदेखि पिएचडी एवम् अनुसन्धानात्मक कार्यको सफलतामा डा. फादर प्रा.डा. टङ्कनाथ धमलाको योगदान महत्वपूर्ण रहेको बुझिन्छ । सन् २०१७ मा महाविद्यावारिधिका निमित्त जर्मनीमा रहँदा उनलाई क्यान्सर देखियो । उनले २ वर्षसम्म जर्मनीमै क्यान्सरको उपचार गरिन् । सन् २०१९ मा नेपाल फर्किएपछि पनि लगातार क्यान्सरको उपचार गराइरहिन् तर २०७९ कार्तिक मङ्सिरदेखि किमोले उनको शरीरमा काम गर्न छाड्यो । अन्तिम समयसम्म पनि निको हुने र सशक्त रूपमा आफ्नो अनुसन्धानका कार्य सफल बनाउने कुरामा उनको आत्मविश्वास कायमै थियो तर त्यो समस्यासँग लड्दालड्डै ४२ वर्षको उमेरमा मिति २०७९ साल चैत्र २९ गते उनको निधन भयो । उनको सम्झनामा परिवारजनको सक्रियतामा प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल मधुश्री प्रतिष्ठान दर्ता भएको छ । प्रतिष्ठान सञ्चालनका लागि ५० लाखभन्दा बढी आर्थिक सहायता परिचालन भएको छ जुन उनको उपचारका लागि उठेको रकम हो ।

उर्मिलाको निधनपछि उनका सिर्जनाहरू समेटेर प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल मधुश्री प्रतिष्ठानद्वारा मधुरस (गीत/कवितासङ्ग्रह)

नामक कविताहरूको सँगालो २०८१ सालमा प्रकाशनमा ल्याएको छ । उक्त सङ्ग्रहबाट "फूल फुल्छ बम" शीर्षकको एउटा नेपाली सवाई हेरौं :

सुगन्ध त्यो खोज्दै थिएँ फूलका पत्रपत्र
हराएछु आफैंभित्र भएँ अलपत्र
ओल्टाई पल्टाई नियालेर हेर्दै थिएँ जीवन
बैलाएको बोट पाएँ के भएछ यो मन

कस्तो आयो युग पनि फूल फुल्छ बम
शान्ति गुम्यो चैन छैन मन रमझम
सराप लाग्यो सतीको कि हाम्रो भाग्य उस्तो
आकाशभरि घोटिएको कालो चुक जस्तो

स्यालको हुइँया सुनिँदै छ डाँडापाखातिर
कहालिँदो अवस्था यो छैन मन स्थिर
निमेषमै लास बन्यो बन्यो रक्त खोला
निर्दोषीको ज्यान लिने दैवा कस्तो होला ?

जीवनको भिख माग्ने भाइबन्धु थिएँ
भोकानाझा पानी माग्छु तातो गोली पिए
स्वप्न कस्तो बिग्रिएको सधैं आत्मा रूने
नेपाल आमा बौरिएर फेरि मूर्च्छा हुने

प्याकुरेलको मधुरस (गीत/कविता सङ्ग्रह) विद्यालय अध्ययनको प्रारम्भिककालदेखि विश्व विद्यालयकालसम्मका कवितात्मक भावनाका फुटकर सिर्जनाहरू हुन् । यिनको हात कविताका स्वतन्त्र लयशैली, नेपाली लोकलय परम्परका लोकलय शैलीहरूमा संरचित छन् । जीवनको प्रारम्भिककालदेखि नै सिर्जनातर्फ आकर्षित उर्मिलाको नाम शिक्षा क्षेत्रसँगसँगै साहित्यले पनि चिनाएको छ । (इतिहासमा सिन्धुपाल्चोक- २०८१ बाट)

- चन्द्रप्रसाद न्यौपाने
सिन्धुपाल्चोक

मैले चिनेकी उर्मिला

बुबा देवीनाथ प्याकुरेल र आमा मनमाया प्याकुरेलकी कान्छी छोरी थिइन् प्रा.डा. उर्मिला । उनको जन्म २०३७ साल आषाढ ६ गते सुनकोसी गाउँपालिका वाड नं. ३ मा भएको हो । २०४९ सालमा म सुनकोसी गाउँपालिका वाड न. ३ पुरनाकोटमा अवस्थित जनजागृति प्रा.वि (हाल मावि) मा शिक्षण गर्थे । यस विद्यालयमा उनी कक्षा ४ मा भर्ना हुन आइन् । उनी श्रीकालिका प्रा.वि उखुबारीबाट कक्षा ३ उत्तीर्ण भएर आएकी थिइन् । मलाई थाहा छ उनको घरबाट विद्यालय आउन आधा घण्टा उकालो चढनुपर्छ । हुने बिरूवाको चिल्लो पात भने भैं उनी समयमै विद्यालय आउने गर्थिन् । उकालो र लामो बाटो हिँड्दा पनि कुनै थकाइको महसुस उनमा देखिँदैन थियो । उनी सिकाइका लागि सधैं अग्रपङ्तिमा हुन्थिन् । उनी नबुझेका कुरा दोहोर्याइ तेहोर्याइ सोध्थिन् । कक्षा ४ मा पढ्दै गर्दा उनले एक दिन मलाई समय सोधिन् “What time is it sir ? मैले भनेँ, 12 oclock । उनले मलाई भनिन्, little wrong, मैले भने, Why nani ? उनले जवाफ दिइन्, you say, It is 12 o clock. उनी बेला बेलामा यसरी हामीलाई नै सच्याइदिन्थिन् ।

राम्रा अक्षर लेख्थिन् । सधैं गृहकार्य गर्थिन् । उनी आफू अनुशासित थिइन् र कक्षाको मनिटर भएर साथीहरूलाई पनि अनुशासनमा राख्थिन् । उनी शिक्षक कक्षामा समयमा नआउँदा कार्यलयमा गएर सम्झाउने गर्थिन् । उनी पढाइ लेखाइमा मिहिनेती र लगनशील भएकै कारण कक्षा ४ र ५ मा प्रथम हुन सफल भएकी थिइन् । उनी पढाइ लेखाइमा मात्र नभएर विद्यालयले आयोजना गर्ने सम्पूर्ण अतिरिक्त क्रियाकलापमा भाग लिन्थिन् र प्रथम नै हुन्थिन् । मलाई लाग्थ्यो कि मैले उनी जत्तिको उत्कृष्ट विद्यार्थी पढाउने मौका पाएको थिइन् । उनी यस विद्यालयबाट कक्षा पाँचमा प्रथम भएर श्री बाघ भैरव मावि ठोकार्पा मा भर्ना भइन् । उनले त्यहाँ पनि त्यस्तै मिहिनेत गरी पढिन् र कक्षा १० सम्म नै प्रथम स्थान हासिल गरिन् । उनले उच्च शिक्षामा अनुसन्धाता पिएचडी हासिल गरी प्रोफेसरसमेत भइन् । उनी नेपालको शैक्षिक गुणस्तर सुधारमा लागिन् । तर के गर्नु दैवलाई पनि राम्रै मान्छे चाहिन्छ क्यारे ! कलिलै उमेरमा टप्प टिपेर लग्यो । सकिन्न त्यो पीडा सहन तर के गर्नु सहनै पर्ने रहेछ ।

- ध्रुवप्रसाद न्यौपाने
सिन्धुपाल्चोक

शिक्षा, सङ्घर्ष, साहित्य, प्रेरणा र परिश्रमको प्रतीक : प्राध्यापक डा. उर्मिला प्याकुरेल

कहिलेकाहीँ कुनै व्यक्ति केवल एक नाममात्र हुँदैन, ऊ आफैँमा एउटा सम्पूर्ण युग बन्छ । प्राध्यापक डा. उर्मिला प्याकुरेल यस्तै एउटा युगको नाम हो – जहाँ शिक्षा, अनुसन्धान, सङ्घर्ष, साहित्य, र जीवनप्रतिको अथक लगावको सङ्गम पाइन्छ । एक सामान्य परिवारमा जन्मनुभएकी मेरी सानीमा प्राध्यापक प्रा.डा.उर्मिला प्याकुरेलले आफ्नो अथक परिश्रम, अदम्य साहस, र नथाक्ने सङ्कल्पले नेपाली शिक्षा र अनुसन्धान क्षेत्रमा छुट्टै पहिचान बनाउनुभयो । विक्रम संवत् २०३७ साल असार ६ गते सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको कालिका गाविस, उखुबारी भन्ने ठाउँमा जन्मनुभएकी उहाँले साधारण गाउँबाट असाधारण सफलतासम्मको यात्रा तय गर्नुभयो । कुनै विशेष सुविधा वा स्रोतसाधन नभएको परिवेशबाट उठेर उहाँले नेपाली गणित अनुसन्धानलाई अन्तर्राष्ट्रिय पहिचान दिलाउनुभयो । उहाँको यात्रा केवल व्यक्तिगत सफलताको मात्र कथा होइन, यो त आत्मबल, लगनशीलता, र अटूट धैर्यको जिउँदो उदाहरण हो ।

ज्ञानप्रतिको अथाह अनुराग

सानैदेखि अध्ययनमा अत्यन्तै रूचि रख्ने उहाँले आफ्नो औपचारिक शिक्षा ९ वर्षको उमेरमा सुरु गर्नुभयो । श्री बाघ भैरव माध्यमिक विद्यालय, ठोकर्पाबाट एसएलसी उत्तीर्ण गर्दा नै उहाँको प्रतिभाले अलग पहिचान बनाइसकेको थियो । गणित विषयमा असाधारण रूचि भएका कारण उहाँले त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गत पाटन संयुक्त क्याम्पसबाट आइएस्सी, त्रिचन्द्र कलेजबाट बीएस्सी, अनि गणित केन्द्रीय विभागबाट एम एस्सी तथा विद्यावारिधि (PhD) सम्मको अध्ययन गर्नुभयो ।

साहित्य र शिक्षाको सङ्गम

उहाँ केवल गणितमा मात्र निपुण नभई

साहित्यमा पनि उत्तिकै अब्बल हुनुहुन्थ्यो । गजल, कविता, निबन्ध, गीत, कथा– यी सबै विधामा उहाँको गहिरो रूचि थियो । उहाँका

लेखहरूमा समाजप्रतिको गहिरो चिन्तन झल्किन्थ्यो । गणितको कठोरतासँगै साहित्यको कोमलता मिश्रण गर्ने उहाँको क्षमताले उहाँलाई अद्वितीय बनायो ।

विद्यालय जीवनदेखि नै उहाँको लेखनयात्रा सुरु भएको थियो । अध्ययनको व्यस्तताका बावजुद उहाँले साहित्यलाई कहिल्यै छोड्नु भएन । शोधपत्रहरू लेख्दै गर्दा पनि उहाँ कवितामा रमाउनुहुन्थ्यो । उहाँको साहित्यिक योगदानले उहाँलाई शिक्षा क्षेत्रमा मात्र नभई नेपाली साहित्यमा पनि अमर बनाएको छ ।

त्याग, मेहनत र प्रेरणाको यात्रा

सानिमासँग विताएका क्षणहरू सम्झँदा मन गह्रौँ हुन्छ । काठमाडौँमा मेरो बसाइ उहाँकै घर नजिक परेकाले, मैले कक्षा ११-१२ पढ्दा उहाँबाट धेरै सिकने मौका पाएँ । गणितका जटिल सूत्रहरू सरल भाषामा बुझाइदिनु उहाँको विशेषता थियो । उहाँले असाध्यै मन परउने परिकार–मकैको ढिँडो र फर्सीको मुन्टा पकाएर खुवाएको धेरै सम्झनाहरू आज पनि ताजा छन् ।

पीएचडी अध्ययनका क्रममा सानिमा रातभर गणितका कठिन सिद्धान्तहरूसँग जुधिरहनुहुन्थ्यो। अथक परिश्रम र अटुट समर्पणका कारण उहाँले त्रिभुवन विश्वविद्यालय गणित केन्द्रीय विभागबाट विद्यावारिधि उपाधि हासिल गर्नुभयो। त्यो क्षण सम्पूर्ण परिवारका लागि गौरवको क्षण थियो। यसै लगनशीलताका कारण जर्मनीको प्रतिष्ठित अलेक्जेन्डर फन हम्बोल्ड फाउन्डेसनको छात्रवृत्ति प्राप्त गरेर उहाँले थप अध्ययन तथा अनुसन्धानको अवसर पाउनुभयो।

सदैव सँगै

सानिमाको जीवनको सबैभन्दा कठिन यात्रामा म उहाँको छेउमै थिएँ। जब उहाँलाई गम्भीर स्वास्थ्य समस्या देखा पर्‍यो, म उहाँलाई कहिल्यै एक्लो महसुस गराउन चाहन्थेँ। उपचारका क्रममा, उहाँको प्रत्येक परीक्षण, शल्यक्रिया, औषधि सेवन र नियमित चिकित्सकीय प्रक्रियामा म सधैं उहाँसँगै बसेँ। म उहाँलाई अस्पताल लैजान्थेँ, रिपोर्टहरू बुझ्थेँ, औषधिहरू व्यवस्थित गर्थेँ। उहाँका लागि हरेक दिन एउटा नयाँ सङ्घर्ष थियो, तर उहाँले कहिल्यै हिम्मत हान्नु भएन।

सानिमाका केही महत्वपूर्ण परीक्षणहरू नेपालमा सम्भव थिएनन्, त्यसैले हामी भारत गयौँ। भारतको विभिन्न अस्पतालमा परीक्षण गराउने क्रममा पनि उहाँ सधैं मुस्कुराइरहनुहुन्थ्यो, हामीलाई ढाडस दिनुहुन्थ्यो। हरेक रात, जब उहाँ आराम गर्नुहुन्थ्यो म उहाँको स्वास्थ्य अवस्था अध्ययन गरेर डाक्टरहरूसँग छलफल गर्थेँ। उहाँको लागि सक्दो राम्रो उपचार खोज्न हरेक उपाय अपनाएँ।

म उहाँका रिपोर्टहरू सङ्कलन गरेर डक्टरलाई पठाउने, उपचार प्रक्रिया बुझ्ने र उहाँलाई हरेक दिन उत्साहित गराउने काम गरिरहेथेँ। उहाँको नेपाल फर्किएपछि अवस्था भन् जटिल बन्दै गयो। प्रत्येक महिना किमोथेरेपी गर्नुपर्ने भयो। हामीले नर्भिक अस्पतालमा उपचार गर्ने निर्णय गयौँ। उहाँको लागि इम्युनोथेरेपीको उपाय खोज्यौँ। उपचार निकै महँगो थियो,

त्यसैले हामीले सहयोग सङ्कलन गर्न थाल्यौँ। उहाँलाई माया गर्ने र उहाँको योगदानको कदर गर्ने धेरै मानिसहरूले सहयोग गर्नुभयो।

तर, अन्ततः क्यान्सरले उहाँलाई जित्दै गयो। उहाँलाई फोक्सोमा समस्या आउन थाल्यो, अक्सिजनको सहारामा बाँच्नु पर्ने स्थिति आयो। म उहाँलाई अस्पतालमा राखेर हरेक पल उहाँसँगै बिताउन चाहन्थेँ। विक्रम संवत् २०७९ साल चैत्र २९ गते राति १० बजे, सानीमाले यो संसारबाट विदा लिनुभयो। त्यो क्षण म कहिल्यै बिर्सन सकिदैन। उहाँलाई जति बचाउन खोजेँ पनि, जति माया गरेँ पनि, क्यान्सरको निर्ममता रोक्न सकिएन।

सानिमाको सम्झनामा अमर दीप

उहाँको शिक्षादान, अनुसन्धानमुखी सोच, सङ्घर्षको साहस, साहित्यप्रतिको प्रेम, र अटुट प्रेरणालाई जोगाइराख्ने उद्देश्यले हामीले ‘प्राध्यापक डा. उर्मिला प्याकुरेल मधुश्री प्रतिष्ठान’ स्थापना गरेका छौँ। यो प्रतिष्ठानले मेधावी विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति प्रदान गर्ने, साहित्यिक कृतिहरूलाई पुरस्कृत गर्ने, र स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गर्ने लक्ष्य राखेको छ।

मेरी सानिमा केवल एक व्यक्ति मात्र नभई, एउटा युग हुनुहुन्थ्यो— जसले हामीलाई सधैं संघर्ष, अनुशासन, ज्ञानप्रतिको मोह, साहित्यिक सिर्जनशीलता, र अटल सङ्कल्पको मार्ग देखाइरहनु भयो। उहाँको जीवनले प्रमाणित गर्छ कि – ‘ज्ञानको खोज कहिल्यै रोक्नुहुँदैन, हरेक चुनौतीलाई जित्न निरन्तर प्रयास गर्नुपर्छ, र अटुट साहस तथा समर्पणले असम्भवलाई सम्भव बनाउन सकिन्छ।’ हामी सधैं गर्व गर्छौँ कि उर्मिला प्याकुरेल हाम्रो परिवारको मात्र नभई सम्पूर्ण देशकै अभिमान हुनुहुन्थ्यो। उहाँका कृति र अनुसन्धानमा र हाम्रो मनमस्तिष्कमा सदैव जीवित रहनुहुनेछ।

- नवराज सापकोटा
सिन्धुपाल्चोक-१, ठोक्पा

मैले नजन्माएकी छोरी उर्मिला

घाम टिलपिल टिलपिल हुँदै थियो । म बेलुकीको खाना बनाउन भान्छामा छिरेकी मात्र थिएँ । त्यहीँ बेला ढोकाबाट घण्टीको आवाज आयो । मैले यसो मनमा सम्झिहाँले उहाँले विहान हिँड्ने बेलामा भन्नुभएको कुरा । त्यसैले फटाफट टेबुलमा भएका सबै किताब र कपीका पान्नाहरू बटुलेर ढोका खोलें । उनले खिस्स हाँस्दै भनिन् “म उर्मिला, नमस्कार म्याम” । त्यो नै हाम्रो पहिलो भेट थियो । सर्लक्क अग्लो जिउ डाल, लामो कपाल अनि मिठो हाँसो हेरिरहुँ लाग्ने । मैले ‘बसौँ न भनौँ ।’ ‘हतारमा छु फेरि आउँछु नि म्याम’ भन्दै नमस्कार गर्दै उनी विदा भइन् ।

यतिवेला कामको चपेटा छ भनेर उहाँ (उनै उर्मिलाको धमला सर) ले भनिरहनुहुन्थ्यो । “उहाँ आठ जना स्नातकोत्तर तह र दुई जना विद्यावारिधिका शोधपत्र लेख्ने विद्यार्थी छन् । अनुसन्धानको काम अलि गाह्रो नै हुन्छ” भन्नुहुन्थ्यो । अध्ययनकै सिलसिलामा उहाँ र उनको बाक्लो भेट हुने क्रममा उनी हाम्रो घरमा आउने जाने गर्न थालिन् । विस्तारै म पनि उनीसँग नजिकिँदै गएछु । कतिपय घरयसी कुरामा पनि उनको र मेरो गफ खुब जम्न थाल्यो । खासमा उनी मिठो मुस्कानसहित प्रस्ट बोल्ने र काम पनि टुङ्ग्याएर गर्ने खालकी थिइन् । यसरी नै वर्ष वितेको पनि हामीलाई पत्तै भएन ।

त्यसपछि भने अलि लामै समय भएको थियो उनको र मेरो भेट नभएको । एकदिन म आँगनमा गेट वरपरको दुवो सरसफाइ गर्दै थिएँ । म्याम भन्दै उनी पो टुप्लक्क आइपुगिन् । हामी त्यहीँ बसेर कुराकानी गर्न थाल्यौँ । खुसी हुँदै उनले भनिन् “म्याम मैले त राम्रो नम्बर ल्याएर

स्नातकोत्तर तह पास गरे नि” । खुसी हुँदै मैले उनलाई बधाई दिएँ । अनि भोज खुवाउने होला नि भनेर जिस्क्याएँ । उनले त स्याउको भोला पो मेरो हातमा थमाइन् । म त छक्क परें । मैले त ख्यालठट्टा पो गरेको भनौँ । यो त खुसी बाँडेको म्याम भोज हैन नि लिनु न भनिन् । त्यति भनेपछि मलाई लिनै कर लाग्यो । उनले ल्याएको त्यहीँ स्याउ खाँदै रमाइलो भएको पल पनि ताजै छ ।

त्यसपछि दुई तीन महिना हाम्रो भेट भएन । उनी कतै काम गर्न थालेकी रहिछन् । छुट्टीको दिन थियो । हामी सबैजना घरमै थियौँ । उनका आफ्ना रेवती दाइलाई पनि सँगै लिएर हाम्रो घर आइन् । निकै बेरको गफगाफ पछि हामीले उनलाई अबको बाटो घर व्यवहार गरेर जागिर खान उत्तम र सजिलो हुने सल्लाह दियौँ । तर यो कुरामा उनी सहमत भइनन् । अन्ततः उनकै इच्छामा अनुसन्धानकै बाटो लिने निर्णयसहित खुसीका साथ घर फर्किन् ।

उता विश्वविद्यालयमा विद्यावारिधि गर्नका लागि आवेदन खुलिसकेको थियो । उनले विद्यावारिधिको अध्ययन सुरु गरिन् । उहाँले नै अध्ययनमा गाइड गर्ने भएकाले हाम्रो घरमा उनी वाक्लै रूपमा आउने जाने गर्न थालिन् । त्यसपछि हामी भनौँ नजिक आमा छोरी जस्तो हुन थाल्यौँ । हामी एक अर्काका सुख दुःखका साथी भयौँ ।

एक दिन विहान हातमा पत्रिका बोकेर उनी आइन् । त्रि वि ले उपप्रध्यापक पदका लागि

विज्ञापन गरेको रहेछ । मैले उनलाई परीक्षामा सामेल भई पास गर्ने हौसला सँगै शुभकामना पनि दिएँ । खाना खाएर उनी आफ्नो कोठातर्फ लागिन् । त्यसपछि भने हाम्रो भेट पातलो हुन थाल्यो । उनी परीक्षाको तयारीमा लागिन् । मलाई भने उनको परीक्षा कहिले सकिएला अनि कस्तो होला भन्ने चिन्ता लागिरहन्थ्यो । यसो गर्दा गर्दै दुई महिना बितेछ । परीक्षा सकिएपछि फेरि खाना खाने गरेरै उनी हाम्रो घर आइन् । खाना खाँदै मैले परीक्षाका बारेमा सोधें । उनले खुसी हुँदै साह्रै राम्रो भएको कुरा बताइन् । लामो समयसम्म भेट नभएकाले होला हाम्रो भलाकुसारी लामै चल्यो ।

समय बित्दै जाँदा हामी एक अर्काका दुःख सुखका साथी मात्र हैन आमा छोरी जस्तै भइ सकेका थियौँ । एकदिन उनी अझै अलग्गै खुसी बोकेर हाम्रो घर आइन् ।

उनले दिएको उपप्रध्यापकको नतिजा पनि प्रकाशित भएछ । उनी पास भइछन् । यो सुनेर मलाई पनि ज्यादै खुसी लाग्यो । ‘सदा सर्वदा यसैगरी अगाडि बढ्नु’ भनेर आशीर्वाद दिएँ । त्यसपछि उनले आफ्ना माता पिता र सबै प्याकुरेल परिवारमा खुसी बाँडिन् । हामी भन् नजिक भयौँ । हामी बिचको

ममता आमा छोरीमा हुनेभन्दा कहिल्यै कम भएन । हामीले कति चाडहरू “मातातीर्थ औंशी, हरितालिका तिज” सबै पर्व आमा छोरी जस्तै मनायौँ ।

एकपटक हामी जर्मनीमा ६ महिनासम्म सँगै बस्यौ । बाटो, पसल आदिमा हिँडडुल गर्दा

समेत सबैले उनलाई हाम्रै छोरी हुन् भन्थ्यो र सोध्ने गर्थे । हामीलाई पनि हाम्रा दुई छोरीहरू ज्वाला, पुष्पा जस्तै उर्मिला पनि भएको थियो । अब हाम्रा तीन छोरी भए भन्ने सम्झन्थ्यौँ । जर्मनीमा मात्र हैन, नेपालका विभिन्न ठाउँहरू जस्तै पोखरा, दक्षिणकाली, गोदावरी, पातले वन धुम्न जाँदा पनि सँगै गयौँ । उनको मिठो मुस्कान नै हामी सबैका लागि साइत हो भने

जस्तो लाग्थ्यो । यसरी उनले जर्मनीमै बसेर छ महिना अनुसन्धान गरिन् । हामी जर्मनीबाट नेपालसँगै फर्कियौँ । त्यसपछि उनी सोधप्रबन्ध “PhD thesis” सकेर प्रस्तुतीकरण दिने भइन् । सन्तानको सफलतामा को खुसी नहोला । हाम्रो खुसी दोब्बर भएको थियो । उनले डाक्टरको उपाधि हासिल गरिन् । खुसी साट्नलाई उनले

उनका जन्मदिने आमा, बा, प्याकुरेल परिवार, आफन्त, विभागका साथीहरूसहित हामीलाई खान पानसहितको व्यवस्था पनि मिलाएकी रहिछन् । त्यो दिन साढे रमाइलो पनि भयो । यसका लागि उनमा काविलता पनि थियो । सोही काविलताको कदर गर्दै मैले उनलाई सरस्वतीको सानु मूर्ति उपहार दिएकी थिएँ जसलाई उनले सफलतापूर्वक कदर र प्रमाणित पनि गरिन् । तर के गर्नु तिनै काविल परिपक्व छोरी डा उर्मिला अब सम्भनामा मात्र भन्नु पर्दा मन भारी भएको छ । मैले नजन्माएकी मेरी छोरी उर्मिला र मैले विताएका ती पलहरूका सम्भना अबै ताजा छन् मसँग ।

उर्मिलाले विद्यावारिधि सकेको तीन महिनापछि फेरि अनुसन्धानका लागि जर्मनी जानु पर्ने भयो र गइन् पनि । तर उनी एकलै बस्न

नरुचाउने खालकी थिइन् । त्यसैले हामीसँग बारम्बार अनलाइनमा दिनमा तीन चार पटकसम्म पनि कुरा गरिरहन्थिन् । दुई महिनापछि एकदिन

उनले आफूलाई बिसन्चो भएको कुरा बताइन् । तर मलाई भने एकलै भएकाले न्यास्रो मानेर होला जस्तो लाग्यो । त्यसैले बारम्बार नआत्तिन भनिरहन्थेँ । मलाई पनि पिर नलागेको कहाँ हो र ! तर उनलाई हौसला दिनु थियो । पछि पछि त उनी पनि हामीलाई पिर लाग्ला भनेर ठिक छु भन्थिन् । तर त्यो हामीलाई सन्तोष गराउने बाहना रहेछ ।

त्यसको केही समयपछि उनले हम्बोल्ड अवार्ड पाइन् । विश्वभरिका प्रतिस्पर्धीहरूलाई पछि पाउँ प्राप्त हुने त्यो अवार्ड उनको जीवनको अर्को महत्वपूर्ण खुसी थियो । त्योसँगै राष्ट्रिय स्तरबाट पनि नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान NAST बाट युवा वैज्ञानिकको अवार्ड पाउन सफल भइन् । यसरी उनको प्राज्ञिक यात्रा उच्च विन्दुमा पुगिरहेको थियो ।

दोस्रोपल्ट पनि उनी हम्बोल्ड अवार्ड अन्तर्गत जर्मनी गइन् । पछि जर्मनीमा उनले अनुसन्धान गरिरहेकै बेलामा निकै विरामी भइसकेकी थिइन् । त्योबेला हामी पनि जर्मनीमै थियौँ । तर हाम्रो कार्यक्रम सकेर फर्कने बेला भइसकेको थियो । उनलाई बिमारले च्यापेकै बेला हामी नेपाल फर्कनु पर्‍यो । त्यो हाम्रो लागि साढे कठिनको घडी थियो । त्यो घडीमा पनि उनले आफूलाई निडर भएर सम्हालिन् । नेपाल आएपछि सामाजिक सञ्जालबाट हाम्रो बारम्बार कुरा हुन्थ्यो । हामी नसुतेसम्म उनीसँग सदा सम्पर्क हुन्थ्यो । आवश्यक पर्दा उनी नसुतेसम्म हामी कुरा गरिरहन्थ्यौँ । अध्ययनमा भन्दा बढी स्वास्थ्यमा ध्यान दिनुपर्छ भनिरहन्थेँ । तर भयानक रोगसँग लड्दै गर्दा पनि उनले आफ्नो अनुसन्धानलाई जारी राखिन् । उनको हिम्मत, अठोट र विश्वासलाई देखेर जर्मनीका प्रोफेसरहरू पनि छक्क पर्थे । हामी पनि यताबाट हौसला

बढाइरहेकै हुन्थ्यौं । हाम्रो अटल माया थियो उनीसित ।

यति ठुलो तीन तीन ठाउँको अप्रेसनपछि शिथिल ज्यान भए नि उर्जाशील मन र जाँगरका कारण अनुसन्धानमा भने कहिल्यै कमी भएन उनमा । भन्डै एक वर्ष यसरी नै बित्यो । हाम्रो दोस्रो पटक फेरि ३ महिना त्यहीँ जाने समय आयो । अब उर्मिला र हाम्रो फेरि भेट हुने भयो । त्यहाँ पुग्न र आफ्नु कामसहित उनीसँग साथमा बस्न र उनको समस्यामा सहयोग गर्न पाइनेमा हामी खुसी थियौं । कुनै कुनै सम्बन्ध यति गाढा र आत्मीय हुने रहेछ कि सीमा नै नहुने रहेछ । अरू कैयौंमध्ये मलाई त्यो एक दिनको याद आज जस्तो लागिरहेछ । उनको अस्पतालबाट आउने दिन थियो त्यो । त्यहाँकै प्रोफसरका श्रीमतीले अस्पताल ल्याउनु भएछ । हामी निकै थाकेर करिब साँझ ५:३० तिर पुगेका थियौं । उक्त दिन जब मैले उनी ढोकामा पर्खिबसेको नसोचेको अनुहार देखें, त्यसबाट मलाई निकै पीडा भयो र मलाई धान्न हम्मे हम्मे भयो तर उनलाई देखाइनेँ त्यो पीडा । उनी भने त्यस्तो अवस्थामा हामी पुग्दा निकै नै खुसी देखिन्थिन् । अनि मैले नेपालबाट उनलाई मनपर्ने तरकारी लिएर गएकी थिएँ । हतार हतार बनाएर सँगै बसेर खाइयो, उनी निकै खुसी भइन् र उनले आफ्नु रोगलाई नै जिते जस्तो गरिन् । हामी तीन महिना सँगै बसेर फर्क्यौं । तुरुन्तै उनकै सहकर्मी हरिनन्दन नाथ जानुभो र पछि विद्यार्थी विनिता भट्ट पनि जसले हामीलाई फर्कन सजिलो नि बनायो त्यसपटक ।

तर के गर्नु प्राज्ञिक करिअरका लागि उनीले आफूभित्रको डरलाग्दो रोगसँग त लड्नु त

थियो थियो त्यसैबेला उनको सफलतामा खुट्टा तान्नेहरूसँग पनि त लड्नु थियो । उनलाई असफल पार्न खोज्ने समूहको कमी थिएन । तर पनि उनले कहिल्यै हिम्मत हारिनन् । डटेर अगाडि बढिन् र आफूलाई एक सफल प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल भन्ने सावित गरेर यो संसारबाट विदा भइन् । सफल प्रा. डा. उर्मिला बन्नु उनको ठुलो सपना थियो त्यो चाहिँ उनले पूरा गरिन् जुन उनका योगदानहरूले प्रमाणित गरेकै छन् ।

उनले यस संसारबाट विदा लिएको पनि दुई वर्ष भएछ । उनी जर्मनीमा एकलै भएको अवस्थामा साथ दिने हरिनन्दन नाथ, तेज अधिकारी, विनिता भट्टलगायतका सबै सहयोगी मनहरूप्रति म एक आमा भएको नाताले आभार व्यक्त गर्दछु । उनको भौतिक शरीर नभए पनि उनको साहस आँट जोश जाँगर र उन्को मिठो मुस्कान सधैं आँखामा झलझली आइरहन्छ । म रहुन्जेल उनीप्रतिको मायामा कमी आउने छैन ।

उनीसँगको अन्तिम भेट एक घण्टा नर्भिक अस्पतालको आइ.सि.यु. बेडमा भएको थियो । कहिल्यै नहार्ने उर्मिलाले त्यसबेला “अब यति हो मेडम” भनेकी मैले सहन सकेकी थिइनँ । मैले उनको हात समाएकी थिएँ । त्यहिबेला डाक्टर आएर उनलाई भेन्टिलेटरमा लाने भन्नुभयो । मलाई भेन्टिलेटरमा लगेको हेर्दै विदाइको हात हल्लाउन आँट भएन । आँखाभरि आँसु टलपल पाउँ म त्यँहाबाट निस्किएँ । त्यो भेट हाम्रो अन्तिम भेट भए पनि तिमी मेरो मुटुमा रहिरहने भयौ नानु ! अल विदा तिमीलाई नजन्माएकी आमा !

- भुवानी धमला
कोटेश्वर, काठमाडौं ।

ऊर्जावान् र लगनशील उर्मिला

नाम जस्तै थिइन् उर्मिला । उर्मिलाको अर्थ हुन्छ ऊर्जावान र लगनशील अर्थात् कुनै विषयप्रतिको अत्यधिक लगाव जुन पूर्ण इच्छाको साथमा कुनै विषयको धुनमा लाग्नु, जसबाट ईश्वरको प्रेममा यति तल्लिन हुनु कि चेतना नै शेष नरहोस् । वास्तवमा नेपाल कि सबैभन्दा कान्छी प्राध्यापक डा. उर्मिला प्याकुरेल अब्बल चेतनाकी धनी थिइन् । उनको गणितप्रतिको प्रेम र लगावले उनलाई यो उचाइमा पुऱ्याएको थियो ।

जब उनी आफ्नै शरीरको रोगसँग अत्यन्त उच्च आत्मबलका साथमा लडिरहेकी थिइन्, यसै सिलसिलामा जुम अनलाइनमा हुने नियमित योगध्यानमा जोडिन पुगेकी थिइन् । जीवन विज्ञानद्वारा सञ्चालित अनलाइन योगध्यानमा जोडिएर योगध्यानको साधना गर्ने क्रममा उर्मिलासँग अनुभव आदानप्रदान गर्न रोग किन लाग्छ ? भन्ने विषयमा चर्चा र रोग लागिसकेपछिको स्वीकारोक्ति र उच्च आत्मबल कसरी प्राप्त गर्ने विषयमा लामो कुराकानी गर्ने अवसर प्राप्त भएको थियो । जीवन, जन्म र मृत्युका विषयमा लामो टेलिफोन र म्यासेन्जरमा भएको संवादबाट के थाहा पाउन सकिन्थ्यो भने उनमा हरेक वियषमा स्पष्टता छ, आफ्नो रोग कहाँबाट उत्पन्न भयो ? जीवनमा जे घटित भए पनि कसरी स्वीकार गर्ने ? भन्ने विषयमा सचेत भएको पाएँ । उनको रोगव्याधिको उपचारको क्रममा भइरहेको मेडिकेसनलाई हरेक दिन अनलाइनमा जोडिएर गरिने मेडिटेशनले राहत प्रदान गरेको थियो ।

संवादका क्रममा उर्मिलाले प्रश्न गरेकी थिइन् “मैले आफ्नो अध्ययन र सफलतालाई बढी प्राथमिकता दिएर आफ्नो शरीरको स्वास्थ्यलाई

ध्यान दिन नपाएको कारणले रोगी भएको हो कि ? भन्नेर । यसलाई आध्यात्मिक दृष्टिकोणबाट हेर्दा हरेक व्यक्तिको भोगाइमा करिव एक तिहाइ भाग पूर्वजन्मको संस्कार वा प्रारब्ध कर्मबाट, एक तिहाइ यो जन्मको कर्म संस्कार र बाँकी एक तिहाइ कुराहरू वंशाणुगत वातावरण मनोभावना जस्ता कुराहरूले मानिसको जीवनमा प्रभाव पार्दछन् भन्ने कुरा गर्दा उनले उनको परिवारमा

दिदीहरू जुन रोगबाट परलोक हुनुभएको थियो उर्मिलालाई पनि त्यहीँ रोगले समातेको छ भने की थिइन् ।

जस्तो सुकै पीडा र कष्टमा पनि उन्ममा जीवनप्रतिको प्रेम रति पनि घटेको थिएन । कोभिड सङ्क्रमण फैलिएको समय भएको हुनाले हरेक दिन योगध्यानमा जोडिन्थिन् र सकेको

अभ्यास गर्थिन् । यसबाट के थाहा हुन्छ भने उनी यथेष्ट आध्यात्मिक गुणहरु थिए । भौतिकताको तहभन्दा माथि उठेको अब्बल चेतना थियो । चेतनाभिमुख नभई ग्रामीण र दुर्गम क्षेत्रमा जन्मिएर हुर्किएकी एउटी नेपाली चेली गणित जस्तो कठिन विषयमा उच्चशिक्षा हासिल गर्नु, विदेशमा उत्कृष्ट विश्वविद्यालयमा पढ्नु, अरूलाई प्रशिक्षित गर्नु, अध्ययन अनुसन्धान गर्नु चानचुने कुरा होइन् । यसक्षेत्रमा अभिरूचि राख्ने सबैको मनमा बस्न सफल भएकी थिइन्, उर्मिला । उनको उपचारमा सघाउन अनलाइन योगध्यान प्रयोगशालाबाट केही सहृदयी मित्रहरूले सहयोग गर्नुभएको थियो । रोगका अवशेषहरू शरीरको गहिरो लतमा फैलिसकेका कारणले हुनसक्छ सायद उनको चेतनाले भौतिक देहलाई छोडी परम शान्ति प्राप्त गर्‍यो र परमात्माको न्यानो काखमा विलीन भयो ।

भौतिकताको सीमा हुन्छ । निश्चित आयु लिएर आएको हुन्छ । यो मरण धर्मी शरीर हो । रोग लाग्न सक्छ । नश्वर शरीरबाट परमचेतना बाहिर निस्केर जान्छ । यस धर्तीको सबैभन्दा अकाट्य सत्य मृत्यु हो । मृत्युको मुख्य कारण जन्म हो भनेर परमगुरु ओशो भन्नुहुन्छ । भौतिक देहले पञ्चतत्त्व प्रकृतिसँग सापटी लिएको हुन्छ । चेतनाको परगमन पश्चात् पञ्चतत्त्वको शरीर पञ्चतत्त्वमा विलीन हुन्छ । जसले पठायो उसैले बोलायो । यो विषयमा आधुनिक चिकित्सा

समेत हार खाएको छ । स्वास्थ्य भनेको शरीरको शारीरिक मात्र हुँदैन, मनको स्वास्थ्य मानसिक, भावनाको स्वास्थ्य भावनात्मक र चेतनाको स्वास्थ्य आध्यात्मिक स्वास्थ्य हुन्छ, भन्ने सबैले थाहा पाउनु जरूरी छ । उर्मिलाको शारीरिक स्वास्थ्य विग्रेको भए तापनि मानसिक, भावनात्मक र आध्यात्मिक स्वास्थ्य राम्रो थियो । योगध्यान र आध्यात्मिक अभ्यासले अभौतिक पक्ष सबल बनाएको अनुभव गर्न सकिन्थ्यो । उर्मिलाको भौतिक देह नरहे पनि उनले शिक्षाको क्षेत्रमा पुर्‍याएको योगदान अर्थात् शरीर, मन र भावनालाई चेतनामा एकाकार गराएर आफू र अरूका लागि गरिएको कल्याणको कर्म नै योगदान हो ।

जब उर्मिलाको भौतिक देह रहेन भन्ने सामाजिक सञ्जालबाट थाहा पाएँ तब मैले ईश्वरसँग प्रार्थना गरेको थिएँ हे नाथ, 'हे प्रभु, हे परमपिता, हे परमेश्वर उर्मिलालाई हजुरले अर्को जन्ममा अत्यन्त स्वस्थ शरीर प्रदान गर्नुहोस् !' यस्तो ऊर्जावान र अब्बल चेतना भएका नारीशक्तिहरू यो देशलाई यो संसारलाई खाँचो छ । प्रार्थना गरेको थिएँ 'कि उर्मिलालाई आदिभौतिक, आदिदैविक र आध्यात्मिक शान्ति प्राप्त होस् !'

ॐ शान्ति ॐ शान्ति ॐ शान्ति

- बिन्दा आचार्य

निर्देशक

रष्ट्रिय व्यावसायिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान,
योगध्यान प्रशिक्षक

उदीयमान एक महिला गणितज्ञ

२०८१ माघ ५ गते शनिवारको दिन गणित समाजको कार्यक्रममा आदरणीय टंकनाथ धमला सरसँग भेटभएको बखत “ओनिम्स”ले नेपाली महिला गणितज्ञहरूका बारेमा एक डकुमेन्टेसन प्रकाशन गर्ने लक्ष्य लिएको छु, सो अनुसार उर्मिलाको पनि समावेश गर्नु छ भन्दै गर्दा लौ उर्मिलाको स्मारिकामा राख्न एउटा संस्मरण लेख्नु नि छिट्टै एक दुई दिनभित्र भनेपछि मैले “हुन्छ” को स्विकारोक्ति व्यक्त गरें । तर उर्मिलासँगको मेरो व्यक्तिक चिनजान, शैक्षिक प्राज्ञिक सामीप्यको आधार र एक जुभारू, अध्ययन, अध्यापन र अनुसन्धानमा लगनशील, प्रतिबद्ध एवम् एक उदीयमान महिला गणितज्ञको “सम्भना” स्वरूप यो संस्मरण शब्द तयार गर्न निक्कै लामो समय लाग्यो ।

२०६८ जेठ २५ गते गणित समाजको वार्षिक सभा थियो पुल्चोक इन्जिनियरिङ क्याम्पसको सभाहलमा । त्यहिँ नै हो उर्मिलासँग मेरो चिनजान भएको । त्यो भेटमा नै हो हाम्रो कुराकानीमा उनले मसँग “त्रि.वि. सेवा आयोगमा लडेको छु, विशिष्ट श्रेणीमा पास गरेको छु म्याम ! पिएचडी गर्ने हो त्यसका लागि पनि तयारी गर्दैछु” भन्दै अध्ययन र करियरबारे खुलेर आफ्नो कुरा सेयर गरेको । पहिलो भेटमै उर्मिलासँगको सामीप्य रमाइलो थियो । मलाई मनमनै लाग्यो, ओहो ! कति “डेडिकेटेड, फोकस्ड” आफ्नो अध्ययन र करियरप्रति ?

२०६८-२-२५ नेपाल गणित समाजको कार्यक्रम पुल्चोक इन्जिनियरिङ क्याम्पस, सभाहलमा उर्मिलासँग अन्तर्राष्ट्रिय गणित सम्मेलन (२०७० असार

१०)मा सहभागीको अवसरमा भक्तपुर भिजिटमा हामी (गीता श्रेष्ठ, उर्मिला, म र रुमा मानन्धर)

२०६८-२-२५ नेपाल गणित समाजको कार्यक्रम पुल्चोक इन्जिनियरिङ क्याम्पस, सभाहलमा उर्मिलासँग

अन्तर्राष्ट्रिय गणित सम्मेलन (२०७० असार १०) मा सहभागीको अवसरमा भक्तपुर भिजिटमा हामी (गीता श्रेष्ठ, उर्मिला, म र रुमा मानन्धर)

हाम्रो भेट प्रायः गणित सम्बन्धी सभा, सम्मेलन, गोष्ठीमा हुने गर्दथ्यो ।

यही क्रममा २०७० जेठ-असारमा तिनहप्ते अन्तर्राष्ट्रिय सेमिनारमा हामी सँगै सहभागी थियौं ।

यही बेला उनले खुसी साटिन् “सेवा आयोग पास गरेर ठाकुरराम क्याम्पसमा हाजिरी भएको, साथै केन्द्रीय विभागमा आउन र पिएचडी भर्ना हुनको लागि गरेको कसरत र उनले गरेको मेहनत” का बारेमा । उनी आफ्ना अनगन्ती सपनाहरूमध्ये एउटा सपना पूरा भएकोमा बेहद खुसी देखिन्थिन् । उनले दृढताका साथ गरेका अभिव्यक्तिहरूमा पिएचडी गरेर प्रोफेसर हुने अर्को सपना थियो भन्ने भल्किन्थ्यो ।

ई.सं. २०१३ को मध्यतिर होला “मधु श्री” को फेसबुक फ्रेन्ड रिक्वेस्ट आयो, निकै सुन्दर, सान्दर्भिक र गहकिला कविता, गजल पोस्ट्याइएको उक्त पेज उनकै रहेछ, “हो नि म्याम मेरो साहित्यिक नाम हो- “मधु श्री !” फोनवार्तामा उनले भनिन् “साहित्यमा मेरो रूचि छ” । मैले हौसला स्वरूप भने गणित र साहित्यको मिलन “धेरै राम्रो”! मैले उनलाई “तिमी” सम्बोधन प्रिय लाग्थ्यो ।

पिएचडी अध्ययनको अन्तिम बेलातिर क्यान्सर देखिएको बारेमा गाड्गुड् चलेको हल्ला मैले पनि सुनेँ । उनी त्यो बेला जर्मनीमा थिइन्, हुनुपर्छ । यसै बिच ऊनी फर्किन्, पिएचडी उपाधि हासिल गरिसकेकी थिइन् ।

नेपाली महिला गणितज्ञहरूको संस्था ओनिम्सले पहिलोचोटि गर्न लागेको तिनदिने अन्तर्राष्ट्रिय सिम्पोजियममा महिला सहभागिता किन र कसरी बढाउने भन्ने उद्देश्यले २०७४ जेठ १५ गते पद्मकन्या क्याम्पसको सगरमाथा हलमा आयोजित “गणितमा नेपाली महिला-एक परिचय” अन्तर्क्रिया कार्यक्रममा उर्मिला स्वास्थ्यको कारण उपस्थिति हुन सकिनन् । सो कार्यक्रमको उद्देश्यहरू मध्ये महिला गणितज्ञहरूलाई ओनिम्सको सदस्यता वितरण गर्नु, बनाउनु पनि थियो ।

उर्मिला एक उदीयमान गणितज्ञ थिइन्, त्यसमा पनि युवा अनि महिला । कार्यक्रम सकेपछि हामी कार्यसमितिका केही साथीहरू उर्मिलाको

हाम्रो (ओनिम्सका सचिव तारा पौडेल, कोषाध्यक्ष सरला लुईटेल र म) भेटको अन्तिम फोटो २०७९-१२-७ ट्याङ्लाफाँट, कीर्तिपुर

स्वास्थ्यस्थितिप्रति सहानुभूति, हौसला ब्यक्त गर्न पेप्सिकोला पारिको भक्तपुरमा रहेको उर्मिलाको बासस्थानमा भेट्न जाने निर्णय गर्यौँ । अनि हामी गर्यौँ करिब ४ बजे दिउसोतिर । हाम्रो भेटमा उनी दृढ देखिन्थिन् सो रोगसँग जित हासिल गर्नेमा ।

क्यान्सरसँग लड्दै गर्दा पनि ओनिम्सले २६-२९ असोज, २०७४ मा आयोजना गरेको अन्तर्राष्ट्रिय सिम्पोजियममा आफ्नो अनुसन्धान पेपर प्रस्तुत गरी सक्रिय सहभागी हुनु उनको त्यो दरिलो आत्मबलको एक उदाहरण थियो ।

कामविशेष म तनहुँ, बन्दिपुर थिएँ, २०७९ सालको चैत्र २९ गते एक अप्रिय पोस्ट आयो फेसबुकमा, “उर्मिलाको भौतिक शरीर अब हामी माझ रहेन ।” उर्मिलाको अवसानको खबर दुःखद त थियो नै र अकल्पनीय पनि किनभने मात्र तिन हप्ता अगाडि, चैत्र ७ गते, मंगलबार हामी (तारा पौडेल, सरला लुइँटेल र म) उर्मिलाको बासस्थान ट्याङ्ग्लाफाँट, कीर्तिपुरमा भएको रमाइलो भेटघाट र फेसबुकमा राख्ने है भन्दै मोबाइल फोटो सेसन गरेको सम्झना ताजै थियो ।

त्यो भेटमा उनी उत्तिकै दृढ भएर रिसर्च जर्नलको लागि आर्टिकल लेखन, पिएचडी शोध निर्देशकको जिम्मेवारी र सँगसगै क्यान्सर उपचार प्रक्रिया, उपचारका लागि आएको सहयोग, उपचारमा संलग्न डाक्टरको बारेमा आफ्नो कुरा हामीसँग यसरी शेयर गरिरहेकी थिइन् जसरी हामीले पहिलोचोटि भक्तपुरमा भेट्दा दृढ भएर गरेकी थिइन् । मानवचोला हो, मृत्यु एकदिन त अवश्य हुन्छ, सबैको ! तर त्यो हाम्रो ७ गतेको भेटले उर्मिलाको यो अप्रत्यासित खबर त्यति छिट्टै आउने छैन भन्नेमा हामी दृढ थियौँ र शीघ्र स्वास्थ्यलाभ र सुस्वास्थ्यको कामनासहित ओनिम्सका तर्फबाट उपचार सहयोगको लागि सानो रकम (Token of Love) प्रदान गरेर छुट्टिएका थियौँ ।

संयोगले गणित विज्ञान ट्रस्ट, नेपालले २०८१ असार २१ गते आयोजना गरेको “गुरु अभिनन्दन तथा गणित विज्ञान प्रतिभा सम्मान समारेह”मा उर्मिलाको बायोग्राफी वाचन गर्ने अवसर मिलेको थियो मलाई । Alexander von Humboldt -AvH_ Projects को विभिन्न फेलोसिप, NAST Young Scientist Award, गणित विज्ञान

प्रतिभा सम्मान, आदि प्राप्त गर्न सफल उर्मिलाको गणितिय अनुसन्धानात्मक ज्ञानको भण्डारमा साहित्यिक ज्ञानको अपूर्व मिश्रण थियो त्यो बायोग्राफीमा ।

Biography

Prof. Urmila Pyakurel, PhD
(June 1980 – April 2023)

Professor Urmila Pyakurel (Janyu name, Madhusree), who passed away at the early age of 42 received her Master's Degree in Mathematics in 2007 and PhD in Network Optimization from Technical University, Nepal in 2016. She was a recipient of the Young Scientist Award from NAST in 2016.

She did her Post-doctoral Research (2017-2019) under the Georg Forster Fellowship of the Alexander von Humboldt Foundation at TU Bergakademie Freiberg, Germany. She visited the Mindanao State University of the Philippines in 2016 and Japan in 1996.

Dr. Pyakurel was a Professor in the Central Department of Mathematics of Tribhuvan University and was actively involved in teaching and research activities including the department's DAAD and AVH research program in Optimization and Graph Theory.

Dr. Pyakurel published several research papers in peer-reviewed high-impact journals and participated in national and international conferences and workshops. She was affiliated with many academic organizations in Nepal and abroad like AMS, MDMC, NEGAAS, AvH Group, and NMS.

She served as treasurer (2013-2015) of the Nepal Mathematical Society and a life member of the society.

Mathematical modeling and solving real-life problems using optimization, simulation, and heuristic algorithms, especially the contraflow algorithms in evacuation planning, logistics, and location analysis were the main research areas of Dr. Pyakurel.

"Commitment and Compassion for Professional Growth"

Women of Nepal in Mathematical Sciences (WoNiMS)

Celebrating

10th WoNiMS Day - 2023

पुष १४ २०८०, रविवार (December 30, 2023)

With a talk on

"Urmila's Dedication to Science, Society and Humanity"

By

Prof. Dr. Tanka Nath Dhamala
Head of Central Department of Mathematics, TU

Venue : Central Department of Mathematics, TU, Kirtipur Time : 09:00 - 11:00

“सम्झनामा उर्मिला” २०८१ असार २१ र २०८० पुस नेपाली महिला गणितज्ञहरूमाझ एक चम्किलो ताराको रूपमा अब्बल गणितज्ञ भएर उदाएकी थिइन् “उर्मिला प्याकुरेल ।” भक्तपुरको भेटदेखि नै उर्मिलालाई ओनिम्सको आजीवन सदस्य बनाउनुपर्छ भन्ने चाहना थियो मेरो अनि हाम्रो कार्यसमितिको, सोहीअनुसार सदस्य बन्न अनुरोध गर्‍यो । र सो का लागि मैले बेला बेलामा सदस्य बन्न प्रोत्साहन गरिरहेँ २०७८ पुष १० गतेसम्म । “धमला सरसँग सल्लाह गर्छु म्याम” भनिरहिन्, धमला सरको आड, भरोसा, सल्लाह र निर्णयको उनी आदरभावले खुलेर प्रशंसा गर्थिन् । शायद, उनी आफ्नो अनगिन्ति सपनाहरु साकार पार्ने लक्ष्यमा फोकस्ड थिइन्,

त्यसैले पनि धमला सरसँग ओनिम्सको सदस्यता लिने बारेमा “सल्लाह” गर्न पाइनु ।

यतिबेला उर्मिलाको भौतिक शरीर हामी माभ छैन । तापनि २०८० पुष १४ गते “ओनिम्स डे” समारेहमा धमला सरको “Urmila's Dedication to Science, Society and Humanity” विषयक कार्यपत्रको संक्षिप्त व्याख्यान प्रतिवेदन प्रस्तुतीकरणमा प्रस्तुत गरिएका र उल्लेखित बुँदाहरू ओनिम्सको

योजनाअनुसारको डकुमेन्टेसन प्रकाशनको लागि अमूल्य हुनेछन् । हाम्रो गणित समुदायमा उर्मिलाको गणितीय अनुसन्धानको योगदान अजर र अमर रहने छ ।

- धन कुमारी थापा

सहप्राध्यापक, पद्मकन्या बहुमुखी क्याम्पस

तथा

अध्यक्ष, ओनिम्स

२०८१ फागुन १७ गते, शनिबार

कीर्तिपुर, काठमाडौं ।

व्यावहारिक गणितको अथक साधक

प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल

गणित विषयमा स्नाकोत्तरपछिका १५ वर्ष अध्यापनमा सीमित मैले पुनः दर्शनाचार्य (M Phil) अध्ययन गर्ने सिलसिलामा 2017 AD मा प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेलको व्यावहारिक गणितमा उत्कृष्ट अनुसन्धानकर्ता भएको थाहा पाएको थिएँ र दोस्रो सेमेस्टरमा उहाँले Network optimization को अध्यापन गराउँदै गर्दा उहाँको अनुसन्धानले निखारिएको विद्वत्तासँग साक्षात्कार गर्ने अवसर पाएको थिएँ। पछि प्रा.डा. टङ्कनाथ धमलाको सुपरीवेक्षण र प्रा.डा. प्याकुरेलको सह सुपरीवेक्षणमा शोधपत्र लेखन गर्दैगर्दा अनुसन्धान के र कसरी गरिन्छ, जस्ता विविध आयामहरूका बारेमा उहाँहरूको मार्ग निर्देशन नै मेरो अनुसन्धान यात्राको प्रथम पाइलाको रूपमा रह्यो। शोधकार्य गर्दै गर्दा उहाँ बिरामी पर्नुभयो तर पनि उहाँको उच्च मनोबलले गर्दा होला विषयवस्तुमा गहन छलफल गर्ने तार्किक निष्कर्ष निकाल्ने, अनुसन्धान कृति लेखन तथा परिमार्जनमा उहाँको उल्लेख्य भूमिका थियो।

अनुसन्धानात्मक कार्य गर्दा उहाँमा बिरामीको आभाससम्म हुँदैनथ्यो। सायद यही लगावले गर्दा होला उहाँले Alexander von Humboldt Foundation Germany बाट postdoc गर्न fellowship पाउनुभयो र 2017-2019 सम्म जर्मनीमा अध्ययन गर्दै Humboldtian scientist बन्नुभयो। उहाँको लोभलाग्दो अनुसन्धान रुचि र उत्कृष्ट अन्तर्राष्ट्रिय प्रकाशनले गर्दा उहाँकै सुपरीवेक्षणमा विद्यावारिधि (PhD)

गर्न प्रेरित भएँ, जसमा प्रा.डा. धमलाले सह सुपरीवेक्षण गर्नुभयो। मेरो PhD यात्राको सुरुवात सँगै नेपालमा Covid 19 पनि सुरु भयो र बन्द कोठाभित्र थुनिएर बस्नुपर्ने अवस्थालाई अवसरमा बदल्दै उहाँहरूले प्रत्येक शोधार्थीलाई बिहानदेखि बेलुकासम्म इन्टरनेटको माध्यमबाट दैनिक रूपमा नयाँ गणितीय समस्याको पहिचान, त्यसको साहित्य समीक्षा (Literature review) र समाधानका उपायहरूमा केन्द्रित गराउनुभयो। उहाँकै सल्लाह सुझाव र प्रेरणाले गर्दा मैले DAAD बाट 2021-0223 मा Fellowship पाई जर्मनीमा प्रा.डा.स्टेफन डेम्पेको सह सुपरीवेक्षणमा अनुसन्धानात्मक अध्ययन गर्ने मौका पाएँ।

डा. प्याकुरेलको अनुसन्धानप्रतिको मोहको प्रतिबिम्बको रूपमा उहाँका प्रकाशित कृति सङ्ख्यालाई लिन सकिन्छ। Google scholar को हालैको तथ्याङ्क (January 2025) अनुसार उहाँ लेखक र सहलेखक भएका कृति सङ्ख्या सन् २०२५ मा १, २०२४ मा ३, २०२३ मा ६, २०२२ मा ६, २०२१ मा ८, २०२० मा ८, २०१९ मा ७, २०१८ मा ११, २०१७ मा ६, २०१६ मा ६, २०१५ मा ४, २०१४ मा ३, २०१३ मा १, २०११ मा १ रहेका छन्। साथै उहाँ सह लेखक भएका केही कृतिहरू अझै प्रकाशनकै क्रममा पनि रहेका छन्। यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा उहाँ बिरामी परेपछि उहाँमा अनुसन्धानमार्फत आफ्ना कृतिहरू विश्व समुदायमा पुर्‍याएर एक अब्बल अनुसन्धानकर्ताको रूपमा छाप छोड्ने दृढ

सङ्कल्प गर्नुभएको प्रष्ट हुन्छ। साथै अनुसन्धानरत नयाँ पुस्तालाई उहाँ एक प्रेरक व्यक्तित्वका रूपमा किन पनि हुनुहुन्छ भने दृढ इच्छा शक्ति हुनेलाई विभिन्न आरोह अवरोहको सामना गर्दै अगाडि बढ्न सकिन्छ भन्ने उदाहरण उहाँले देखाइसक्नुभएको छ ।

प्रा.डा. प्याकुरेलको गणितीय अनुसन्धानको लगाव कति थियो भन्ने कुरा म उहाँलाई भेट्न नर्भिक अस्पतालमा उहाँको अपरेसनपछि जाँदाको वाक्यांशले नै पुष्टि गर्छ । मैले उहाँको स्वास्थ्य अवस्थाका बारेमा अलि बढि चासो र कुरा गर्न खोज्दा उहाँले भन्नुभयो, “मेरो स्वास्थ्यका बारेमा हामीले धेरै चिन्ता र चासो राख्नुभन्दा हाम्रो अनुसन्धानात्मक क्रियाकलापको बारेमा छलफल गर्दा मलाई धेरै आराम हुन्छ । स्वास्थ्य अवस्थाका बारेमा चिन्ता लिने त डाक्टरहरू हुनुहुन्छ । उहाँहरूले गर्नुभएकै छ । यदि हामीले रोगको बारेमा कुरा गर्थौँ भने यसले प्रसय पाउँछ र मलाई कमजोर बनाउँछ । त्यसैले म रोगको बारेमा होइन अनुसन्धानको बारेमा बढी सोच्न चाहन्छु जसले मलाई यससँग लड्न आँट दिन्छ ।”

मध्यवर्ती भण्डारणसहितको प्रवाह प्रा.डा. प्याकुरेलद्वारा प्रस्तुत उत्कृष्ट प्रवाह सुधार प्रविधिहरूमध्येको एक हो जसमा प्रवाह (flow) केवल गन्तव्यमा पठाइएको छैन, उपयुक्त मध्यवर्ती आश्रयहरूमा पनि भण्डारण गरिएको छ । यस विचारलाई विस्तार गर्न, हामी हाल मध्यवर्ती भण्डारणका सम्बन्धमा समस्याहरूका

विभिन्न पक्षहरू समाधान गर्न काम गरिरहेका छौँ । अमूर्त नेटवर्कमा प्रवाह (abstract network), गति समायोजन (speed adjustment), बहु-वस्तु प्रवाह (multi-commodity flow), सुविधा बाँडफाँड (facility allocation) र हानि/लाभ नेटवर्कहरू (lossy/gain network) तीमध्ये केही हुन् जसमा मध्यवर्ती भण्डारणलाई प्रवाह सुधारका लागि विस्तार गरिएको छ ।

उत्कृष्ट अनुसन्धान कृतिले अन्तर्राष्ट्रिय जगतमा सुपरिचित र आदम्य साहसिक महिला हुँदाहुँदै पनि चिकित्सा विज्ञानले उहाँलाई बचाउन सकेन । मेरो PhD शोधग्रन्थको अन्तिम परिमार्जन गर्दैगर्दा उहाँलाई अन्तिम श्रद्धाञ्जली लेख्नुपर्ने बाध्यता ममा आइपथ्यो । जसको प्रेरणाले म जर्मनी पुगें, उहाँ अन्तिम अवस्थामा अस्पतालको बेडमा छटपटाइ रहँदा भौतिक रूपमा उपस्थित भएर सहयोग गर्न नपाउनु र अन्तिम श्रद्धाञ्जलीसमेत दिन नपाउनु मेरा लागि अत्यन्त पीडादायक क्षण बन्यो । उहाँको मार्गदर्शन अनुसरण गर्दै उहाँले देखाएको बाटोमा व्यावहारिक गणितीय कृति लेखन र प्रकाशन गर्न सकें भने उहाँप्रति सच्चा श्रद्धाञ्जली हुने विश्वास लिएको छु । उहाँको भौतिक शरीर हामीसँग नभए पनि उहाँको मार्गदर्शन, प्रेरणा र गणितप्रतिको योगदान अनन्तसम्म रहि नै रहनेछ । व्यावहारिक गणितको अथक साधकलाई हृदयदेखि नै सलाम छ !

- डा. दुर्गा प्रसाद खनाल

असमयमै अस्ताएको एउटा प्राज्ञिक तारा

“सबैभन्दा अन्तिम बिन्दु भनेको मृत्यु हो । आखिर सबै मर्ने हो । कोसिस गर्दागर्दै केही लागेन भने मरिन्छ । भोलि क्यान्सर होला ! त्यससँग एकलै लड्नुपर्ने पनि हुन सक्छ । अभ् ठुला-ठुला समस्याका पहाड अगाडि छन् । बिस्तारै चढ्ने कोसिस गर्नेपर्ने छ । हारेर मर्नु त भएन । अहिलेसम्म मैले कहिल्यै पनि हार्न जानेकी छैन, कुनै समस्यासँग डराएर भाग्न जानेकी छैन । खडा उत्रिएर हरसमस्याको सामना गरेकी छु र जितेकी पनि छु । यसपालि पनि म सजिलै जित्नेछु ।” यी भनाइ हुन् । प्रा.डा.उर्मिला प्याकुरेलका । उनले गोरखापत्रमा लेखेका संस्मरणभित्रका यी पङ्क्तिले उनलाई त्यस बेलै क्यान्सर र सम्भावित मृत्युको आभास चाहिँ भइसकेको रहेछ तर पनि उनमा रहेको जिजीविषा र चरम ज्ञानको भोकले गर्दा उनी अत्यन्त साहसी र निडर भएर अगाडि बढिछन् भन्ने कुरा बुझ्न सकिन्छ ।

महाविद्यावारिधि (पोस्ट डक्टरेट) गर्न जर्मनी पुगेका बेला उर्मिलाले नेपालमा गरेको स्तनको अप्रेसन दोहोर्‍याउनुपरेको थियो । माथिको अनुभूति त्यही बेलाको हो । त्यस बेला उनमा क्यान्सर देखिएको थिएन तर केही समयपछि नै डिम्बाशय, पेट, कलेजो र फोक्सोमा समेत क्यान्सर देखापरी त्यससँग उनले कडा सङ्घर्ष गर्नुपरेको र उपचार गर्दागर्दै यस संसारबाट विदा लिनुपरेको अत्यन्त दर्दनाक कथा उनको छ तर पनि अन्तिम अवस्थासम्म पनि उनी सङ्घर्षरत नै रहिन्, हार्न मानिनन् र डराएर भागिनन् पनि । विडम्बना क्यान्सर जस्तो असाध्य ठुलो शत्रु आइलागेकाले उनले त्यसलाई जित्न भने सकिनन् ।

उर्मिला अत्यन्त साहसी, निडर र हिम्मतिली त थिइन् नै सँगसँगै स्वाभिमानी र असाधारण प्रतिभाशाली पनि थिइन् । उनलाई मैले २०६८ सालमा मात्र चिनेको हुँ । यहाँ उर्मिलासँग जोडिएको र उनलाई अन्याय भएको एउटा प्रसङ्ग उल्लेख गर्नेपर्छ । त्यस बेला म त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा उपकुलपतिको सल्लाहकार थिएँ । त्रिविले उपप्राध्यापकको नयाँ विज्ञापनको नतिजा केही दिनअघि प्रकाशन गरेर अघिल्लो दिन मात्र सबै विषयकालाई विभिन्न ठाउँमा पदस्थापन गरेको थियो ।

२०६८ साल मङ्सिरको पहिलो हप्ताको कुरा हो । उर्मिला प्रा.डा.वेदव्यास उपाध्याय ‘निर्मोही व्यास’ लाई लिएर त्यस बेलाको मेरो घर कपनमा आइन् । व्यासजीले चिनजान गराएपछि उनले आफूले गणित विषयको उपप्राध्यापकमा नाम निकालेको तर आफ्नो पदस्थापन भने बिरगन्ज क्याम्पसमा भई आफूलाई अन्याय भएकाले आफू हाजिर हुन नजाने कुरा बताइन् । व्यक्ति नदेखे पनि पदस्थापनका बेला चर्चा चलेकाले मलाई उनको नाम चाहिँ थाहा थियो । मैले उनलाई भनँ—उतै बिहे गरेर उतै पदस्थापन माग्ने अनि अन्याय भयो भन्ने ? बिरगन्ज क्याम्पस किन मागेको त ? उनी एकदमै आवेश र आक्रोशमा थिइन् र उनले भनिन्— कहाँ मेरो बिहे हुनु, म त अविवाहित हुँ अनि मैले मागेको पनि त थिएन । मेरो केन्द्रीय विभाग वा उपत्यकामा पोस्टिड हुने कुरामा म दुक्क थिएँ तर यहाँ पनि षड्यन्त्र भएछ । पछि बुझ्दा त उनले भनेको कुरा सत्य रहेछ ।

कुरा के भएको रहेछ भने उनले जतिखेर उपप्राध्यापकको परीक्षा दिइन्, त्यस बेलादेखि

नै उनीविरुद्ध विभिन्न षड्यन्त्र भएका रहेछन् । उनी पास भएपछि गणित केन्द्रीय विभागमा आउने सम्भावना हुन्छ र कसैको भाग खोसिन्छ, भन्ने रहेछ । यसमा विभागकै कुनै गुरुको हात रहेछ । यद्यपि यसका अतिरिक्त अरू पनि कारण हुन सक्छन् । पहिला त उनलाई उत्तीर्ण हुनबाटै रोक्न सकिन्छ कि भन्ने प्रयास भएछ, तर उनको अध्ययन र लेखन राम्रो भएकाले त्यो सम्भव भएनछ अनि अन्तर्वार्ता र कृतिमा पनि उनी पछाडि रहिनछन् । त्यहाँ पनि नसकेपछि उनलाई उपत्यकाबाहिर पदस्थापन गरिदिने र पन्छाउने षड्यन्त्र भएको रहेछ । यसमा विभागकै केही गुरु र कर्मचारीको मिलेमतो रहको थाहा भयो ।

त्यस बेला पदस्थापनको तालिका बनाउने जिम्मा सल्लाहकारका नाताले पदाधिकारीले मलाई दिएका थिए । म अलि सक्रिय पनि थिएँ । यसमा सम्बन्धित शाखाका दुई जना कर्मचारी पनि थिए । जसले जहाँबाट फारम भरेको छ सकेसम्म उसको त्यहीँ र आवश्यकताअनुसार पुरुषलाई बाहिर पदस्थापन गरे पनि उपत्यकाभित्रका महिलालाई मागेको अवस्थामा बाहेक बाहिर नपठाउने बरु बाहिरका महिलाले कहीं परिवारका कारण उपत्यकामा आउनुपर्ने भएमा ध्यान दिने र केन्द्रीय विभागहरूमा राख्ने कुरामा चाहिँ योग्यताक्रमलाई प्राथमिकता दिने भन्ने नीति बनेको थियो । त्यहीअनुसार पदस्थापनको तालिका बनाइयो । म सकेसम्म कसैप्रति पनि अन्याय नहोस् भन्ने कुरामा सजग नै थिएँ । तालिका निर्माण गरेका बेला कर्मचारीले उनको बिरगन्जमा विवाह भएको र त्यहीँको क्याम्पसमा माग भएको भनी बताए र त्यहीँ राखे । कर्मचारीको कुरामा विश्वास नगर्ने कुरा हुँदैन थियो । सोहीअनुसार तालिका तयार भएपछि कार्यकारी परिषद्को बैठकमा छलफल हुँदा शिक्षाध्यक्ष सूर्यलाल अमात्यले काठमाडौँबाट

फारम भरेकी यी महिलालाई किन बिरगन्ज भनेर प्रश्न गर्नुभयो । कर्मचारीले उनको उतै बिहे भएकाले उतै माग भई बिरगन्ज पठाएको भने । यहाँ पनि थप कुरा गर्ने कुरै भएन । कैयौँ वर्षदेखि काम गरेका कर्मचारीले भनेपछि निवेदन छ कि छैन भनेर कसैले सोध्ने कुरा पनि हुँदैन थियो । यसरी उनको बिरगन्ज पदस्थापन भई उनीमाथि अन्याय हुन पुगेको थियो ।

यो कुरा थाहा पाएपछि मैले उनलाई भनेँ— मलाई थाहा नभएर यस्तो भएछ । म पनि भुक्त्यानमा परेंछु । अब पदस्थापन भइहाल्यो । हाजिर हुन गएन भने जागिर अस्वीकार गरेको ठहर्छ र अर्को वैकल्पिक उमेदवारले पाउँछ, त्यसैले हाजिर गर्न जानुपर्छ । केही समयपछि सरुवा गरौंला । उनले मेरो कुरा स्वीकार गरिन् र तत्कालै बिरगन्ज हाजिर हुन गइन् तर त्यहाँका आशिक शिक्षकहरूले उनलाई हाँजिर हुन दिएनन् । क्याम्पस प्रमुखले पनि उनीहरूको विरोधका कारण हाजिर गराउन सकेनन् । विधिको पालना गराउन नसक्ने अक्षम प्रशासन र गर्न नदिने अराजक शिक्षक दुवैका कारण फेरि अर्को समस्या जन्म्यो । उनीसँगै विभिन्न ठाउँमा पदस्थापन भएका अरू विभिन्न विषयका गरी सात जना शिक्षकको यस्तै समस्या आइलाग्यो र उनीहरू अलपत्र परे । यसपछि सम्बन्धित क्याम्पस प्रमुखहरूलाई छुट्टै रजिस्ट्रार राखेर उनीहरूलाई हाजिर गर्न लगाई केही समयसम्मको निरन्तर प्रयासपछि उनीहरूलाई काठमाडौँ सरुवा गरियो । यस काममा मेरो अथक पहल र सक्रियता रहेको थियो । सरुवा भएपछि विशेष गरी उनीहरूले मलाई धन्यवाद दिए र खुसी पनि भए । म पनि उर्मिलालाई दिएको वचन पूरा गर्न पाएकोमा खुसी भएँ । पछि मैले उनलाई उनकै जन्म ठाउँको सायद उनले पढेको विद्यालयमा रहेको सामुदायिक कलेज हुनुपर्छ, त्यहाँ त्रिविले पठाउने

प्रतिनिधि सञ्चालक समिति सदस्यमा मनोनय गराउने काम पनि गरेँ ।

काठमाडौँ आएपछि उर्मिला अध्ययन-अनुसन्धानका काममा लागिन् । म पनि सल्लाहकारबाट फिर्ता भई आफ्नै क्याम्पस आरआर आएँ । उनी लोकन्थलीमा बस्थिन् । म दिदीको घर लोकन्थलीमा जाँदा कहिलेकाहीँ बाटामा उनीसँग भेट हुन्थ्यो । उनी मप्रति एकदमै कृतज्ञ थिइन् । भेटेका बेला सधैं धन्यवाद दिन्थिन् र भन्थिन्- सर नभएको भए मेरो बिजोग हुनेरहेछ । यसपछि उनले नेपालबाट २०७३ सालमा विद्यावारिधि गरिन् र २०७४ सालमा महाविद्यावारिधि गर्न जर्मनी पुगिन् । त्यसपछि उनी २०७६ सालमा खुला प्रतिस्पर्धाबाट सहप्राध्यापक र २०७८ मा खुलाबाटै प्राध्यापक बन्न सफल भइन् । उनले ४१ वर्षको उमेरमै प्राध्यापक भएर गणित विषयमा कम उमेरमै प्राध्यापक बन्ने अभिलेख बनाइन् । यसरी उनले सबै प्राज्ञिक खुट्किलाहरू सजिलै पार गर्दै गइन् ।

जर्मनीमा भएका बेला र नेपालमै रहँदा पनि उनीसँग सामाजिक सञ्जालमा कुरा भइ नै रहन्थ्यो । पछिल्लो अवधिमा उनी क्यान्सरसँग सङ्घर्ष गरिरहेका बेला कीर्तिपुरतिर बस्थिन् । एक दिन टंकनाथ धमला सर र हजुरलाईसँगै राखेर खाना खाने विचार छ भनेर समय मिलाएर आउन धेरैपल्ट बोलाइन् तर समय मिलाउनै सकिएन र उनको त्यो इच्छा अधुरो नै रह्यो । यद्यपि उनले विद्यावारिधि गरेपछि आयोजना गरेको केही गुरुहरू र पारिवारिक जमघटको भोजमा भने म उपस्थित थिएँ । प्रा. डा. टंकनाथ धमला उनको गुरु र मार्गदर्शक हुनुहुन्थ्यो । उहाँकै निर्देशनमा उनले विद्यावारिधि र अन्य अध्ययन-अनुसन्धानका कामलाई अगाडि बढाएकी हुन् ।

उनी गणित विषयकी अत्यन्त प्रतिभाशाली व्यक्तित्व थिइन् । उनले काठमाडौँको ट्राफिक

समस्या समाधान गर्न गणितको व्यावहारिक प्रयोगमा केन्द्रित भएर अनुसन्धान गरेकी थिइन् । यो नयाँ अवधारणा थियो तर त्यसको प्रयोग हुन पाएजस्तो लाग्दैन । उनका गणित विषयका विभिन्न अनुसन्धानात्मक लेखहरू भने राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय जर्नलमा प्रकाशित छन् । अनुसन्धान सामग्री अब्बल भएकै कारण उनी छिटै प्राध्यापक बन्न सफल भएकी हुन् ।

उनी राम्रो साहित्यकार व्यक्तित्व पनि थिइन् । उनका लगभग १५० ओटा जति फुटकर गीतिकविता 'मधुश्री' का नामबाट विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित छन् । पछि 'मधुरस' का नामबाट कविता-सङ्ग्रह पनि प्रकाशित भएको छ । रेडियो नेपालको मधुवन कार्यक्रममा उनका लगभग एक दर्जन गीतिकथा प्रसारित भएका छन् । उनले विरामी अवस्थामै मसँग कुरा हुँदा संस्मरण लेख्दै गरेको पनि बताएकी थिइन् । उक्त कृति अप्रकाशित अवस्थामा रहेको जानकारी छ । उनी सानैदेखि साहित्यमा रुचि राख्थिन् । विद्यालय तहदेखि नै साहित्य लेखनमा लागेकी उर्मिलाले त्यस बेलै राष्ट्रिय स्तरको निबन्ध प्रतियोगितामा प्रथम स्थान हासिल गरेकी थिइन् ।

यिनले नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा-प्रतिष्ठान (नास्ट) बाट सन् २०१६ मा युवा वैज्ञानिक पुरस्कार प्राप्त गरेकी थिइन् भने सन् २०१७ (२०७४) मा अलेक्जेन्डर फन्ड हम्बोल्ड फाउन्डेसन जर्मनीमा महाविद्यावारिधिका निम्ति अनुसन्धान वृत्ति पाएकी थिइन् । उनले अध्ययन-अनुसन्धानका क्रममा जर्मनीका साथै जापान र फिलिपिन्सको भ्रमण गर्ने अवसर पाइन । कक्षा ८ मा पढ्दा नै उनले उत्कृष्ट छात्राका रूपमा जापान भ्रमण गर्ने अवसर पाएकी हुन् । उनले आई.एस्सी र बी.एस्सी हुँदै त्रिविबाट गणित विषय लिएर एम्.एस्सी गरेकी हुन् ।

उर्मिला प्याकुरेलको जन्म सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको सुनकोसी गाउँपालिका वडा नं. ३ कालिका उखुबारीमा २०३७ साल असार ६ गते बुबा देवीनाथ प्याकुरेल र आमा मनमाया प्याकुरेलकी कान्छी सन्तानका रूपमा सामान्य किसान परिवारमा भएको थियो । यिनी ६ दाजुभाइ र ५ दिदीबहिनीमध्ये सबैभन्दा कान्छी सन्तान थिइन् । यिनमा शिक्षा र ज्ञान प्राप्तिको अतिशय भोक भएकाले त्यस वेला यिनले विवाहको कुरा नै सोचिनन् । पछिल्लो चरणमा क्यान्सरले समातिसकेकाले पनि हुन सक्छ यिनी अविवाहित नै रहिन् ।

महाविद्यावारिधि गर्न जर्मनीमा रहँदा सन् २०१७ तदनुसार २०७४ मा उनलाई क्यान्सर देखियो । उनले दुई वर्षसम्म जर्मनीमै क्यान्सरको उपचार गरिन् र पढाइ सकिएपछि नेपाल फर्किन् । नेपाल फर्किएपछि पनि आफ्नो पढाइलेखाइ गर्दै लगातार क्यान्सरको उपचार गराइरहिन् । यस क्रममा ६४ चरणसम्मको किमो र रेडियो थेरापी उनले गरिन् तर २०७९ कात्तिक, मङ्सिरदेखि त्यसले उनको शरीरमा काम गर्न छाड्यो र उनको उपचारमा संलग्न डा.राजेन्द्र बरालको सल्लाहमा अन्तिम विकल्पका रूपमा अति महङ्गो उपचार विधि इम्युनो थेरापी सुरु भयो तर त्यसबाट पनि केही लागेन । आफैले विदेशी संस्थामा अनुबन्धित भएर अध्ययन-अनुसन्धानका कार्य गर्दै आर्जन गरेको साढे चार करोडभन्दा बढी रुपैया उनले उपचारमा खर्च गरिन् । यसले नपुग्ने भएपछि अन्तिम अवस्थातिर सहयोगको आह्वान गरियो र केही रकम जुटेको पनि थियो । यसमा मैले पनि सद्भावस्वरूप जो सकेको सहयोग गरें तर उठेको त्यो रकम खर्च गर्न नपाई लामो समयसम्म क्यान्सरसँग लडेर ४२ वर्षको उमेरमा

मिति २०७९ साल चैत्र २९ गते उनको निधन भयो ।

अन्तिम समयसम्म पनि निको हुने र आफ्नो अनुसन्धान कार्य सफल हुने विश्वासमा उनी थिइन् तर त्यो पूरा हुन पाएन । प्राज्ञिक क्षेत्रमा शिखर छोडिसकेको एउटा जाज्वल्यमान तारा असमयमै अस्तायो र नेपाली आकाशबाट बिलायो । उनी कीर्तिशेष भइन् । उनी एउटा युवा वैज्ञानिक गणित विषयकी मोतीराम नै थिइन् । उनले चाहेजति योगदान गर्न नै नपाई सदाका लागि यस धर्तीबाट बिदा हुनुपर्थ्यो । यसबाट नेपाल र नेपालीका लागि अत्यन्त ठुलो क्षति हुन पुग्यो ।

यसपछि परिवारको आयोजनामा उनी कीर्तिशेष भएको पैतालिस दिनका दिन २०८० जेठ १३ गते उर्मिलाका नाममा स्थापना भएको प्रतिष्ठानका अध्यक्ष प्रा.डा.टंकनाथ धमलाको अध्यक्षतामा पेप्सीकोलामा श्रद्धाञ्जलि सभाको आयोजना गरी सोही दिन उनका नामबाट दिइने पुरस्कार/सम्मान र छात्रवृत्तिको स्थापनाका साथै उपचारका निम्ति सङ्कलित बाँकी र कमलाई कोषमा समावेश गर्ने घोषणा पनि गरियो । मैले यस सभामा पनि आफ्ना केही कुरा व्यक्त गर्ने अवसर पाएको थिएँ ।

यतिखेर उनका नाममा प्रतिष्ठान दर्ता भई उनलाई चिरस्मरणीय बनाउनका निम्ति विभिन्न कार्यहरू भइरहेको सुन्दा खुसी लागेको छ । यही क्रममा यो स्मृतिग्रन्थ पनि प्रकाशन भएको छ । यस अवसरमा म ती होनहार प्रतिभा प्रा.डा.उर्मिला प्याकुरेलप्रति हार्दिक श्रद्धासुमन अर्पण गर्दछु ।

- प्रा.डा. हेमनाथ पौडेल
काठमाडौँ

मैले देखेको प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल म्याम

इन्जिनियरिङ अध्ययन संस्थान अन्तर्गत पूर्वाञ्चल इन्जिनियरिङ कलेज धरानमा प्राध्यापन गर्न थालेको पनि लगभग तेह्र वर्ष भैसकेको थियो । २०७४/०७५ सालतिर संगै सेवा आयोग पास भएका साथीहरू धमाधम कोही एम फिल त कोही PhD को अध्ययनका लागि बाहिर जान थाल्नुभयो । पढ्ने रहर भए पनि कहाँ जाने ?, पढ्ने कि नपढ्ने ? अन्योल भैरहेको थियो । एकदिन मर्निङ वाक गर्ने क्रममा गणित विषयकै एक जना सरले त्रि.वि.मा एम फिल का लागि भरखरै आवेदन खोलेको कुरा बताउनुभयो । म अन्योलमा भएकाले परिवारमा छलफल गरें । बुबा, आमा र श्रीमती सबैले पढ्ने नै सल्लाह दिनुभयो । श्रीमती पनि सोही वर्ष लोक सेवा आयोग पास गरेकाले काठमाडौं मै थिइन् । गणित केन्द्रिय विभागमा गएर फारम भरिदिन भनै र म चैं प्रवेश परीक्षामा सामेल भएँ ।

लामो समयपछि फेरि विद्यार्थी जीवनमा फर्कदा नौलो लागि रहेको थियो । पहिलो सेमिस्टर सकिएपछि थेसिस लेख्ने विषयमा चिन्ता हुन थाल्यो । डिफरेन्सियल इक्वेसन र अप्टिमाइजेसन मेरा मन परेका विषय थिए । प्रा.डा. केदारनाथ उप्रेती सरले पारसियल डिफरेन्सियल र प्रा.डा. टंकनाथ धमला सरले अप्टिमाइजेसनका केही आर्टिकल दिनुभएको थियो । म पढ्दै थिएँ । एकदिन मित्र दीपकबाबु अमागाईले मलाई प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेलको बारेमा भन्नुभयो “ अप्टिमाइजेसनमा केही गर्ने हो भने उहाँले तपाईंलाई सही गाइड गर्नुहुनेछ ।” म उर्मिला म्यामलाई चिन्दैन थें । दिपकजीले परैबाट देखाइदिनुभयो । म छक्क परें । किनकि मैले उहाँ त्यति भरखरको हुनुहुन्छ भनेर सोचेकै थिइनँ । मैले पढ्न किन ढिला गरें भने जस्तो भयो । अपठारो मान्दै मान्दै उहाँ बसेको ठाउँमा गएर

आफ्नो परिचय दिएँ । आफूले विषय छनौट गर्न नसकेको कुरा पनि बताएँ । उहाँले मलाई ढाडस दिनुभयो । नआत्तिनुस मलाई पनि सुरु सुरुमा यस्तै भएको थियो । पढ्दै जाँदा बुझ्दै गइन्छ भन्नुभयो । साँझ उहाँकै आर्टिकल “Network Flow with Intermediate Storage: Models and Algorithms” email गरिदिनु भयो । मैले उहाँको आर्टिकल बढो ध्यान दिएर पढें । उहाँले भने जस्तै सुरुमा बुझ्न गाह्रो भएपनि दोहोर्‍याएर पढ्दा बुझ्दै गएँ । त्यसको तीन दिनपछि एउटा स्लाइड बनाएर देखाएँ । सायद उहाँलाई चित्त बुझ्यो क्यार धमला सरसँग राखेर अनलाइन छलफल गर्नुभयो । सर म्याम दुवैले अगाडि बढ्न प्रेरित गर्नुभयो ।

अर्को दिन single source and multi-sink network मा How to obtain the lexicographic maximum flow with excess flow storage मा काम गर्ने सोच बनाएर Algorithm बनाई म्यामलाई देखाएँ । उहाँले हास्तै हास्तै यो त मोहन अधिकारीले गर्नुभएको छ तपाईं नयाँ गर्नु भन्नुभयो । त्यसोभए Multi source and multi sink network मा काम गर्छु भनँ । उहाँले हुन्छ भनेर Title समेत बनाइदिनु भयो । मोहनजीसँग चिनजान भयो । हामी दुवै मिलेर एउटा आर्टिकल लेख्यौं । फेरि मैले त्यसैमा केन्द्रित भएर अर्को आर्टिकल लेखें । थेसिस लेख्ने कुरामा उर्मिला म्यामले मलाई दिनदिनै भक्भक्काउने र लेखेका कुरा सच्याइदिने गर्नुभयो । उहाँको हौसला र गाइडकै कारण मैले सबैभन्दा पहिला थेसिस तयार गरें ।

त्यतिवेला विश्वभरी फैलिरहेको कोविड उन्नाइस

नेपालमा पनि व्यापक रूपमा फैलिरहेको थियो । म लगायत मेरो परिवार पनि त्यसबाट अछुतो रहन सकेनौं । कोरोनाकै कारणले निमोनिया भएपछि मैले अस्पतालमै भर्ना हुनुपऱ्यो । सँगै बेड वरपर भएका धेरैले ज्यान गुमाए । आफ्नै भनेका आफन्तहरु पनि टाढा भए । उर्मिला म्यामले भने सधैं मेरो स्वास्थ्यको चासो रख्नुहुन्थ्यो । म बोल्न नसक्दा पनि म्यासेज गरेर सोध्नुहुन्थ्यो । केही हुँदैन तपाईंले कोरोनालाई जित्नुहुन्छ भनेर हौसला दिनुहुन्थ्यो । पन्ध्र दिनको हस्पिटल बसाइपछि बल्ल डिस्चार्ज मिल्यो । त्यतिबेला परिवारसँगै उर्मिला म्याम पनि सारै

हुम्बोल्ड सम्मेलनमा गरिएको पोस्टर प्रदर्शनीमा म्यामको निरीक्षण

खुसी हुनुभयो । सन्चो भएपछि फागुनमा मैले थिसिस बुझाए । खुसी हुँदै म्यामले अब PhD गर्नुपर्छ भन्नुभयो । लगत्तै PhD का लागि Proposal defense गरेर भर्ना भएँ । यो पटक मेरो सुपरभाइजर उर्मिला म्याम नै हुनुहुन्थ्यो भने को सुपरभाइजर प्रा. डा. टंकनाथ धमला । म्याम र सरको गाइडमा सुरमै दुईओटा आर्टिकल तयार पारेर International Journals मा पाठाइयो । लेख्ने पढ्ने क्रममा म्याम जुन बेला पनि फोन गरेर सोध्नुहुन्थ्यो । भनौ न एकखालको प्रेसर नै हुन्थ्यो ।

त्यसैले मेरो रिसर्च राम्रैसँग अगाडि बढिरहेको थियो । २०७९ साल म्यामको स्वास्थ्य समस्या

अलि गम्भिर हुँदै गयो । त्यतिबेला म दैनिक म्यामलाई भेट्थेँ घरबाट Department लैजान्थेँ र उहाँले काम सकेपछि घर मात्र म फर्कन्थेँ । गाढो भएको बेला नर्भिक अस्पताल पनि धेरै चोटी पुऱ्याएँ । त्यो बेला पनि उहाँ पढाइकै कुरामा मलाई प्रोत्साहन गरिरहनुहुन्थ्यो । कहिल्यै हिम्मत नहार्ने , म यो रोगलाई जित्न दिन्न भन्ने उहाँको सकारात्मक आत्मविश्वासले देखेर दुक्क लाग्थ्यो मलाई पनि ।

एकदिन बिहानै मलाई उहाँले फोन गर्नुभयो । त्यो दिनको आवाज पहिलाको जस्तो टड्कारो थिएन । मलाई गाढो हुन थाल्यो आर्थिक रूपमा पनि सबैलाई अपिल गर्नुपऱ्यो भन्नुभयो । यो विषयमा सबै साथीहरूसँग छलफल भयो । हामीले दुई महिनामा करिब पचास लाख रुपैयाँ सङ्कलन गर्न सफल भयौं । यो रकम जम्मा भएपछि अब केही सहज हुने कुरामा हामी दुक्क पनि थियौं ।

तर समय हामीले सोचे अनुरूप भएन । उर्मिला म्यामलाई रोगले गाँज्दै लान थाल्यो । उहाँ फेरि नर्भिक अस्पतालमा भर्ना हुनुभयो । तर फर्कनु भएन । २०७९ चैत्र २९ गते हामी सबैका लागि कालो दिन भयो । उर्मिला म्यामले हामीलाई सम्झना छोडेर संसारबाट विदा हुनुभयो । अहिले पनि सम्झन्छु क्यान्सर जस्तो भयानक रोगले पिरोल्दा पनि कहिल्यै उहाँले हिम्मत हार्नुभएन । पढाइमा अब्बल हुन सुभाउनुहुन्थ्यो । उहाँका तिनै प्रेरणादायीक सुभावकै कारण अहिले पनि आफ्नो रिसर्चलाई निरन्तरता दिएको छु । उहाँ यो संसारबाट विदा भएको दुई वर्ष वितिसक्दा पनि उहाँले सधैं सोध्नुभएका प्रश्न के गर्दैहुनुहुन्छ ? प्रोग्राम मिल्यो त ? सधैं सधैं कानमा गुन्जिरहन्छ । हार्दिक श्रद्धाञ्जली प्रा.डा. उर्मिला म्याम !!!

- सचिन वाग्ले

इ.अ.सं. पूर्वाञ्चल क्याम्पस, धरान

‘जे जे हुने हो हुन्छ यहाँ पर्दा पछाडि नै’

टिरिड टिरिड,

मैले ढोकाको छेउमा रहेको घन्टी बजाएँ,
उर्मिला म्यामले ढोका खोल्नुभयो । म्याडमको
कोठाभित्र आनन्द कार्कीको गीत घन्किरहेको
थियो,

“जे जे हुने हो हुन्छ यहाँ पर्दा पछाडि नै ।”

तेज, एक छिन एक छिन यो गीत सुन्नु है ।

हस् ।

म एक तमासले आनन्द कार्कीलाई सुनिरहेँ ।
मनमा अनेक थरी कुरा खेलन थाले । सधैंजसो
गणितका खोजमा तल्लीन रहने डा. उर्मिला
किन आज यो गीत सुन्नुभयो । म्यामलाई आज
के भो । मनमा अनेक थरी कुरा सल्ललाउन थाले ।

(म्याडमको ल्यापटपमा गीत बजिरहेको थियो)

मृत्युको चिसो धुन छ यहाँ पर्दा पछाडि नै....

दुखेर कोही रुन्छ, यहाँ पर्दा पछाडि नै...

मनमा कता कता चिसो पस्यो, म्यामलाई कतै
डाक्टरले डेट त दिएन । क्यान्सर रोगले थलिएको
म्याडमको शरीर, विरानो मुलुक जर्मनीमा
उपचाररत हुनुहुन्थ्यो । आफन्तको नाममा
केही नेपाली थिए, Freiberg मा ठुलै विपत्ति
परिहाले के गर्ने होला । म आत्तिन थालें ।

यो गीत पहिला सुन्नुभएको थियो ?

नाइँ ।

कस्तो लाग्यो, के भन्न खोजेको हो गीतले ?

राम्रो लाग्यो ।

मैले छोटो उत्तर दिएँ ।

ह्या के भन्या होला डिटेलमा भन्नु ।

धेरै कुरा पर्दा पछाडि हुन्छन् । केही मात्र हामी

अगाडि देख्छौँ । जुन अरुले देखाउन चाहान्छन्।
ल्याटेक्सको कोड जस्तै, ब्याक्ग्राउन्डमा धेरै
हुन्छ । अरुले त रिजल्टमात्र देख्छन् । मैले केही
विस्तार लगाएँ ।

तपाईंको कुरा नि ठिक छ । मैले खोजेको उत्तर
अर्कै हो ।

के म्याम ?

मेरो मृत्युको चिसो धुन छ यहाँ पर्दा पछाडि होइन
अगाडि नै छ । तर नाम को अगाडि प्रा. लेखेर
मर्नु छ, तेज, मलाई ।

म्याम ढुक्क हुनुस् । तपाईं प्रोफेसर हुनुहुन्छ ।

तपाईंको रिचर्स कस्तो हुँदैछ ?

धेरै कुरा सिक्दैछु ।

भोलि किमो लगाउन जानुपर्छ है ।

हस् ।

केही समयपछि म आफ्नै रुममा फर्किएँ ।

अनि युटुबमा गीत सर्च गरें ।

“जे जे हुने हो हुन्छ यहाँ पर्दा पछाडि नै ।”

समय वित्दै गयो मेरो जर्मनीको बसाइ सकियो,
म २०७५ सालको चैत्रतिर नेपाल फर्किएँ ।

२०७८ पुस १६ गते शुक्रबार शुभ समाचार
सुन्न पाइयो ।

डा. उर्मिला प्याकुरेल अब प्रा. डा. उर्मिला
प्याकुरेल हुनुभयो ।

नामको अगाडि थपिएको एउटा शब्द, त्यसको
पर्दा पछाडिका दुःख, मेहनत र लगाबका
फेहरिस्त धेरै लामा छन् ।

भाद्र, २०८१ मा प्रा. डा. उर्मिला प्याकुरेल
मधुश्री प्रतिष्ठानको प्रथम वार्षिक साधारण
सभामा सहभागी हुने अवसर जुन्यो । म्याम
त साहित्यकार पनि हुनुहुँदो रहेछ । त्यो दिन,
उहाँको गीत/कविता सङ्ग्रह “मधुरस” हातमा
पुन्यो, त्यसमा लेखिएको थियो,

मधुश्री

प्रा. डा. उर्मिला प्याकुरेल

घरमा आएर युटुबमा सर्च गरें, आनन्द कार्कीलाई ।

खुल्छन् रहस्य सारा खुल्नु हो जिन्दगी.....

म्याम मैले गीतको अर्थ बुझें नि !

तेज प्रसाद अधिकारी

तथ्याङ्क अधिकृत, अर्थ मन्त्रालय

त्रिभुवन विश्वविद्यालयको गुरुहरूका सम्भनामा उर्मिला

प्रा.डा. होमनाथ भट्टराई

प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल जतिबेला स्नातकोत्तर र पछि विद्यावारिधि गर्दै थिइन् त्यसबेला म प्रशासनिक पदमा व्यस्त भएकाले प्रत्यक्ष रूपमा कक्षामा पढाउन पाइनँ । मेधावी छात्र छात्राहरूलाई पढाउन नपाउँदा अलि खल्लो महसुस हुँदोरहेछ । विश्वविद्यालय अनुदान आयोग वा अन्य प्रशासनिक पदमा रहेर थोरै मात्रामा भए पनि शिक्षण र अनुसन्धानात्मक कार्यमा निरन्तरता दिनुपर्ने थियो भन्ने महसुस भइरहेको छ । उर्मिला प्याकुरेल प्रतिभाशाली छात्रा भएको कुरा मैले थाहा पाएको थिएँ । पछि उनको प्राध्यापकको अन्तर्वार्तामा विशेषज्ञको रूपमा रहँदा उनको प्राज्ञिक निखारसहितको प्रस्तुतीकरणले मनै छोएको थियो । विरामी अवस्थामा पनि उनको आत्मविश्वास अत्यन्तै उच्च थियो । उनी सानै उमेरमा खुल्ला प्रतिस्पर्धाबाट प्राध्यापक भएको देख्दा निकै खुसी लागेको थियो । उनको जीवन अत्यन्त छोटो रहेर पनि सार्थक रह्यो किनकि उनले विशिष्ट अनुसन्धानात्मक कृतिमार्फत आफ्नो नाम विश्वमा छरेर गइन् । इतिहासलाई हेर्दा केही वैज्ञानिक तथा गणितज्ञहरू यस्ता थिए जो निकै कम उमेरमा विश्वविख्यात भए, जस्तो कि ग्याल्वा । उनी पनि नेपाली परिवेशमा त्यस्तै सम्भनलायक महिला गणितज्ञ भइन् । उनको आत्माको चिर शान्तिको कामना गर्दछु ।

प्रा.डा. शंकराज पन्त

प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेलको गणितप्रतिको लगाव

र रुचि निकै राम्रो थियो । उनको विद्यावारिधिसम्मको यात्रामा मैले नजिकबाट बुझ्ने मौका पाएको थिएँ । उनी पटक पटक घरमै पनि आएकी थिइन् र हाम्रो परिवारिक स्नेह पनि उनीमा थियो । उनी आफ्नो अनुसन्धानमा पूर्ण रहँदै सानै उमेरमा खुल्ला प्रतिस्पर्धाबाट प्राध्यापक पनि भइन् । उत्कृष्ट विद्यार्थीलाई चाँडै क्यान्सर लागेको सुन्दा मलाई दुःख लागेको थियो । भविष्यको उज्ज्वल नक्षत्रलाई चाँडै गुमाउनु पर्दाको पीडा अथाह छ । छोटो जीवनमा उत्कृष्ट अनुसन्धान गर्दै अन्तर्राष्ट्रिय जगत् मा अमिट छाप छाड्दै नेपाली नारीको शान विश्व समुदायमा पुऱ्याएकोमा उनीप्रति गर्व लाग्छ । उनको विद्यावारिधि शोधपत्र मूल्याङ्कनमा आन्तरिक मूल्याङ्कनकर्ता भएको याद अबै ताजै छ । उनको सम्भनामा एकेडेमी खोलेको सुन्दा खुसी लागेको छ । यस एकेडेमीले युवा विद्यार्थीहरूलाई प्रेरणा दिने गरी कार्य गर्दै उनको नामलाई जीवन्त राख्न सकोस भनी शुभकामना व्यक्त गर्दछु साथै उनीप्रति हार्दिक श्रद्धाञ्जली व्यक्त गर्दछु ।

प्रा. यादव प्रसाद कोईराला

प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेलले म विभागीय प्रमुख हुँदा स्नातकोत्तर अध्ययन गर्न गणित केन्द्रीय विभागमा आएकी थिइन् । हुन त मैले उनलाई पढाउने सौभाग्य पाइनँ तर पनि प्रमुखको नाताले उनलाई हौसला प्रदान गर्दै अगाडि बढ्न प्रेरित गर्ने भूमिका निर्वाह गरेको थिएँ । उनको

पढाइप्रतिको जिज्ञासा, पुस्तकालयमा बसेर गरेको अध्ययन र आदरणीय गुरु वर्गसँग गरेको अन्तरक्रियाले उनी अत्यन्त प्रतिभाशाली भएको उतिबेले महसुस गरेको थिएँ। त्यस बेला नेपालमा स्नातकोत्तर तहसम्म गणित जस्तो विषयमा अध्ययन गर्ने र उत्कृष्ट नतिजाका साथ उत्तीर्ण गर्ने छात्राहरू निकै कम हुन्थे। यस्तो अवस्थामा उनले सिन्धुपाल्चोकबाट काठमाडौँ आई सङ्घर्ष गर्दै उच्च शिक्षा अध्ययन गरिन्। यस अर्थमा उनीप्रति अगाध स्नेह थियो। अध्ययनलाई निरन्तरता दिँदै उनले विभागका प्रतिभाशाली प्राध्यापक डा. टंकनाथ धमलसँग विद्यावारिधि गर्दै PostDoc गर्न जर्मनी गइन्। यसबाट पनि उनको बौद्धिक क्षमता कति राम्रो थियो भन्ने प्रष्ट हुन्छ। उत्कृष्ट अनुसन्धान लेखहरू अन्तर्राष्ट्रिय जर्नलहरूमा प्रकाशित गरेको देख्दा ज्यादै खुसी लाग्थ्यो। उनको आत्मकथामा उनले PostDoc गर्दै गर्दा क्यान्सर लागेको, त्यति नै बेला उनको आमाको देहावसान भएको जस्ता कुरा पढ्दा आँखाबाट आँसु आए। यस्तो अवस्थामा पनि अविचलित भएर अध्ययन अनुसन्धान गर्दै अगाडि बढ्नु भनेको उनको दृढ इच्छा शक्ति र उच्च आत्मबल थियो। दुर्भाग्यबस अनेकन प्रयत्न गर्दा पनि उनलाई लामो समय बचाउन सकिएन र करिब २ वर्ष अगाडि स्वर्गवास भयो। मधुश्री साहित्यिक नाम र मधुरस कविता सङ्ग्रहमार्फत उनी साहित्यिक क्षेत्रमा पनि बहुप्रतिभाशाली नारी भएको कुरा सहजै थाहा पाउन सकिन्छ, जुन प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल मधुश्री एकेडेमीमार्फत प्रकाशित भएका छन्। उनी जहाँ भएता पनि हाम्रो मनमा सधैं रहिरहने छिन्।

प्रा.डा. केदार नाथ उप्रेती

धेरै जना दाइहरू र दिदीहरूसँग हुर्केकी,

गाउँघरका सवै समस्याबाट बाहिर आई आफ्नो अध्ययन सफलतापूर्वक पूरा गरी छोटो समयभित्र नै प्राध्यापक हुन सफल व्यक्तित्व हुन् उर्मिला प्याकुरेल। उनी हामीहरू -उनका शिक्षक) का बिच एक साहसिक, निडर र प्रिय विद्यार्थी थिइन्। आफ्नो कुरा अरू समक्ष राख्न नडराउने साहसिक उर्मिला कडा मिजासको लागे पनि मन सफा थियो, जुन कुरा उनले प्राध्यापकमा नाम निकालेको समयमा मैले बुझेको थिएँ।

गणितको स्नातकोत्तरमा एक विषय Optimization मा थेसिस गरेकी थिइन्। मैले र प्राध्यापक डा.टंकनाथ धमलाले धेरै आशावादी नभई, धेरै ठुलो जटिल कुरामा हात नहाली अघि बढ्न सल्लाह दिएका थियौँ। तर उनी आफ्नो कुरामा अडिग भई स्नातकोत्तरमा थेसिस गरिन्। पछि गएर त्यहीँ विषयमा आफ्नो अनुसन्धानलाई अघि बढाई आफ्नो विद्यावारिधि पनि हासिल गरिन्। राम्रा जर्नलहरूमा आफ्ना अनुसन्धानहरू प्रकाशित गरिन्। उनको अनुसन्धानको दायरा Humboldt को छात्रवृत्तिपछि धेरै नै राम्रो भयो। यसै अनुसन्धानपछि उनलाई Fast tract system बाट प्राध्यापक हुन सहज बनायो र उनी नेपालमा हिसाबमा चाँडै नै प्राध्यापक हुने व्यक्तिहरूमध्ये पर्दछिन्।

तर विडम्बना, जर्मनीमा अनुसन्धानकै सिलसिलामा हुँदा उनलाई स्तन क्यान्सरले दुख दियो। पछि उनलाई क्यान्सरले नै परलोक पुऱ्यायो। उनलाई उपचारको कमी भएको जस्तो लागेको थिएन। जर्मनीमा पनि उनको क्यान्सरको उपचार भएको थियो। धेरैपछि उनलाई आर्थिक समस्या पनि सुरू भयो, उपचारका लागि। उनको उपचारमा हामी सम्पूर्ण गणित समुदाय,

ANMA (अमेरिकाको नेपालीहरूको गणित समाज), शुभेच्छुक, इष्टमित्र आदिले आर्थिक सहयोग गरेका थियौं । तर उनलाई बचाउन सकिएन । अन्तिम घडीसम्म रोगसँग लड्दा लड्दै पनि आफ्नो अनुसन्धान गरिरहिन, गराइरहिन । उनको देहवसानले नेपालमा गणितको लागि एक अपूरणीय क्षति भएको छ । उनीप्रति धेरै श्रद्धाञ्जली अर्पण गर्दै उनका आफन्तजनमा हार्दिक समवेदना अर्पण गर्दछु ।

प्रा.डा. चिन्तामणि पोखरेल

जतिबेला उर्मिला प्याकुरेल गणित केन्द्रिय विभागमा अध्ययनरत हुनुहुन्थ्यो त्यसबेला म नेपाल इन्जिनियरिङ कलेजमा भएको र सन् २०१२ पछि नियमित रूपमा विभागमा नगएकाले प्रत्यक्ष रूपमा पढाउने अवसर पाइएन । तापनि उहाँ एक मेधावी छात्रा भएको कुरा बेलाबेलामा अन्य स्नातकोत्तर तहका विद्यार्थीहरूको शोधग्रन्थ मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा थाहा पाएको थिएँ र उहाँसँग कुराकानी गर्ने अवसर पाएको थिएँ । एक लगनशील र मेधावी भएकाले उहाँले प्रा.डा. टङ्कनाथ धमलासँग विद्यावारिधि गर्नुभयो र त्यस क्रममा पनि विभिन्न कार्यशाला, गोष्ठीहरूमासँगै रहेको थिएँ । उहाँले पछि केन्द्रीय विभागमा अध्यापन गर्ने क्रममा उहाँका विद्यार्थीहरूको शोधग्रन्थ (Thesis) मा उहाँका अनुसन्धात्मक कृतिहरू पढ्ने अवसर पनि पाएको थिएँ र त्यसबेला देखि नै उहाँ उत्कृष्ट अनुसन्धानकर्ता भएको महसुस गरेको थिएँ । त्यति सानै उमेरमा राम्रो अनुसन्धान गरेकै कारण जर्मनीमा Post Doc अध्ययन गर्ने Humboldt Fellowship पाउनु उहाँ प्रति अन्तर्राष्ट्रिय समुदायले दिएको उच्च सम्मान पनि हो । संयोगवश नै मान्नुपर्छ,

उहाँको कृति मूल्याङ्कन गर्ने अवसर मैले पाएको थिएँ । त्यसक्रममा उहाँका कृतिहरू हेर्दा उहाँ साच्चिकै मेधावी र विशिष्ट अनुसन्धानकर्ता भएको पाएको थिएँ । नेपाल जस्तो अल्पविकसित देशको महिला सानै उमेरमा खुल्ला प्रतिस्पर्धाबाट गणित जस्तो विषयमा प्राध्यापक हुन सफल भएको देख्दा साह्रै खुसी लागेको थियो । पछि फोनमार्फत उहाँले मलाई धन्यवाद पनि दिनुभयो तर मैले उहाँलाई त्यो उहाँले प्राप्त गर्नुपर्ने क्षमता रहेको कुरा बताएको थिएँ । उहाँलाई क्यान्सर जस्तो घातक रोग लागेको कुरा थाहा पाएपछि निकै दुःख लाग्यो । जसले गर्दा अल्पायुमै उहाँको देहावसान भयो । यसबाट त्रिभुवन विश्वविद्यालय र गणित क्षेत्रलाई अपूरणीय क्षति भएको छ जुन कामको प्रतिस्थापन त्यति सजिलो हुँदैन होला । उहाँको सुपरीवेक्षणमा विद्यावारिधि र अनुसन्धान गर्नुहुने सम्पूर्ण व्यक्तिहरूले उहाँको कामको निरन्तरता दिँदै अझ अगाडि लगेमा उहाँको आत्माले शान्ति पाउने छ र उहाँप्रति सच्चा सम्मान हुने छ । उहाँ प्रति हार्दिक श्रद्धाञ्जली !

सह-प्राध्यापक तुलसी प्रसाद नेपाल

प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेलले वि.सं. २०६४ को व्याचमा गणित केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुरमा स्नातकोत्तर तहमा अध्ययन गर्नुभएको थियो । मैले धेरै विद्यार्थीको हुलमा त्यसबेला राम्ररी चिनेको थिइनँ । मैले अध्यापन गर्ने विषय अलजेब्रा पढे पनि अन्तिम परीक्षा भने दिनुभएन रे, अर्थात् अन्तिम परीक्षाको आवेदन फर्म नै भर्नुभएन । अन्य ५ विषयमा नै परीक्षा उत्तीर्ण गर्नुभयो । स्नातकोत्तर तह विशिष्ट श्रेणीमा उत्तीर्ण गर्नुभएको थियो । वि.सं. २०६८ मा त्रिभुवन विश्वविद्यालय सेवा

आयोगबाट उप-प्राध्यापकमा सिफारिस भएपछि विरगंज पोस्टिङ भएछ । त्यहाँ उहाँलाई निकै असजिलो भएको मलाई भन्नुभएको थियो । पछि प्रा.डा. गजेन्द्र बहादुर थापा विभागीय प्रमुख भएपछि थापा सरले गणित केन्द्रिय विभागमा सरूवा गर्न प्रयत्न गर्नुभयो र सरूवा भयो ।

विभागमा रहँदा उहाँलाई विद्यावारिधि गर्ने इच्छा लागेछ र मेरो सहपाठी प्रा.डा. टंकनाथ धमलाको सुपरिवेक्षणमा विद्यावारिधि पनि गर्नुभयो । पछि खुल्ला प्रतियोगितामा सह-प्राध्यापक हुनुभयो किनकि उहाँका रिसर्च पेपरहरू धेरै थिएँ । यस बिचमा अनुसन्धानका सिलसिलामा उहाँ जर्मनी जानुभयो त्यहीँ बेला उहाँ विरामी हुनुभएछ । विरामी हुँदाहुँदै पनि उहाँ खुल्ला प्रतियोगितामा प्राध्यापक हुनुभयो । यसबाट प्रष्ट हुन्छ कि उहाँ अनुसन्धानमा निरन्तर लागि रहनुभएको थियो । मलाई पनि रिसर्च पेपरहरू लेख्न उत्साहित गर्नुभएको थियो ।

विभागमा रहँदा कहिलेकाहीँ कुनै विषयमा सकारात्मक तथा नकारात्मक छलफल पनि हुन्थे । नकारात्मकमा गहन छलफल पछि केही टुङ्गोमा पुगिन्थ्यो । उहाँले विभागमा र हँदा त्यति धेरै प्राध्यापन चाहिँ गर्नुभएन किनकि ३ वर्ष त विद्यावारिधि गर्न मै लाग्यो र २ वर्ष

जति अनुसन्धानको कममा काजमा जर्मनीमा रहनुभयो । विरामी भएकाले उहाँप्रति सबैको सहानुभुति रहनु सामान्य नै भयो ।

समयक्रममा उहाँ गणित समाजको सचिवमा उम्मेदवार हुनुभयो तर यसमा उहाँलाई सफलता मिलेन । यो भन्दा अगाडि उहाँ समाजको कोषाध्यक्ष भने भइसक्नुभएको थियो । पछि उहाँलाई विरामीले निकै च्यापिसकेछ र नर्भिक हस्पिटलमा भर्ना हुनुभएछ किनकि नर्भिक हस्पिटलमा उहाँले नियमित चेक गराउनुहुन्थ्यो । वि.सं. २०७९ चैत्र २९ गते म घरमै बसिरहेको थिएँ । साथी प्रा.डा. टंकनाथ धमलाले जर्मनीबाट अब यो संसारमा उर्मिला नरहनुभएको खबर मेसेन्जरबाट गर्नुभयो । त्यो खबर सुनेर म स्तब्ध भएँ र तुरून्त नर्भिक हस्पिटल गएँ । साथीको खबर सुनेर पहिले त विश्वास नै लागेन तर अस्पताल पुगेर देखेपछि पछि नपत्याउने कुरा भएन साथै फेसबुकमा खबरहरू पनि आइहाले । उहाँसँगका गफ गरेका दिनहरू सम्झिएँ । उहाँले अनुसन्धानमा गरेका योगदानहरू सम्झिएँ । उहाँका योगदानहरू अविस्मरणीय हुनेछन् । उर्मिलाको आत्माले शान्ति पाओस् यही कामना छ । अस्तु !!!

एक युवा वैज्ञानिक

प्रा. डा. उर्मिला प्याकुरेलको सम्भनामा

पृष्ठभूमि : टुकी बालेर नौ वर्षको उमेरमा पढ्न सुरु गर्नुभएकी प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल, सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको कालिका गाविसमा जुन १९, १९८० मा जन्मनु भएको थियो । आफ्नो प्राथमिक कक्षादेखि विश्वविद्यालयको PhD अध्ययनसम्म निक्कै मेहनत र लगनशीलताका साथ अध्ययन गरी सङ्घर्षपूर्ण जीवन बिताउनु भयो । उहाँले २९ वर्षमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय (TU) बाट गणित विषयमा Masters गर्नुभयो भने ३१ वर्षमा उपप्राध्यापक, ३५ वर्षमा TU बाट सञ्जाल प्रवाह मोडेल र एल्गोरिदम "Network Flow Models and Algorithms" विषयमा PhD पूरा गर्नुभयो । उहाँ नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठानबाट २०१६ मा 'युवा वैज्ञानिक' पुरस्कारले पुरस्कृत हुनुभयो । ३९ वर्षमा सहप्रध्यापक र ४१ वर्षमा PhD मा गणित विषयमा नेपालकी कान्छी प्राध्यापक बन्न सफल हुनुभयो । उर्मिलाले जर्मनीमा २०१७ देखि २०१९ सम्म २ वर्ष "एकीकृत सवारी साधन सञ्जाल अनुकूलन आपत्कालीन योजना" विषयमा अध्ययन-अनुसन्धानको काम गर्नुभयो । विरामीको बाबजुद उहाँले लेख प्रकाशन, सभा, विद्यार्थीहरूको अध्ययन सुपरभिजन आदि काम गरिरहनुभयो । उहाँको अनुसन्धान गणितको व्यावहारिक कार्यान्वयन माध्यमबाट नेपालमा ट्राफिक समस्या हल गर्नेमा केन्द्रित थियो ।

उर्मिलासँग मेरो परिचय : अचानक सन् २०११ को एक बिहान, पूर्वमा उदाएको सूर्यको किरण जस्तै हाई ! भन्दै मेरो च्याटमा झुल्केको थियो । मैले सोधें 'के तपाईं मलाई चिन्नुहुन्छ ?' उहाँले चिन्छु ! भन्नुभयो । म त्यतिबेला नेकपा एमाले

पार्टीको उपत्यका इन्चार्ज थिएँ । त्यसैले मलाई उहाँले चिन्नु स्वभाविक थियो । उहाँले एक फोटो च्याट गरेर सोध्नुभयो "तपाईं पनि हुनुहुंदो रहेछ यो फोटोमा ती मान्छेहरू चिन्नुहुन्छ ? मैले 'चिन्छु' भनें । मसँग ध्यान गर्ने साथीहरू हुन् भनें । उहाँले पारिवारिक ब्याकग्राउन्ड सोध्नुभयो । राम्रो हो भनें । ध्यान मेरो व्यक्तिगत जीवनको रहस्यपूर्ण पाटो भएकाले मैले ध्यानमा खिचेको फोटो फेसबुक जस्तो समाजिक सञ्जालमा राख्ने गरेको थिइन् । साथीहरूले राखेमा विरोध पनि छैन । किनभने ध्यानको बाटोमा राजनीतिक गन्ध आएको मलाई मनपर्दैन थियो । उर्मिला २०११ मा उहाँको उपप्राध्यापक र PhD को विद्यार्थी हुनुहुन्थ्यो । उहाँको सुपरभाइजर प्रा.डा. टंकनाथ धमला हुनुहुन्थ्यो । प्रा.डा. धमला, मेरो त्रिचन्द्र कलेज पढ्दाको साथी प्राध्यापक भूप धमलाको भाइ हुनुहुन्थ्यो । एक दिन उर्मिलाले मलाई भन्नुभयो 'मलाई मानसिक तनाव भएर मेरो PhD को Thesis लेखने काममा प्रगति हुनसकेन । सरले मलाई Thesis राम्रो लेख्न सम्झाउनुभयो ।' मैले हासेर भनें 'ध्यान गर्नुहोस् तनाव ठिक हुन्छ र पढाइ पनि राम्रो हुन्छ ।' यसरी मैले उहाँको स्वास्थ्य स्थिति बुझेर, प्राणयाम, अनुलोम बिलोम, भास्तृका, कपालभाँति, भ्रामरी, चक्रध्यान, सक्रिय ध्यान, कुन्डलिनि ध्यान जस्ता केही ध्यानका विधिहरू बताइदिँ र सिकाइ पनि दिएँ । केही समयको अन्तरलमा उहाँसँग कुरा हुँदा उहाँको Thesis लेखनमा प्रगति भएको र सर पनि खुसी हुनुभएको कुरा सुनाउनुभयो जसले मलाई पनि खुसी बनायो ।

मैले उर्मिलाकी आमा मनमाया र बुवा देवीनाथ प्याकुरेलको साथै दाजु, दिदी, बहिनी र भाइ राजेन्द्र प्याकुरेलसँग काठमाडौँमा भेटेको थिएँ । सबैजना सारै सरल स्वभावका हुनुहुन्थ्यो । उर्मिलाका दाइसँग काठमाडौँमा नेपालीले कालो दिनको रूपमा सम्झिने २०७२ वैशाख १२ को गोर्खा बारपाक भुइँचालो (७.८ magnitude) ले पारेको क्षतिबारे कुराकानी भएको थियो । सिन्धुपाल्चोकको कालिका लगायत भूकम्प पीडितहरूका लागि काठमाडौँबाट के सहयोग गर्न सकिन्छ ? भनेर कुराकानी हुन्थ्यो । उर्मिलाकी एकजना दिदी क्यान्सर पीडित हुनुहुन्थ्यो । एकदिन उर्मिलाका दिदीलाई उहाँको मानसिक स्वास्थ्य र क्यान्सरको उपचारमा सहयोग पुगोस् भनेर केही ध्यानका विधि सिकाइदिएको थिएँ । मैले सुनेको थिएँ, ध्यानको विधिले क्यान्सर जस्तो चुनौतीपूर्ण रोगका लागि चिन्ता, अनिद्रा, प्रेसर, शारीरिक पीडा जस्ता समस्या कम गर्नमा सहयोग पुऱ्याउछ । हाल विश्वमा मानसिक रूपमा, क्यान्सर बिरामीहरूको उपचारका लागि ध्यानका साथ एकीकृत उपचार सम्बन्धमा धेरै अनुसन्धान भइसकेको छ । ध्यानले शारीरिक र मानसिक स्थितिमा शान्ति, आनन्द र रोगसँग लड्ने क्षमतामा वृद्धि गर्ने कुरा प्रमाणित पनि भएको छ । विशेष गरि मनमा आधारित तनाव घटाउने (MBSR) अनुसन्धानले के देखाएको छ भने ध्यानले क्यान्सरका बिरामीको जीवनमा सुधार र तनाव घटाउने कार्यमा मद्दत पुगेको छ । विश्वमा धेरै जसो क्यान्सर उपचारकर्तृहरूले एकीकृत क्यान्सर उपचार योजनाअन्तर्गत क्यान्सर पीडितहरूलाई नियमित ध्यान अभ्यास गर्न सुझाव दिएका छन् । उर्मिलाले आफ्नो स्कुल जीवन र उहाँको साँच्चै रिसाउने स्वभावबारे मलाई बताउनुभएको थियो । रिसलाई कसरी नियन्त्रण गर्न सकिन्छ ? भनेर सोध्नु पनि भएको

थियो । रिसलाई सकारात्मक सोचमा रूपान्तर गर्न मानसिक शान्ति र सुस्वास्थ्यको लागि केही व्यायाम र ध्यान गर्न, हाँस्न, नाच्न, गाउन, सृजनात्मक गीत, कविता र लेख लेख्दा राम्रो हुन्छ भनेको थिएँ । रिस नउठ्ने को होला र यो धर्तीमा ? मानवीय संवेदनासँग जोडिएको रिस सबैलाई उठ्छ । नियन्त्रण गर्न सकिएन भने आवेगमा हुने क्षतिले पछुतो मान्नुपर्ने स्थिति आउन सक्छ । त्यसैले रिसका आवेगलाई शान्त पारेर संयमित हुने तरिकाहरू जान्नुपर्छ ।

रिसलाई शान्त पार्ने केही उपाय :

१. लामो गहिरो श्वास फेर्ने - जब रिस उठ्छ त्यसबेला छिटो छिटो श्वास बढ्न थाल्छ । रिस उठ्दा बिस्तारै लामो गहिरो श्वास लिने र छोड्ने गर्नुहोस् रिस बिस्तारै शान्त हुन्छ ।
२. गन्ती गर्ने - एकदेखि सयसम्म गन्ती गर्ने, फेरि सयबाट उल्टो गन्ती गर्दा बिस्तारै तपाईंको रिस शान्त हुँदै जान्छ ।
३. व्यायाम गर्ने - व्यायामले शरीरलाई स्वस्थ पार्नुका साथै रिसलाई पनि संयमित गर्छ । हिँड्ने बानी गर्नुहोस् वा तक्रिया पिट्ने जस्तो खेल खेल्नुहोस् । त्यसले शरीर र मनलाई शान्त गर्छ ।
४. मन्त्र उच्चारण गर्ने - ॐ को मन्त्र या कुनै मन्त्र उच्चारण गर्नुहोस् र त्यसमा एकाग्र हुने कोसिस गर्नुहोस् । त्यसले मनका आवेगलाई नियन्त्रण गर्छ ।
५. योग आसन गर्ने - रिस उठिरहेको छ भने कुनै योगको आसन गर्नुहोस् । जसले शरीरलाई र नकारात्मक सोचलाई नियन्त्रण गर्छ ।
६. ध्यान गर्ने - चुपचाप शान्त बसेर आँखा बन्द गर्नुहोस् र आफूलाई एकदमै शान्त र आनन्दित भएको दृश्य कल्पित गर्नुहोस् । जस्तै कुनै रमाइलो हरियाली दृश्य

जहाँ नदी छ, चराचुरुङ्गीको आवाज आइराखेको छ, आँखा बन्द गरेर महसुस गर्नुभयो भने रिस बिस्तारै शान्ति र आनन्दमय चैतन्यमा परिणत हुन्छ ।

७. गीत या ध्वनि सुन्ने - रिस उठेको बेला आफूलाई मनपर्ने गीत या ॐ को ध्वनि सुन्नुहोस् । यसले तपाईंको चिन्ता, रिस छिनभरमै हराउन मद्दत गर्छ ।

८. मौन बस्ने - मौनव्रत मानव जीवनको अमूल्य साधना हो । यसबाट ज्ञानको चक्षु खुल्छ । त्यसैले रिस उठिरहेको बेला केही कुरा भन्न मन लागे पनि साक्षी भावमा चुपचाप रिसलाई दबाएर बस्नुहोस् । तपाईंले शान्ति, आनन्द र आत्मबोध गर्नुहुने छ ।

९. मनको कुरा बाँड्नुहोस् - जुन कुराले रिस उठेको छ त्यहीँ कुरामा अल्झि नराख्नुहोस् । आफ्नो विश्वासिलो र सहयोगी मित्रलाई आफ्नो कुरा बाँड्नुहोस् जसले गर्दा नकारात्मक सोच, रिस, असन्तुष्टि, शान्ति र आनन्दमा रूपान्तरित भई नयाँ सिर्जनात्मक गति लिन सक्छ ।

१०. सिर्जनात्मक कार्यमा लाग्ने - रिसलाई शान्त पार्न हाँस्ने र हसाउने काममा लाग्नुहोस् । साथै रिस उठेको बेला आफ्नो सिर्जनात्मक सिपको प्रयोग गर्नुहोस् । जस्तै : पेन्टिङ, या केही गीत, कविता कोर्नुहोस् जसले तपाईंको मन शान्त र आनन्दित हुन्छ ।

उर्मिलाको योगदान :

बिगत लामो समयदेखि काठमाडौंले भोग्नु परिरहेको ट्राफिक जामको समस्या हालसम्म पनि यथावत् नै रहेको छ । यस सन्दर्भमा २०११ मा काठमाडौंको ट्राफिक समस्या हल गर्न बसेको बैठकमा प्रायः मैले भाग लिएको थिएँ ।

उर्मिलासँग यस विषयमा कुरा हुँदा उहाँले मलाई उपत्यकाको ट्राफिक समस्या हल गर्ने विषयमा शोध अनुसन्धान गर्दै गरेको कुरा बताउनुभयो । मलाई ज्यादै खुसी लाग्यो । मैले भनेँ तपाईंको अनुसन्धान सफल भयो भने नेपाल लगायत विश्वका विभिन्न देशले भोग्नु परिरहेको एउटा ठुलो समस्या हल हुनेछ र तपाईंको एउटा ऐतिहासिक कृति रहने छ । उर्मिलाको अनुसन्धान आपतकालीन घडीमा सुरक्षित निकासी योजना प्रक्रिया, व्यावहारिक कार्यान्वयन र समस्या समाधानमा केन्द्रित थियो । सुरक्षित निकासी प्रक्रिया भनेको कार्य क्षेत्रमा कुनै पनि खालको आपतकालीन स्थिति हुँदा कामदारहरू कार्यक्षेत्रबाट सुरक्षितसँग कसरी निस्कने ? भन्ने बारेमा विकास गरेको मद्दत प्रक्रिया हो ।

सुरक्षित निकास योजनामा प्रायजसो सुरक्षित साथ निस्कने बाटो, योजनाबद्ध विकसित सुरक्षित वस्ती र हरेक प्रकारको आपतकालीन घडीमा अनुसरण गर्नुपर्ने विशिष्ट नियमहरू रहेका हुन्छन् । उर्मिलाले काठमाडौंमा आपतकालीन अवस्थामा बसमा आधारित सुरक्षित निकासी योजना प्रणाली सम्बन्धमा अध्ययन अनुसन्धान गर्नुभएको थियो । जुनचाहिँ बाढी पहिरो, दुर्घटना र भ्रमणको समयमा, अत्यन्त ठुलो ट्राफिक जाम हटाउन, जनचेतना जगाउने हिसाबले गणितीय मोडलिङका आधारमा पहिलो खुड्किलो थियो । उर्मिलाको अनुसन्धान "Contraflow issued modeling -two-way traffic on one carriageway of a motorway, esp= to allow maintenance work to be carried out or an accident to be cleared" ले कार्गो आपूर्तिको अवधिमा कम नोक्सानमा समस्या समाधानको उच्चतम तरिका समेटेको थियो । उहाँको अनुसन्धान कार्य, अमूर्त सञ्जाल र क्रसिङ अनुकूलन गर्दै सडकहरू मर्ज गर्ने, चौरहा बढाउनेसँग सम्बन्धित थियो ।

उर्मिलाको अनुसन्धान कार्यमा मुख्य योगदान:

प्रवाह निर्भर सञ्जालका विशेषता (flow-dependent network attributes), उल्टो आंशिक लेन रिभर्स (partial lane reversals), बहुवस्तु प्रवाह (multi-commodity flows), हानिपूर्ण प्रवाह सामान्यीकरण (generalized lossy flows), गैर सममित ट्रांजिट समय सञ्जाल (non-symmetric transit time networks) आदि थियो ।

Humboldtian उर्मिला एक इमान्दार, खुल्ला विचार राख्ने, प्रेरणा स्रोतकी धनी, नेपालकी युवा वैज्ञानिक, बौद्धिक व्यक्तित्व हुनुहुन्थ्यो । उहाँले विपत्ति गतिशील (disaster dynamic) विषयक Kalamata, Greece मा भएको चौथो अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलनमा नेपालबाट भाग लिनुभएको थियो । उहाँ आफ्नो बौद्धिक विलक्षण प्रतिभाबाट विश्वसामु चिनिन सफल हुनुभयो ।

उर्मिला जर्मनी अध्ययन गर्न गएको बेलामा पनि अनलाइनमार्फत मसँग सम्पर्क गरिरहनुहुन्थ्यो । मैले उहाँलाई पढाइ भन्दा पनि स्वास्थ्य स्थितिबारे सोधिरहन्थेँ । उर्मिला कुनै पनि परिस्थितिमा नथाक्ने अनि नहार्ने एक निडर, साहासी, शान्त स्वभावकी विज्ञानप्रेमी, नयाँ आविष्कार गर्ने र देशमा परिवर्तन चाहाने बौद्धिक तथा क्रान्तिकारी योद्धा हुनुहुन्थ्यो । विश्वविद्यालयमा होस या पार्टीमा, देशमा विद्यमान विकृति र विसङ्गतिको विरुद्ध जहिले पनि आवाज बुलन्द गरिरहने साथै सुशासन र देशमा आमूल परिवर्तनका लागि विदेशमा होइन, आफ्नै देशमा बसेर देश र जनताको सेवा गर्नुपर्छ भनी नेपाली युवालाई प्रेरणा प्रदान गरिरहने सतिसाल जस्तो अटल स्वभावकी हुनुहुन्थ्यो । कम उमेरमा उहाँले

आफ्ना थुप्रै लक्ष्य हासिल गर्न सफल भएतापनि उहाँका अनगिन्ती सपना भने अधुरा नै रहे । जीवनको अन्तिम क्षणतिर एकदिन अचानक फोन गरेर भन्नुभयो “मलाई मेरो जीवन छँदै, जिउँदै शरीर छोडने ध्यानको तरिका सिक्न मन लाग्यो” मैले भने मलाई यो ध्यान विधि सिकाउने अनुमति छैन । उहाँले फेरि भन्नुभो तपाईंले मलाई सिकाउने पर्छ । मैले उहाँलाई म भेट्न आउँछु भनँ । केही दिन पछि मैले फोन गरें । उहाँले “म हस्पिटलमा छु र यहाँबाट फर्केपछि म त्यो ध्यान सिक्छु” भन्नुभयो ।

तर त्यो दिन कहिले नि आएन... उहाँ यो धर्तीबाट बिदा हुनुभयो । मात्र सम्झना... आज हार्दिक श्रद्धासुमन अञ्जुलीभरि !

“मधुश्री”

जन्मे पछि बिदा हुनुपर्ने
यो रीत हो प्रकृतिको
यो रीत हो मानवको
यो जन्म मरणको चक्र
न टाल्न सक्ने
न रोक्न सक्ने
हरपल हासिरहने तिम्रो छवि
भुल्किरहोस् हरपल यो धर्ती
बिहानीको त्यो किरणसँग
फेरि भेटने वाचा सँगै,
अल बिदा !
भगवती तिम्रो सदा साथ रहून् !

- सानु कुमार श्रेष्ठ

पूर्व सभामुख, बागमती प्रदेश सभा

(२०७५-२०७९)

२०८१।११।१२

Mail: sanuks@gmail.com

अनुकरणीय युवा गणितज्ञ र दयालु सामाजिक व्यक्तित्व स्मृतिमा उर्मिला (२०३७-२०७९)

(नेपाली भावानुवाद)

१. जीवनी र सञ्चार सम्बन्ध

१.१ परिचय र शिक्षा

उर्मिला प्याकुरेलको जन्म २०३७ असार ६ गते सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको हालको सुनकोसी गाउँपालिका वडा नम्बर ३ मा आमाबुबा मनमाया प्याकुरेल र देवीनाथ प्याकुरेलका ११ सन्तान (पाँच छोरी र छ छोरा) मध्येकी कान्छीका रूपमा भएको हो । उनले नौ वर्षको उमेरमा मात्र कालिका प्राथमिक विद्यालयमा विद्यालय शिक्षा सुरु गरिन् र बाघभैरव माध्यमिक विद्यालयबाट कक्षा १० एसएलसी उत्तीर्ण गरिन् । प्रतिष्ठित Alexander von Humboldt Foundation द्वारा अनलाइन प्रकाशित 'गणितीय उचाइमा पुग्ने बाटो कस्तो चट्टानी थियो श्री प्याकुरेल ?' (how stony was the path to mathematical heights, Ms Pyakurel ?) शीर्षकको एउटा निबन्धमा उर्मिलाले यसमा आफूले पार गरेका र गर्नुपर्ने विशाल चुनौतीबारे विस्तारमा बताएकी छन् । एसएलसीपछि उनी विश्वविद्यालयमा उच्च शिक्षाका लागि काठमाडौँ आइन् र पाटन संयुक्त क्याम्पसबाट आइएस्सी र त्रिचन्द्र कलेजबाट बिएस्सी डिग्री पूरा गरिन् । उर्मिला शैक्षिक यात्राका हरेक खुड्किलामा सबैभन्दा प्रतिभाशाली र उत्कृष्ट विद्यार्थीहरूमध्ये एक थिइन् ।

मैले क्यानडाबाट महाविद्यावारिधि (post-doctoral) अनुसन्धान गरेर फर्केपछि सन् २००६ मा केन्द्रीय गणित विभागमा अप्टिमाइजेसन कोर्स पढाउन सुरु गरें । मेरा धेरै विद्यार्थी भएको कक्षामा एक जना छात्रा उर्मिला थिइन्, यद्यपि उनलाई चिन्न मलाई केही महिना लाग्यो । विषय र पाठ्यक्रम नयाँ थियो र पहिलो पटक पढाइँदै थियो, त्यसैले धेरै विद्यार्थी यसलाई चुनौतीपूर्ण ठान्थे तर उनीहरू यसमा निकै नै चासो राख्थे । धेरै विद्यार्थीहरू कडा मेहनत गर्थे र ठुलो उत्साह देखाउँथे । त्यसैबिच उर्मिला आफ्नो बुझाइ र क्षमतालाई सटुढ पार्न गहिरो ध्यान र सूक्ष्मबुद्धिपूर्ण प्रश्न सोच्ने प्रवृत्तिका कारण एक विशिष्ट विद्यार्थीका रूपमा चिनिएकी थिइन् ।

यसै समयमा विभागले मेरो प्रस्तावमा विद्यार्थीहरूलाई गणित विषयमा पनि स्नातकोत्तर तह (मास्टर्स) मा शोधपत्र (थेसिस) लेख्न दिने व्यवस्था गर्‍यो । उर्मिलासहित धेरै विद्यार्थीले मेरो सुपरिवेक्षणमा काम गर्न आवेदन पनि दिए । यद्यपि मैले सीमित सङ्ख्याका विद्यार्थीको मात्र सुपरिवेक्षण गर्न सक्ने हुनाले सुरुमा उनलाई मेरो सुपरिवेक्षणमा थेसिस लेख्ने विद्यार्थीमा चयन गर्न सकिनँ । तुरुन्तै मैले अप्टिमाइजेसनमा उनको बलियो चासो भएको कुरा महसुस गरिसकेको थिएँ र उनी पनि मसँग उक्त विषयमा बढी परिचित भइसकेकी थिइन् । उनले अप्टिमाइजेसनमा थेसिस लेख्न

नपाउँला कि भन्ने चिन्ता र मेरो निर्देशनमा काम गर्ने उच्च उत्सुकता बारम्बार व्यक्त गरिरहिन् । त्यसपछि विभाग र मैले निर्णय पुनर्विचार गर्यौं । अन्ततः मैले उनलाई त्यस ब्याचका लागि मेरो थेसिस विद्यार्थीमध्ये एकका रूपमा चयन गरें । अब मसँग छ जना थेसिस विद्यार्थीमा उनी थपिइन् तर एक भएर । उनी एक मात्र छात्रा थिइन् ।

यो घटना उनका लागि एउटा निर्णायक बिन्दु थियो । यसले नै उनलाई "On the Solvability of Open Shop Scheduling Problems" विषयमा अनुसन्धान गरी थेसिस लेख्न अनुमति दियो । उनलाई यो अवसर प्रदान गर्नले अष्टिमाइजेसनमा उनको बलियो रुचि मात्र पूरा भएन अझ उनमा ठुलो खुसी र सन्तुष्टि पनि ल्यायो । म पनि एक शिक्षकका रूपमा पनि धेरै सन्तुष्ट भएँ किनकि मेरा विद्यार्थीको सपना पूरा गर्नु मेरो ठुलो जिम्मेवारी थियो । जब उर्मिलालाई थेसिसको कामको समस्या तोकिएको थियो, उनलाई कडा परिश्रम गर्न वा छिटो हुन सम्झाउन आवश्यक थिएन । उनी स्वाभाविक र स्वस्फूर्त रूपमा अत्यधिक प्रेरित थिइन् र मार्गनिर्देशनका लागि बारम्बार मसँग परामर्श गर्थिन् । कहिलेकाहिँ हामी बसको यात्रामा भेटिन्थ्यौं, त्यस समयलाई पनि उनले थेसिसको कामका बारेमा छलफल गर्न र थप अनुसन्धान सामग्री सङ्कलन गर्ने गरी सदुपयोग गर्थिन् । उनको त्यस सक्रियताले मलाई विदेशमा अनुसन्धान संस्कृतिको सम्झना गराउँथ्यो, जहाँ वैज्ञानिकहरू प्रायः लन्च वा डिनरका समयमा समेत आफ्नो अनुसन्धानको कामका बारेमा छलफल गर्छन् । उनको उक्त सकारात्मक सक्रियता अनुसन्धानका लागि निरन्तर समर्पित हुने एक सफल शोधकर्ताको उत्कृष्ट सूचक थियो । उनको प्रारम्भिक समर्पणका लागि अत्यधिक प्रशंसा !

उर्मिलाले सन् २००८ मा सफलतापूर्वक आफ्नो काम सम्पन्न गरिन् । उनले आफ्नो मास्टर्स डिग्रीका लागि अनुसन्धान गरेको काम जर्मनीमा मेरो पिएचडी अनुसन्धानको विस्तार थियो । मेरी विद्यावारिधि आमा doctoral mother Prof. Dr. Heidemarie Braesel द्वारा सुपरिवेक्षण गरिएको समस्या थियो त्यो । उर्मिला तोकिएको समस्याको अध्ययन गर्न निकै उत्साहित थिइन् । यस विषयमा काम गर्न थालेदेखि नै उनले एक दिन आफ्नो "डाक्टरल हजुरआमा" लाई भेट्ने सपना देखेकी थिइन् । यो सपना सन् २०१७ मा Freiberg मा साकार भयो, जब उर्मिला त्यहाँ शोधकर्ताका रूपमा थिइन् र Professor Braesel ले विश्वविद्यालयको भ्रमण गर्नुभएको थियो । उनी विज्ञान र सम्बन्धित वैज्ञानिकहरूको निकै प्रशंसा गर्थिन् । उर्मिला सधैं नै आफ्ना शिक्षकहरूप्रति अपार सम्मान देखाउँथिन् । उर्मिलाले २०७४ मङ्सिर २४ (डिसेम्बर ११, २०१७) मा आफ्नो फेसबुकको भित्तामा गरेको पोस्टले उनको doctoral grandmother / doctoral father का लागि उनको गहिरो प्रशंसा र प्रेमलाई सुरक्षित गरिरहेको छ, जुन उर्मिलाको इच्छा थियो (चित्र १ हेर्नुहोस्) ।

Figure 1: "With my Doctor Father Prof. Dr. Tanka Nath Dhamala and Doctoral Grandmother Prof. Dr. Heidemarie Braesel": Urmila's FB wall on December 11, 2017.

१.२ पिएचडी यात्रा

आफ्नो मास्टर्स डिग्री पूरा गरेसँगै उर्मिलाले मेरो सुपरिवेक्षणमा अप्टिमाइजेसनमा पिएचडी गर्न हाम्रो विभागमा निकै गहिरो इच्छा व्यक्त गरिन् । उनी नेपालबाट पिएचडी गर्न गहिरो गरी प्रतिबद्ध थिइन् । मेरी श्रीमती भुवानी र मैले उनलाई केही प्रतीक्षा गर्न, विवाह गर्न, स्थायी जागिर र बसोबासको प्रबन्ध गरेपछि मात्र पिएचडी गर्ने विचार गर्न सुझाव दियौं । उनको थप अनुरोधपछि उनी आफ्ना दाइ रेवतीप्रसाद आचार्यसँगै हाम्रो घर पनि आइन् । अन्त्यमा मैले उनको अनुसन्धानप्रतिको समर्पणलाई हार्दिकता र खुसीसाथ स्वीकार गरें । उनी अप्टिमाइजेसनमा पिएचडी गर्ने मेरो तेस्रो विद्यार्थी भइन् ।

सन् २०१२ मा मैले उनलाई सञ्जाल लोकेसन-एलोकेसन अप्टिमाइजेसन (Network Location-allocation Optimization) सँग सम्बन्धित अनुसन्धानको समस्या दिएको थिएँ तथापि आपतकालीन योजना (emergency planning) सम्बन्धी दुई कार्यशालामा भाग लिएपछि उनले आफ्नो अनुसन्धान कार्यलाई परिमार्जन गरी २०७१ फागुन २१ (मार्च ४, २०१६) मा “कन्ट्राफ्लो अप्रोचको साथ निकासी योजना समस्या (Evacuation Planning Problem with Contraflow Approach)” शीर्षकमा पिएचडी थिसिस पूरा गरिन् । उक्त कार्यशालाहरू मेरो समन्वयमा NEGAAS द्वारा सन् २०११ र २०१३ मा काठमाडौँमा आयोजना गरिएका थिए, जहाँ Prof. Dr. Horst W. Hamacher विज्ञ हुनुहुन्थ्यो । प्रा. डा. शङ्करराज पन्त, Prof. Dr. Sharmistha Ghosh / Prof. Dr. Gerhard Pfister उनको पिएचडी थिसिसको मूल्याङ्कन गर्ने विशेषज्ञहरू हुनुहुन्थ्यो । उनको पिएचडी अनुसन्धान यात्रा धेरै सफल थियो र अन्तिम प्रस्तुति निकै उत्कृष्ट थियो ।

१.३ अनुसन्धान भ्रमणहरू

उर्मिला पिएचडी अनुसन्धानको सिलसिलामा Professor Hamacher को निमन्त्रणामा जुलाई १ देखि डिसेम्बर ३१, २०१४ सम्म University of Kaiserslautern, Germany गएकी थिइन् । Professor Hamacher / Prof. Dr. Marc Goerigk सँग आपसी छलफल गर्न र सहयोग जुटाउन यस अवधिको उत्तम उपयोग गरिएको थियो । त्यस समयमा हामी (म र भुवानी) पनि Kaiserslautern मा थियौं र अनुसन्धानको धेरै गहिराइ पुगेर छलफल गर्न समय मिलेको थियो । फुर्सदका समयमा सँगै हिँडडुल गर्दा पनि पढाइ, लेखाइ र अनुसन्धानकै बारेमा छलफल र कुराकानी हुन्थ्यो । (चित्र २ हेर्नुहोस्) ।

उर्मिला दुईपटक TU Bergakademie Freiberg गएकी थिइन् । उनको पहिलो भ्रमण अगस्ट १८ देखि नोभेम्बर १४, २०१६ सम्म Humboldt Foundation को Research Group Linkage Program अन्तर्गत अनुसन्धानकर्ताका रूपमा भएको थियो । यस अवधिमा उनले अनुसन्धान परियोजना “Optimization Models and Methods for Sustainable Development” मा

Figure 2: उर्मिला Kaiserslautern मा भुवानी र टंक धमलासँग प्रकृतिमा

काम गरिन्, जुन मैले र Prof. Dr. Stephan Dempe ले त्रिवि, गणितको केन्द्रीय विभाग र TU Bergakademie Freiberg बिच स्थापना गरेका थियौं। उनको दोस्रो भ्रमण नोभेम्बर १, २०१७ देखि अक्टोबर ३१, २०१९ सम्म Humboldt

Figure 3: Urmila in AvH Meeting

Foundation अन्तर्गत Post-Doctoral Fellow का रूपमा थियो। दुवै भ्रमणका लागि उनलाई Professor Dempe ले आमन्त्रित गर्नुभएको थियो।

पोस्ट-डक्टरल अनुसन्धानका क्रममा उर्मिला गम्भीर बिरामी भइन् र बारम्बार जर्मन अस्पताल जानुपरेको थियो। हामी (म र भुवानी) उनको स्वास्थ्य अवस्था र अनुसन्धानका विषयमा उनीसँग दैनिक र बारम्बार अनलाइन सम्पर्कमा हुन्थ्यौं। उनी जर्मनीमा चिकित्सा सुविधा, चिकित्सक, मेडिकल सहयोगीहरू र अन्य सहयोगबाट सन्तुष्ट थिइन्। यद्यपि यो अवधि उनका लागि निकै कठिन थियो। हामी (म, भुवानी, डा. हरिनन्दन नाथ, विनिता भट्ट र तेज अधिकारी) समय-समयमा Freiberg गयौं र सबै एउटै परिसरमा बस्यौं। यसले उनलाई घरायसी मामिलामा निकै सहयोग पुऱ्यायो। यसका साथै प्रोफेसर डेम्पे र उनकी श्रीमती Jutta Dempe ले उनलाई धेरै सहयोग गर्नुभयो। फ्राइबर्गमा बसोबास गर्ने नेपाली समुदायका अन्य सदस्यहरूले पनि उर्मिलालाई प्रोत्साहन गरेका थिए।

रोग लागे पनि उर्मिलाले आफ्नो अनुसन्धानको प्रयास, प्रेरणा वा गतिविधिलाई कहिल्यै सुस्त गरिन्। यस चुनौतीपूर्ण अवधिमा उनले गिसमा जुलाई १-५, २०१९ मा आयोजित Dynamics of Disaster, International Conference मा अनुसन्धान पत्र प्रस्तुत गरिन्। यो छोटो समयमा पनि उनले Prof. Dr. Panos M. Pardalos, Prof. Dr. Anna Nagurney, Prof. Dr. Ilias S. Kotsireas, Dr. Chrysafis Vogiatzis र अन्य धेरैसँग मित्रता गरिन्। यो सम्बन्ध अमेरिकी प्राध्यापकहरूसँग बलियो वैज्ञानिक सम्बन्धमा परिणत भयो। प्रोफेसर पार्डालोस, जसले कन्ट्राफ्लो दृष्टिकोण (Contraflow Approach) को अनुसन्धान गरेका थिए, त्यसलाई उर्मिला र मेरो अनुसन्धान समूहले अन्वेषण जारी राखी अगाडि बढाएका थियौं। प्रोफेसर पार्डालोसलाई व्यक्तिगत रूपमा भेट्नु उर्मिलाका लागि सपना साकार हुनु थियो। यसबाहेक प्रोफेसर नागर्नी उर्मिलाबाट ज्यादै प्रभावित हुनुभयो र त्यसैका कारण उहाँले नेगासद्वारा आयोजित हाम्रो भर्चुअल कार्यशालामध्ये एकमा विपद् प्रबन्धनमा अनुसन्धान कार्यपत्र प्रस्तुत गर्न उर्मिलाको निमन्त्रणालाई तुरुन्तै स्वीकार गर्नुभयो।

उर्मिलाको निधनपछि, मैले प्रोफेसर नागर्नीसँग In Memoriam : Urmila Pyakurel (१९८०-२०२३) शीर्षकको पेपरको सहलेखन गरें। यो प्रतिष्ठित अन्तर्राष्ट्रिय जर्नल Operations Research Forum (२०२३) ४:९३ मा प्रकाशित छ। यसरी जर्नल र यसका योगदानकर्ताहरूले उर्मिलाको वैज्ञानिक योगदानप्रति साँचो सम्मान व्यक्त गरे। यसबाहेक Dr. Enno Aufderheide, Prof. Dempe, डा. नाथ, डा. दुर्गाप्रसाद खनाल र डा. नवराज लम्सालसमेतले यसमा उनको योगदानको थप कदर गर्नुभयो।

अनुसन्धानका सिलसिलामा जर्मनीमा रहेका समयमा उर्मिलाले AvH Annual Meeting, जुन २६-२८, २०१९ (चित्र ३ हेर्नुहोस्) Humboldt Study Tour, अगस्त १२-२४, २०१९, र Humboldt Network Meeting मा पनि भाग लिइन् । उनले वैज्ञानिक व्याख्यान दिन Kaiserslautern र अन्य ठाउँहरूको पनि भ्रमण गरिन् । कठिन समयमा पनि उनको प्रेरणा, यात्रा, र वैज्ञानिक टिप्पणीहरू साथै हम्बोल्टका सहकर्मीहरू र अन्य अन्तर्राष्ट्रिय वैज्ञानिकहरूसँगको मित्रता र उनले फेसबुकमा पोस्ट गरेको भिडियो र फोटाहरूबाट

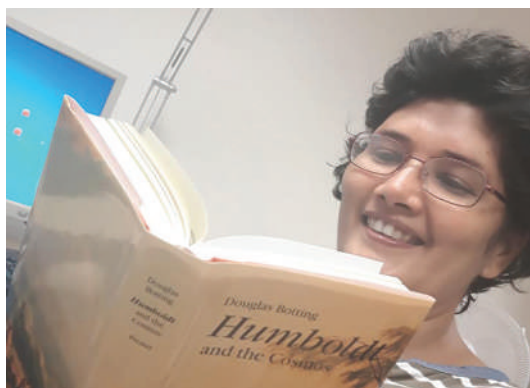

Figure 4: Freiberg अफिसमा Humboldtian, October 8, 2018

स्पष्ट हुन्छ । यी पोस्टहरूले सामाजिक र वैज्ञानिक सञ्जालहरू दुवै निर्माणमा उनको उत्सुकता र सफलतालाई स्पष्ट रूपमा देखाउँछन् । उक्त सत्कर्मको बाटोमा उनी हरसमय लागिन्, कहिलै थाकिनन् ।

जर्मनीको यात्राभन्दा पहिले जुन १-३०, २०१६ मा उर्मिला Mindanao State University, Iligan-Mindanao, Philippines मा एक कार्यशालामा भाग लिन गएकी थिइन् । उनका सहकर्मीहरू डा. ईश्वरमणि अधिकारी, डा. नाथ, अन्य तीन जना विद्यार्थी र म त्यस भ्रमणमा उनीसँग थियौं । उनले समुद्रका किनारमा खेल्न मन पराएको र अन्तर्राष्ट्रिय समुदायमा नेपाली

संस्कृतिको उत्कृष्ट प्रदर्शन गरेको मलाई अबै पनि याद छ । त्यो छोटो भ्रमणमा पनि उनी स्थानीय सहकर्मीहरूसँग धेरै परिचित थिइन् । यस कार्यशालाको आयोजना DAAD Partnership Program (2016-2019) अन्तर्गत Graph Theory and Optimization with Applications in Industry and Society -GraThO विषयमा MSU-IIT, गणित केन्द्रीय विभाग र Kaiserslautern को सहकार्यमा गरिएको थियो । सानी छँदै उर्मिलाको पहिलो अन्तर्राष्ट्रिय शैक्षिक भ्रमण सन् १९९६ मा जापानको Komagane City, Nagano सहरबाट सुरु भएको थियो । त्यहाँ उनी विद्यालयबाट उत्कृष्टता सावित गर्दै पुगेकी हुन् ।

२. शैक्षिक र वैज्ञानिक उपलब्धिहरू

उर्मिलाले शैक्षिक, वैज्ञानिक र साहित्यिक कार्यहरूका माध्यमबाट छोटो समयमै ठुलो विरासत छोडेर गइन् । उनले आफ्नो सक्रिय नेटवर्किङ, क्षमता, इमानदारी र कडा परिश्रमका माध्यमबाट उच्चतम शैक्षिक र वैज्ञानिक उपलब्धि हासिल गरिन् । उर्मिला नेपालमा महिला वैज्ञानिकहरूबिचमा सधैं मुस्कुराउने, खुला हृदय र न्यानो मन भएकी तथा साहसी महिला रोल मोडेलका रूपमा परिचित थिइन् ।

२.१ हम्बोल्टियनका रूपमा वैज्ञानिक उपलब्धि

उर्मिलाले आफ्नो करियरभरि नै धेरै वैज्ञानिक बैठकहरूमा सक्रिय रूपमा भाग लिइन् । सन् २०१६ मा उनले पीएचडी सम्पन्न गरेको केही समयपछि काठमाडौँमा आयोजना भएको Humboldt Kolleg मा भाग लिइन् (चित्र ६ हेर्नुहोस्) र Alexander von Humboldt Foundation अन्तर्गत TU Bergakademie,

Freiberg, Germany मा post-doctoral का लागि Georg Forster Fellowship, 2017-2019 प्राप्त गरिन् (चित्र ६ हेर्नुहोस्) ।

Figure 5: NAST बाट युवा वैज्ञानिक पुरस्कार प्राप्त गर्दै ।

यो अन्तर्राष्ट्रिय ख्याति प्राप्त फेलोसिप उनको र नेपाली समुदाय दुवैका लागि उल्लेखनीय उपलब्धि थियो । मेरो डाक्टरल बच्चाको यो अन्तर्राष्ट्रिय पुरस्कार प्राप्त गरेकोमा मलाई निकै गर्व लागेको थियो र म निकै हर्षित भएको पनि थिएँ ।

सन् २०१६ मा उर्मिला प्याकुरेलले नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञाप्रतिष्ठान (नास्ट) बाट युवा वैज्ञानिक पुरस्कार (चित्र ५ हेर्नुहोस्) प्राप्त गरिन् । उनले नेपाल गणित समाज (नेपाल म्याथमेटिकल सोसाइटी) को कोषाध्यक्ष र आजीवन सदस्य, NEGAAS को कार्यकारी सदस्य, हम्बोल्ट क्लब नेपाल र अमेरिकन म्याथमेटिकल सोसाइटीको सदस्यका रूपमा सेवा गरिन् । उनले त्रिवि गणितको अनुसन्धान एवम् विषय समितिमा तथा विभिन्न शैक्षिक संस्थाहरूमा पनि महत्त्वपूर्ण जिम्मेवारीहरू

सम्हालेकी थिइन् र अनुसन्धान पत्रहरूको समीक्षा गरेकी थिइन् । उनले Nepali Mathematical Sciences Report / Journal of Institute of Science and Technology, TU जस्ता जर्नल पत्रिकाहरूको सम्पादकीय बोर्डमा रहेर समेत योगदान गरेकी थिइन् । प्रतिष्ठित अन्तर्राष्ट्रिय र राष्ट्रिय जर्नलहरूमा उनका धेरै उच्च गुणस्तरका वैज्ञानिक प्रकाशनहरूले त्रिविमा मात्र नभई विश्वव्यापी वैज्ञानिक समुदायमा पनि महत्त्वपूर्ण योगदान दिएका छन् ।

उर्मिला सन् २०२१ मा नेपाल जर्मन एकेडेमिक एसोसिएसनले आयोजना गरेको धेरै भर्चुअल कार्यक्रमहरूको सक्रिय सहआयोजक थिइन्, जसमा Women in Science र Managing Disaster Risk: A Way to Sustainability समावेश छन् । उनले सेप्टेम्बर १-२, २०१७ मा काठमाडौँमा Lancaster University, United Kingdom र केन्द्रीय गणित विभागले आयोजना गरेको आपतकालीन व्यवस्थापन अनुसन्धानमा

Figure 6: AvH सम्मेलन 2016 मा अनुसन्धान

नेपाल-बेलायत सहकार्यका लागि तयारी कार्यशाला, Optimization Models for Disaster Resilience in Nepal,

विषयवस्तुमा एक कार्यक्रम पनि आयोजना गरेकी थिइन् ।

२.२ सबैभन्दा कान्छी प्राध्यापक

एमएस्सी पूरा गरे लगत्तै डिसेम्बर ५, २०११ मा उर्मिला केन्द्रीय गणित विभाग, त्रिविमा उपप्राध्यापक भएर आइन् । यसैबिच उनी केही समय बिरगन्ज क्याम्पसमा कार्यरत रहिन्, जुन उनको इच्छा विपरीत थियो । उनको पोस्ट-डक्टरल अनुसन्धानका क्रममा उनी सेप्टेम्बर २०१९ मा सहप्राध्यापकमा पदोन्नति भइन् र पछि डिसेम्बर ३१, २०२१ मा प्राध्यापक पद प्राप्त गरिन् (चित्र ७ हेर्नुहोस्) । उनको शैक्षिक जीवनका खुड्किला खुला प्रतियोगिताहरूमार्फत नै चढेका थिए । त्यसैले गणितमा उनको अध्यापन र मार्गदर्शन उल्लेखनीय बन्यो । स्वास्थ्य चुनौतीको

Figure 7: प्राध्यापक पदका लागि तयारी ।

सामना गर्दै पनि उनले अन्तिम समयसम्म पनि आफूले लिंदै गरेका कक्षा नछोड्ने सचेत प्रयास गरिन् । तसर्थ पनि उनले आफ्ना विद्यार्थीको सधैं प्रशंसा र प्रार्थना कमाइ नै रहिन् ।

उनका दुई पिएचडी अनुसन्धान छात्र डा. शिवप्रकाश गुप्ता र डा. खानलले उनको निधनपछि सफलतापूर्वक आफ्नो शोध कार्यको

प्रस्तुति गरे । उनको निधनका समयमा उनले अन्य चार पिएचडी विद्यार्थीहरू (सचिन वाग्ले, मोहनचन्द्र अधिकारी, विश्वराज अधिकारी र दीपकबाबु आमगाई) र धेरै एमफिल र मास्टर्स डिग्रीका विद्यार्थीहरूको पर्यवेक्षण गरिरहेकी थिइन्, जसको मार्गदर्शन उनको असामयिक निधनपछि उनको डक्टरल पितालाई हस्तान्तरण गर्नुपर्थो ।

रोगको दबाव रहँदा रहँदै पनि उर्मिला पूर्ण प्राध्यापक बन्ने आफ्नो आकाङ्क्षामा अडिग भइन् । अन्ततः धेरै अवरोधहरू र हन्डर पार गरेर उनले एक महान् लक्ष्य हासिल गरिन् । रोगको समयमा पनि अनुसन्धानप्रति उनको अथक समर्पणले उनको सफलतामा महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेको थियो । अस्पतालको ओछ्यानमा सीमित रहँदासमेत उनी शैक्षिक काममा सक्रिय रूपमा संलग्न भइन् र आफ्ना विद्यार्थीलाई उनीहरूको अनुसन्धान अगाडि बढाउन प्रोत्साहित गरिन् । यो अटुट प्रतिवद्धताले उनको असाधारण शैक्षिक योगदानलाई उजागर गर्‍यो ।

३. वैज्ञानिक योगदान

औद्योगिक shop scheduling problems मा उनको मास्टर्सको अनुसन्धानदेखि हम्बोल्ट-फेलोशिप प्राप्त उदीयमान सामाजिक emergency management issues (आपतकालीन व्यवस्थापनका मुद्दाहरू) मा धेरै वर्षसम्म मैले उर्मिलाको वैज्ञानिक दर्शनसँग गहिरो संलग्न हुने सुअवसर पाएँ । उनको आजीवन आकाङ्क्षा सामाजिक कल्याण र मानवीय राहत प्रवर्द्धन गर्न प्रायोगिक गणित लागु गर्ने थियो । आफ्नु वैज्ञानिक सिद्धान्तको अनुसरणमुखी ऊर्जाशील चेलीप्रति म उनको सपना साकार हुनेमा विश्वस्त थिएँ र सोहीअनुसार आगाडि बढ्न कामना पनि गरि नै रहन्थेँ ।

उनले “नेपालमा काम गर्दा अर्थपूर्ण योगदान प्राप्त गर्न सकिन्छ” भन्ने दृढ विश्वास गरिन् र यस विश्वासका साथ नेपाली युवा विद्वानहरूलाई

थिइन् । हम्बोल्ट फाउन्डेसनको सहयोगमा उनले operational research modelling को फ्रेममा evacuation planning problems

Figure 8: युवा विद्वानहरूलाई प्रोत्साहित गर्न केन्द्रीय गणित विभागमा बैठक आयोजना गरेपछि प्रतिनिधिहरूसँग उर्मिला ।

निरन्तर प्रेरित गरिन् (चित्र ८ हेर्नुहोस्) । नेपाली पिएचडी डिग्री प्राप्त गर्नु र हम्बोल्टियन बन्नु उनको प्रेरणा र विज्ञानप्रति समर्पणको बलियो प्रमाण थियो जुन हामी सबैका लागि अपार गर्वको स्रोत बन्यो । उनको डक्टरेट पिताका रूपमा मैले अनुसन्धान नवीनता र सामाजिक अनुप्रयोगहरूका लागि उनको अटुट उत्साह देखें । उनी नयाँ वैज्ञानिक विचारहरू आगाडि सार्न र तिनीहरूलाई महत्त्वपूर्ण अनुसन्धानमुखी योगदानहरूमा आगाडि बढावा दिन निकै निपुण

(निकासी योजना समस्याहरूको) विस्तृत र सफलतापूर्वक अनुसन्धान गरिन् ।

काठमाडौंले लामो समयदेखि अति व्यस्त यात्राका समयमा हामीले अनियोजित घटनाहरू र विशेष गरी विपत्तिका समयमा गम्भीर ट्राफिक जामको सामना गरिरहेको महसुस गरेका थियौं । यसले व्यवस्थित गणितीय नमुना र कुशल समाधानका रणनीतिको तत्काल आवश्यकताको माग गरिरहेको पनि थियो । पहिलो पटक सन् २०१६ मा प्राध्यापकहरू धमला, Goerigk र Hamacher सँगको सहकार्यमा उर्मिलाले काठमाडौंको मुख्य

महानगरीय क्षेत्रका लागि बसमा आधारित निकासी योजनामा उत्कृष्ट केस स्टडी गरेकी थिइन् ।

उनले कन्ट्राफ्लो मोडलिङमा उत्कृष्ट अनुसन्धान पनि गरिन्, जुन सीमित क्षमता भएका साँघुरा सडक सञ्जालमा ट्राफिक आवागमन व्यवस्थापनका लागि अति नै आवश्यक दृष्टिकोण हो । संयुक्त राज्य अमेरिकामा Professors Pardalos र Shashi Shekhar का नेतृत्वमा आधारभूत कार्यमा निर्माण गरिएका ती गणितीय मोडेल उर्मिलाको सहनेतृत्वमा र सहलेखनका साथ लेन रिभर्सल रणनीतिहरूमा ध्यान केन्द्रित गर्दै नेपालका लागि पनि विकास गरिएका थिए । उक्त कन्ट्राफ्लोको अवधारणा धेरै उन्नत संस्करणमा विस्तार गरिएका थिए, जहाँ यात्राको समय र अवस्था जस्ता कारकको लेखा पनि गरिएको हुन्छ ।

खस्कंदो स्वास्थ्यमा पनि उर्मिलाले उल्लेखनीय दृढ सङ्कल्पका साथ आफ्नो अनुसन्धान जारी राखेकी थिइन् । उनले अनुसन्धान गरिन्, सहलेखन गरिन् र निकासी योजनाका विभिन्न आयामहरूमा अद्वितीय अन्तर्दृष्टि प्रदान गरिन् । उनको दयालुपन, राम्रो क्षमता र गहिरो समर्पण उनलाई चिन्ने सबै का लागि प्रेरणा बन्थ्यो । यहाँ उनको आफ्नै योगदान र आफैसहित धेरै सहलेखकहरूका सहकार्यमा गरिएका प्रमुख वैज्ञानिक परिणामहरूको सारांश दिन चाहन्छु ।

१. ढुवानी गरिएका वस्तु समयसँगै बिग्रने वा हराउने चुनौतीलाई सम्बोधन गर्नु समस्याका रूपमा रहेको छ । यस समस्या समाधानको उद्देश्य सामानको क्षति कम गर्ने इष्टतम मार्ग पहिचान गर्नु हो ।
२. सडक चोकहरूमा हुने आवागमन पार गर्न र मर्ज गर्न अनुकूलन गर्न कन्ट्राफ्लो दृष्टिकोणको विकास गरियो । उर्मिला यस विचारबाट गहिरो रूपमा प्रेरित भइन् र सफलतापूर्वक विश्वस्तरीय पत्रिकामा महत्त्वपूर्ण निष्कर्षहरू प्रकाशित गरिन् ।

३. मानवीय बन्दोबस्तीमा ध्यान केन्द्रित गर्दै तथा स्वास्थ्य सेवा सुविधाका लागि स्थान विनियोजन (Location-allocation) एकाइहरू स्थापना गर्दै आपतकालीन सञ्जाल बढाउन आशिक कन्ट्राफ्लो मोडेलहरू डिजाइन गरियो ।
४. साभ्ना सडक खण्डमा हुने क्षमताको सीमिततालाई पालना गर्दै तथा विभिन्न स्रोतहरूबाट सम्बन्धित गन्तव्यमा विभिन्न वस्तुको ढुवानीलाई ख्याल गर्दै बहुवस्तुको प्रवाहका बहुसमस्याहरू (कन्ट्राफ्लोसहित वा बिना) को अनुसन्धान गरियो ।
५. उद्देश्य वा रुचि धेरै समूहहरू संलग्न रहेका द्विस्तरीय र द्विमापदण्ड अनुकूलन समस्याको अध्ययन गरियो । अनुसन्धानको यस लाइनले नीति निर्माताहरूलाई विविध आवश्यकताका आधारमा ट्राफिक सञ्जाल अनुकूलन गर्न सामग्री प्रदान गर्दछ ।
६. निर्दिष्ट स्थान बिन्दुहरूमा अनुकूलित सञ्जाल सुविधा विस्तार गरियो । यस अनुसन्धानले ट्राफिक र पैदल यात्रीको आवागमनमा बाधा पुऱ्याउने अनियोजित विश्रामस्थल, चढाउने र ओराल्ने स्थान, पार्किङ, र अन्य उपभोक्ता सुविधाको स्थापनालाई सम्बोधन गर्दछ । प्रस्तावित मोडेलहरूको उद्देश्य ट्राफिकलाई सुव्यवस्थित गर्नु र सार्वजनिक सुविधामा सुधार गर्नु हो ।
७. उत्कृष्ट आश्रय चयनसँग एकीकृत निकासी योजनाका समस्याको अन्वेषण गर्ने विषय वस्तुबारे विचार गरियो । उनको पिएचडी दर्ता भएको केही समयपछि, सन् २०१२ मा यो नयाँ विचार सुरु गरिएको थियो । विश्व विद्यालय अनुदान आयोगमा उनको पिएचडी

प्रस्ताव प्रस्तुतीकरणका क्रममा उनले निकासी समय घटाउन मध्यवर्ती भण्डारणको अवधारणा प्रस्तुत गरिन् । सन् २०१९ मा Professor Dempe का साथमा उनले पहिलो पटक यस विचारलाई प्रकाशित गरिन् । उनका सहलेखकहरूले पछि यस अनुसन्धानलाई विस्तार र समृद्ध बनाए र महत्त्वपूर्ण नतिजालाई प्रतिष्ठित अन्तर्राष्ट्रिय जर्नलहरूमा प्रकाशित गरे ।

८. उनीसँग छलफल गरिएका समस्याका विभिन्न पक्षमा प्रतिष्ठित अन्तर्राष्ट्रिय पत्रिकाहरूमा धेरै लेख उनको निधनपछि पनि पठाइयो । तीमध्ये केही अन्तिम संस्करण वा निर्णयको क्रममा रहेका छन् । कुल आठओटा लेखहरू त्यसपछि पनि प्रकाशित भए तीनओटा भने संशोधनको क्रममा रहेका छन् । उपचार मा रहँदा रहँदै पनि उर्मिलाले अनुसन्धानमा अथक रूपमा काम गरिरहेकी थिइन् । उनका धेरै योगदान अझै अन्तिम मूल्याङ्कन र प्रकाशनको पर्खाइमा छन् ।

९. उनका सहलेखकहरूले हार्दिकतासाथ उनको वैज्ञानिक योगदानलाई गहिरो रूपमा कदर गरेका छन् । उदाहरणका लागि, टंकनाथ धमला, मोहनचन्द्र अधिकारी, दुर्गाप्रसाद खनाल र उर्मिला प्याकुरेलद्वारा सहलिखित, खण्ड ३३५, पृष्ठ १११-१३४ (२०२४) मा प्रकाशित “सामान्यीकृत मध्यवर्ती भण्डारणका साथ समयको अधिकतम प्रवाह Generalized maximum flow over time with intermediate storage शीर्षकको पेपरमा भनिएको छ : “पहिला तीन लेखकहरू (टंकनाथ धमला, मोहनचन्द्र अधिकारी र दुर्गाप्रसाद खनाल) चौथो लेखक प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेलको असामयिक

निधनको जानकारी दिनुपर्दा गहिरो शोकमा छन्, जसको २०७९ चैत २९ गते (अप्रिल १२, २०२३) मा ४२ वर्षको उमेरमा निधन भयो । यो काम उनैमा समर्पित छ । उनी गणितमा उत्कृष्ट अनुसन्धान करियरका साथ एक ऊर्जावान नेपाली महिला रोल मोडेल थिइन् । उनको निधनले वैज्ञानिक समुदायलाई ठूलो क्षति पुऱ्याएको छ ।”

उर्मिलाको अनुसन्धान योगदान उनको डक्टरल बुबा, अनुसन्धान समूहका सदस्य र सहलेखकहरूमार्फत आगाडि बढिरहेको छ र जारी छ । जनवरी, २०२५ मा गुगल स्कलर रेकर्डका अनुसार उनले २१ h-index र २९ i10-index साथ कुल १,१९५ उद्धरणहरू प्राप्त गर्दै लेखक वा सहलेखकका रूपमा ८१ अनुसन्धान पत्रहरू प्रकाशित गरिन् । उनका धेरैओटा प्रकाशनहरू उच्च प्रतिष्ठित अन्तर्राष्ट्रिय पत्रिकाहरूमा प्रकाशित भए । यसका साथै उनले राष्ट्रिय मञ्च र सम्मेलनका लागि १९ लोकप्रिय लेखहरू लेखेकी थिइन् ।

नेटवर्क अप्टिमाइजेसनमा उनका प्रमुख अनुसन्धान सहलेखकहरू जस्तै : टंकनाथ धमला, स्टेफन डेम्पे, होस्ट डब्ल्यू हामाखर, मार्क गोएरिगक, हरिनन्दन नाथ, ईश्वरमणि अधिकारी, दुर्गाप्रसाद खनाल, शिवप्रकाश गुप्ता, सचिन वाग्ले, मोहनचन्द्र अधिकारी, रामचन्द्र ढुङ्गाना र अन्य केहीको सहकार्यमा लेखिएका थिए । उनले व्यक्तिगत रूपमा ६७ भन्दा बढी वैज्ञानिक बैठकमा आफ्ना निष्कर्ष प्रस्तुत गरिन् । निकासी योजनाका विभिन्न पक्षमा चलिरहेको अनुसन्धान जारी छ र काठमाडौँमा कार्यान्वयन हुने अन्तिम लक्ष्य राख्छ । उनको योगदानको पूर्ण दायरा अन्वेषण गर्न, पाठकहरूलाई उनको गुगल स्कलर प्रोफाइल, रिसर्चगेट खाता र उनको समर्पित होमपेज भ्रमण गर्न प्रोत्साहित गरिन्छ ।

<http://urmila.cdmaththu.edu.np/publications.html>

उनको अनुसन्धानलाई हम्बोल्ट फाउन्डेसनले निम्न परियोजनाहरूमा फलत निरन्तर समर्थन गरेको थियो जसका लागि उनले गहिरो कृतज्ञता व्यक्त गरेकी छिन् ।

१. पोस्ट-डक्टरल अनुसन्धानकर्ताहरूका लागि जर्ज फोर्स्टर रिसर्च फेलोसिप (नोभेम्बर २०१७ - अक्टोबर २०१९) - आपतकालीन योजनाका लागि एकीकृत यातायात सञ्जाल अनुकूलन ।
२. रिटर्न फेलोसिप (नोभेम्बर २०१९ - अक्टोबर २०२०) - स्थान योजना र बन्दोबस्ती सहायतामा जोड दिएर निकासी

योजना मोडेल र एलोरिदम ।

३. डिजिटल सहयोग फेलोसिप (अगस्ट २०२१ - जनवरी २०२२) - नेटवर्क फ्लो मोडेल र आपतकालीन योजनाका लागि यातायात अनुकूलन ।
४. सुदूर सहयोग वैदेशिक फेलोसिप (मार्च १ - अगस्ट ३१, २०२२) - आपतकालीन योजनामा यातायात अनुकूलन र बन्दोबस्ती सहायताका लागि सञ्जाल प्रवाह मोडेलहरू ।
५. यसका साथै उनले थप दुई अन्य परियोजनाहरूमा अनुसन्धान साभेदारका रूपमा भाग लिइन् जुन डिएएडी पार्टनरसिप प्रोग्राम र हम्बोल्ट फाउन्डेसनको रिसर्च ग्रुप लिङ्केज प्रोग्राम हुन् ।

Figure 9: उर्मिला Humboldt Conference 2022 काठमाडौंमा कार्यपत्र प्रस्तुत गर्दै ।

चित्र ९ : काठमाडौंमा हम्बोल्ट सम्मेलन २०२२ मा निकासी योजनाबारे आफ्नो अन्तिम वैज्ञानिक सम्मेलन प्रस्तुति दिँदै उर्मिला ।

अक्टोबर १९, २०२२ मा काठमाडौंमा आयोजित प्रमुख वैज्ञानिक सभा हम्बोल्ट कोलेगमा “निकासी योजनामा मध्यवर्ती स्थानको भूमिका Role of Intermediate Location in Evacuation Planning” शीर्षकमा उल्लेखनीय प्रस्तुतीकरणलाई उनको अन्तिम समर्पण र प्रतिभाको प्रमाणका रूपमा प्रेमपूर्वक स्मरण गरिन्छ (चित्र ९ हेर्नुहोस्) ।

४. प्रेमपूर्ण स्मृतिमा

उर्मिलाले उपचारका लागि धेरै पटक जर्मनी र नेपाल दुवै देशका अस्पताल जानुपरेको थियो । उनको अधिकांश उपचार खर्च हम्बोल्ट फाउन्डेसनद्वारा प्रदान गरिएको अनुसन्धान अनुदानबाट बचत गरिएको रकमबाट जुटेको थियो । जर्मन र नेपाली सबै चिकित्सकहरू, विशेष गरी नेपालको नर्भिक अस्पतालका प्रा. डा. राजेन्द्रप्रसाद बराल उर्मिलाको चिकित्सा सहयोगका लागि धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ । आफ्नो बुताले नपुग हुने हुँदै जाँदा उर्मिलाले अन्तिम चरणमा आफ्ना शुभचिन्तकहरूबाट थप सहयोग स्वीकार गरिन् तर दुर्भाग्यवस जम्मा भएको रकम उनको उपचार र अन्तिम स्वास्थ्य सुधारका लागि प्रयोग गर्न सकिएन । गोरखापत्र दैनिक, भूमिका नेपाल, ईकागज, हिमालय खबर टिभी, ग्लोबल टिभी, जुगल खबर, सिन्धु पोस्ट, सारपक्षलगायत धेरै स्थानीय सञ्चार माध्यमले नैतिक समर्थन र आर्थिक सहयोगको घोषणाका लागि सहयोग दिएका छन् । यद्यपि यहाँ सबैको उल्लेख गर्न सम्भव छैन । उनको स्वास्थ्य सुधारमा योगदान पुर्याउने नेपाल र विदेशका सबै व्यक्तिहरूप्रति हामी कृतज्ञता प्रकट गर्दछौं ।

उर्मिलाको स्वास्थ्य विग्रदै जाँदा र उनलाई भेन्टिलेटरमा राखिएपछि हामी सबै निकै दुःखी भयौं ।

अथक प्रयास गर्दा गर्दै पनि दुर्भाग्यवस २०७९ चैत २९ गते (अप्रिल १२, २०२३) मा उनको निधन भयो । यो उनको परिवार, मेरो अनुसन्धान समूह र परिवार, नेपाली समाज र गणित समुदाय र विश्ववैज्ञानिक समुदायका लागि ठूलो क्षति थियो । म जर्मनीबाट काठमाडौं आउँदै गर्दा उनको निधन भयो र उनको पार्थिव शरीर हेर्ने वा उनको अन्त्येष्टिमा भाग लिने परिस्थितिसमेत भएन । म र मेरो परिवार उनलाई चिनेपछि उनको जीवनमा हरेक खुसी र कठोरतामा साथ रहन प्रयास गर्‍यौं । दुर्भाग्यपूर्ण अवस्था के रह्यो भने अप्रिल २ देखि अनुसन्धानका सिलसिलामा म जर्मनीमा रहेकाले अन्तिम चरणका १२ दिन उनलाई देख्न पनि पाइनँ । उनको मृत्युको दुःखद समाचार चाँडै फैलियो र म यसलाई अन्तर्राष्ट्रिय समुदायमा सूचित गर्न बाध्य भएँ ।

Horst W Hamacher, Stephan Dempe, Sven O Krumke, Marc Goerigk, Endre Boros, Wolfram Decker, Gerhard Pfister, Sergio Canoy, Anna Nagurney, Enno Aufderheide, Judith Schildt, Anne Kremer, Franziska Lieblang, Sharmistha Ghosh, Bhagwan Singh Chaudhary, Manmohan Goel, Ilias Kotsireas र अन्य थुप्रै विदेशका सहकर्मीहरूले हार्दिक समवेदना व्यक्त गर्नुभयो । सदा सर्वदा ज्ञानकी भोकी प्यारी वैज्ञानिक बच्चाभाथि उहाँहरूबाट व्यक्त भएको अत्यधिक प्रेम र वैज्ञानिक समर्थनका लागि म अत्यन्त आभारी छु ।

अनुसन्धानमा उर्मिलाको अन्तिम इच्छा ट्राफिक योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि नेटवर्क अप्टिमाइजेसनमा अनुसन्धान नै थियो । उनको उल्लेखनीय योगदान, गतिविधि र इच्छालाई सम्मान गर्न, परिवारले उनको डक्टरल बुबासँग मिलेर “प्रा. डा. उर्मिला प्याकुरेल मधुश्री प्रतिष्ठान” स्थापना गरेको छ । यस प्रतिष्ठानको उद्देश्य गणित शिक्षा

र अनुसन्धानमा युवा प्रतिभालाई सहयोग गर्नु र नेपाली साहित्यमा हुने उत्कृष्ट योगदानलाई उत्साह दिनु हो । प्रतिष्ठानको सुरुवाती रकम उनको स्वास्थ्य उपचारका लागि राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा रहेका शुभचिन्तकहरूको योगदानबाट प्राप्त भएको छ । सबै दयालु हृदयहरूलाई उच्च सम्मान व्यक्त गर्दछु । शुभचिन्तकहरूको प्राथमिक लक्ष्य पूरा नभए पनि यस प्रतिष्ठानले उर्मिलाका

न्याय र साहित्यका बारेमा उनको विचार र प्रेरणा सुन्दर रूपमा प्रतिबिम्बित भयो । यी क्षेत्रमा उनका विचार जीवित रहने छन् ।

उर्मिला विज्ञान र नवप्रवर्तनको उत्कट प्रेमी थिइन् भन्नेमा कुनै सन्देह छैन । अनुसन्धान गर्दा उनले सधैं नयाँ र नवप्रवर्तनकारी विचार बारे सोचेकी थिइन्, जुनपछि सही प्रमाणित भए । तीमध्ये अधिकांश पहिले नै प्रतिष्ठित अन्तर्राष्ट्रिय

Figure 10: उर्मिला ध्यानमा ।

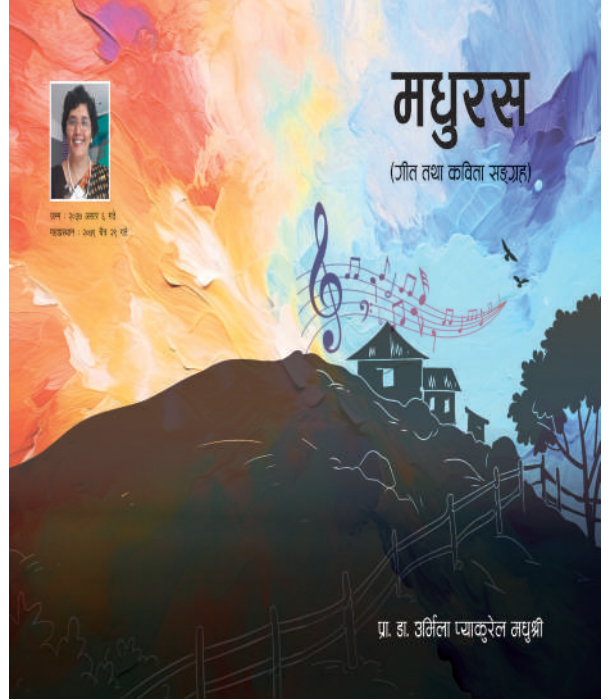

Figure 11: “मधुश्री” द्वारा मधुरस प्रकाशित

सपनासँग मिल्दोजुल्दो गणितीय समस्यालाई समाधान गर्न भावी अनुसन्धानलाई जारी राख्ने छ । अनुसन्धानका साथै उनी एक साहसी व्यक्ति थिइन्, जसले सङ्गीत, प्रकृति, योग, नेपाली साहित्य र जन सम्पर्कमा ठुलो चासो राखिन् (चित्र १०, ११ हेर्नुहोस्) । पछि मात्रै मलाई उर्मिलाको काव्यात्मक नाम “मधुश्री” जानकारीमा आयो । प्रतिष्ठानद्वारा “मधुरस” को प्रकाशनपछि संस्कृति, प्रकृति, गरिबी,

पत्रिकाहरूमा प्रकाशित भइसकेका छन् । उनी अनुसन्धानमा गहिरोसँग संलग्न थिइन् । उनले सधैं युवा प्रतिभालाई प्रोत्साहित गरिन् र आफूभन्दा उच्च ओहदामा रहेकाहरूप्रति गहिरो सम्मान राखिन् । मेरा अनुसन्धानका योजना र सोचसँग उनी सजिलै जोडिएकी थिइन् र तिनलाई उनका आगामी कार्यक्रम बनाउने गर्थिन् । सङ्क्षेपमा भन्नुपर्दा उनी एक असाधारण युवा महिला वैज्ञानिक थिइन्,

जसको प्रभावशाली योगदान विश्वभर फैलिएको छ। धेरै विश्वस्तरीय वैज्ञानिक र हम्बोल्ट फाउन्डेसनले प्राज्ञिक समुदायलाई भएको यो ठुलो क्षतिमा गहिरो दुःख व्यक्त गरेका छन्। उनको doctoral father र अनुसन्धान समूहका आगुवाका रूपमा मेरो कर्तव्य उनले पूरा गरेको कामका बारेमा मात्र व्याख्या र विस्तार गर्नुभन्दा

Figure 12: Coved - 19 Pandemic को समयमा उर्मिला हामिसँग विजयादशमीमा।

पनि माथि उठेर उनका सपनामा अन्वेषण गर्नु र तिनलाई पूरा गर्नु हुनेछ। उनका अनुसन्धानमुखी सपना हामी सबैका साझा सपना हुनेछन्।

मेरी श्रीमती भुवानी र मैले सधैं उर्मिलालाई आफ्नै छोरीका रूपमा मानेका थियौं र उनले हामीलाई आफ्नै मातापिताकै रूपमा सम्मान गर्थिन् (चित्र १२ हेर्नुहोस्)। त्यसकारण, उर्मिला हाम्रा छोरीहरू (पुष्पा र ज्वाला) सहित हाम्रो परिवारका सदस्यका हृदयमा प्यारी थिइन्। उनलाई विशेष अवसरहरूमा समेत हाम्रो घरमा न्यानो स्वागत गर्न हामी सधैं खुसी थियौं। उनले प्रायः मलाई आफ्नो doctoral father का रूपमा परिचय गराउँथिन्। यस्तो सम्बन्ध जुन सुपरीवेक्षक भन्दा

उचाइमा थियो। मेरो अनुसन्धान समूहकी अति नै सफल र असल छात्रा, अनुसन्धान सहनिर्देशक र एउटै विभागकी एक सक्षम सहकर्मीको हामीसँग घनिष्ठ र खुला सम्बन्ध थियो। उनले आफ्ना सबै चुनौती हामीसँग बाँड्थिन् र हामीले उनलाई समर्थन र सहयोग गर्न सक्दो प्रयास गर्यौं।

म अनुसन्धानका लागि अप्रिल २, २०२३ मा जर्मनीमा पुगेपछि समेत उनी जटिल स्वास्थ्य समस्याका रहेका बेला पनि “अनुसन्धान सफल रहोस्” भन्ने कामना गरिरहेकी थिइन्। मैले उनीसँग अन्तिम कुराकानी अप्रिल १० मा ३ मिनेटको भ्वाइस कलमा गरेको थिएँ, जहाँ उनले आफू सजिलो अवस्थामा नभएको र बोल्न गाह्रो भएको बताएकी थिइन्। उनको निधन भएको दिन भुवानी केही घण्टासम्म उनीसँग थिइन्। उर्मिलाले भुवानीको हात समातेर प्रतीकात्मक हावभाव गरी (आफ्नो दुवै बुढी औंला उठाउँदै) बारम्बार “धमला सर” भन्दै केही शब्द व्यक्त गरिन्। उनले के सन्देश दिन खोजिरहेकी थिइन् भन्नेबारे हामी पूर्ण रूपमा निश्चित छैनौं तर म र मेरो अनुसन्धान समूहले उनको अनुसन्धान जारी राख्ने र हाम्रो कामका माध्यमबाट उर्मिला स्मृति जीवित राख्ने वाचा गर्छु। भुवानी र मैले उनलाई एक प्रतिभाशाली वैज्ञानिक मात्र नभई सधैं हाम्री छोरीका रूपमा पनि सम्झने छौं।

- प्रा.डा. टङ्कनाथ धमला

Doctoral Father, Humboldtian

पूर्व प्रमुख

केन्द्रीय गणित विभाग

एवं

केन्द्रीय कम्प्युटर विज्ञान तथा सूचना प्रविधि विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

होनाहार प्रतिभा उर्मिला !

तिमी सकका भैं देशको मुटु थियौ
तिमीले युवालाई शक्ति दियौ
तिम्रो यात्रा कहाँका कहाँ पुग्यो
तर देशमा युवा वैज्ञानिक गुम्यो

उमेर सानो परिश्रम भने महान्
तिम्रो अभाव खड्कियो आहवान
घमण्ड थिएन तर वैज्ञानिक सान मान
सब अचम्भित छन् तिम्रा ती सबै काम

तिमी साहित्य कला कृतिकी खानी
तिमी जनतामा सही सन्देश दिने जानी
तिमीले संसारलाई नायकका खोज दिन सक्यौ
विश्वमा नै तिमी युवा वैज्ञानिक हुन पुग्यौ

उच्च मनोबल युक्त असम्भव केही भएन
कडा क्यान्सरले दुःख दियो हिम्मत गएन
तिम्रा लागि विश्व एकजुट भयो कतै गएन
तर तिमीले क्यान्सर जित्यौ मृत्युले हारेन

तिम्रो सम्झनामा कर्मठ युवा उठेको छ
तिम्रा पदचाप पछ्याउँदै युवा जुटेको छ
तिम्रो योगदानको कदर यहाँ सधैं हुनेछ
तिम्रो नाम धर्तीमा सदा सर्वदा अमर हुनेछ ।

- गोपाल प्रसाद थपलिया

हाम्रो प्रेरणाकी स्रोत : कान्छी दिदी

मसँग कुनै शब्द नै छैन दिदीका लागि । प्रेम, त्याग, सङ्घर्ष र सहनशीलताकी खानी कान्छी दिदीप्रति हार्दिक श्रद्धाञ्जली भन्न मात्र सक्दछु । नाताले कान्छी दिदीका हामी नातिनी हौं र उहाँ हाम्रो फुपू हजुरआमा । उहाँको जेठो दाइका हामी नातिनीहरू हौं । तर हामी सबै उहाँलाई कान्छी दिदी नै भनेर सम्बोधन गर्दथ्यौं र उहाँले पनि हामीलाई बहिनीहरू नै भन्नुहुन्थ्यो ।

संयोग पनि कति मिलेको थियो भने हामी त्यतिबेला ५ पुस्तासँगै थियौं । पाँच पुस्तासँगै बस्ने सौभाग्य सायद कमैले पाउँछन् । गत वर्ष हाम्रो जिजुहजुरबुबाको स्वर्गारोहण भएपछि भने अहिले ४ पुस्तामा सीमित छौं । त्यस समयमा उहाँ (हजुरआमा पुस्ता) ले एस.एल.सी. दिँदा हामी पनि विद्यालय जाने भइसकेका थियौं । यसको अर्थ हजुरबुबाका भाइबहिनीहरू, हाम्रा बुबाहरू र हामी गरी तीन पुस्ताको नै शिक्षा दीक्षा गाउँको एउटै विद्यालय, एउटै वातावरण, एउटै पाठ्यक्रम र पढाउने शिक्षकहरू पनि लगभग एकै थिए । यो अर्को संयोग थियो । एसएलसी दिएर काठमाडौं आएपछि हाम्रो यो संयोग सुनेर हाम्रा साथीहरू दङ्ग पर्दथे । हाम्रा बुबा, ठुलोबुबा कहिले काहिँ कलेज जाँदा तिम्रो दाइ हो ? भन्थे । नभनुन् पनि किन उनीहरूका बुबा नै हाम्रा हजुरबुबा उमेरका हुने रहेछन् । साथीहरूले 'तिमीहरू त भाग्यमानी रहेछौं, तिमीहरूको त हजुरबुबा/हजुरआमा पनि होलान् है' भन्दथे । 'हाम्रा हजुरबुबा/हजुरआमा मात्र होइन उहाँहरूका बुबा/आमा पनि सँगै छौं' भन्दा भने छक्कै पर्दथे ।

मैले यी माथिका प्रसङ्ग किन उठाएको हो भने हामी त्यतिबेला संयुक्त परिवारमा बस्दथ्यौं । हामी ६ जना पनातिनी/पनातीहरूले

जिजुबुबा/जिजुआमाको काखमा नै हुर्किने अवसर पायौं । संयुक्त परिवारको विशेषता र फाइदा हामीले भरपुर लिन पायौं । सायद अबको पुस्ताले यो अवसर पाउनु दुर्लभ हुनेछ । चार पुस्ताबिचको अन्तर सम्बन्ध र

अन्तरक्रियाले बालबालिकाले अनुशासन, सहनशीलता, सम्मान जस्ता गुण सिक्न सहज हुने रहेछ । जिजु/हजुरबा-जिजु/हजुरआमा तथा अन्य सदस्यहरूको स्नेह र सिकाइ बालबालिकाका लागि लाभदायक हुने रहेछ र संस्कार, परम्परा र मूल्य मान्यता पुस्तादेखि पुस्तामा हस्तान्तरण गर्ने सिद्धा र उपयुक्त मार्ग पनि यही संयुक्त परिवार रहेछ भन्ने राम्रै अनुभव गर्न पायौं ।

कान्छी दिदीले र हामीले एउटै विद्यालबाट एसएलसीसम्मको अध्ययन गरेका हौं । उहाँले एसएलसी दिने बेलामा हामी विद्यालय जाने भइसकेका थियौं । उहाँको अध्ययनशीलता र

कर्मशीलताका बारेमा सँगै देख्ने अवसर पायौं । विद्यालयमा उहाँमा रहेको बहुप्रतिभाका बारेमा सरहरूले हामीलाई सुनाउनु हुन्थ्यो । दिदीकै कारण पनि हाम्रो परिवारमा पढाइप्रतिको लगनशीलता बढेको थियो ।

सायद कक्षा ७/८ तिरदेखि उहाँ विद्यालय नजिकै आफन्तको घरमा बसेर अध्ययन गर्न थाल्नुभयो र एसएलसी पछि काठमाडौं आएपछि भने उहाँसँग नियमित साक्षात्कार हुन सकेन । हामीले पनि एसएलसी सकेर काठमाडौं आएपछि भने नियमित रूपमा पुनः उहाँको सामीप्य प्राप्त गर्न सक्यौं । हुन त उहाँ काठमाडौंमा पनि एकलै बसेर उच्च शिक्षा अध्ययन र विश्वविद्यालयको अध्यापन कार्यलाई सँगै लिएर हिँड्नु भएको थियो । तर समय समयमा उहाँसँग भेट गर्ने र हामीलाई मार्गदर्शन गर्ने तथा उत्प्रेरणा दिने कार्य गरिरहनुहुन्थ्यो । मेरा हजुरबुबाका ५ नातिनी र १ नाति छौं । हामी छोरीहरूको सङ्ख्या धेरै भएको परिवारका सदस्य भएका हिसाबले पनि छोरीले शिक्षालाई प्राथमिकता दिनुपर्दछ र छोरी आफैँ आत्मनिर्भर हुनुपर्दछ भन्ने प्रेरणा कान्छी दिदीबाट नै निरन्तर प्राप्त गर्थौं । सायद उहाँको हौसला र प्रेरणाले अहिले पनि हामीमा ऊर्जा प्रदान गरिरहेको छ ।

जर्मनीबाट फर्किएपछि उहाँको स्वस्थ अवस्था भनै बिग्रिँदै गैरहेको थियो । क्यान्सरले थप भागमा आक्रमण गरिरहेको थियो । हरेक चरणको किमोथेरापी दिएको भोलिपल्ट उहाँलाई एउटा मेडिसिन इजेक्सनमार्फत दिनुपर्दथ्यो । यसको लागि हस्पिटल नै जानुपर्दथ्यो । तर मेरी नातिनी स्टाफ नर्स छ । घरमै लगाउन मिल्छकि भनेर डाक्टरसँग सल्लाह गर्दा उहाँहरूले घरमै लगाउन स्वीकृति दिनुभयो । त्यसपछि त्यो इन्जेक्सन घरमै सुरु भएको थियो । इन्जेक्सन लगाउन हरेक पटक म सानोठिमी देखि कीर्तिपुर जान्थेँ । मेडिकल व्यक्ति भएको हिसाबले पनि उहाँको स्वास्थ्य मेरा लागि

थप चासोको विषय बन्दथ्यो र उहाँले मलाई धेरैभन्दा धेरै सेयर पनि गरिरहनु हुन्थ्यो । परिवारमा सबैजसो क्षमता भएको सदस्य आवश्यक पर्ने रहेछ । तिमीले मेडिकल शिक्षा अध्ययन गरेर धेरै रम्नो गर्थौ भनेर सधैं हौसला दिनुहुन्थ्यो ।

उहाँको अन्तिम अवस्थामा नर्भिक अस्पतालको यादले मलाई सधैं भस्काइरहन्छ । उहाँको स्वर्गारोहण हुने अधिल्लो दिन चैत्र २७ गते बेलुका म सँगै थिएँ । अक्सिजन दिइराखेको थियो । उहाँलाई धेरै गाह्नो हुँदै थियो । अक्सिजनको पाइप फिक्के मेरो हात समाएर भन्नुभयो “सजना मलाई धेरै गाह्नो भैरहेको छ, म अब बाँच्दिन होला ।” मैले कुनै प्रतिक्रिया दिन सकिन । मेरो आँखामा आँसु भरिइसकेको थियो तर सकेसम्म दिदीलाई नदेखाउने प्रयत्न गरें । तपाईंलाई ठिक हुन्छ दिदी भोलि बिहान खाना लिएर आउँछु बरू के बनाएर ल्याउन भनै । आइसियुमा भिजिटरलाई धेरै समय बस्न दिएनन् र म निस्किएँ । तर उहाँलाई सोही रात नै धेरै कठिन भएको, स्वस्थ अवस्था भनभन बिग्रिँदै गएपछि २९ गते बिहान भ्यान्टिलेटरमा राख्ने निर्णय गरेपछि भने उहाँलाई हामीले माया मायौं । नभन्दै बेलुका साढे ९ बजे उहाँले सदाको लागि हामीलाई छोडेर जानुभयो ।

दिदीको भौतिक शरीर हामीबिच नभए पनि उहाँको माया, प्रेमका साथ हामीसँग सधैं स्मरणीय रहिरहनुहुनेछ । अहिले पनि बेलाबेलामा मेरो सपानामा दिदी आइरहनुहुन्छ । निन्द्राबाट व्युक्तिएपछि म खुसी हुन्छु कि दिदी हामीबिचमा नै हुनुहुन्छ । उहाँले हामीलाई हेरिरहनु भएको छ ।

- सजना प्याकुरेल

नातिनी
हाल अमेरिका

क्यान्सर विजेता उर्मिला

उर्मिला बहिनीसँगको भेट र उपचार

मैले क्यान्सर रोग विशेषज्ञका रूपमा काम गरेको भन्दा ३२/३३ वर्ष भयो । यो अवधिमा मैले हजारौं हैन लाखौंको उपचार गर्ने मौका पाएँ । धेरै सफल भएका छन् र धेरै असफल पनि भएका छन् । किनकि क्यान्सरमा यही हुन्छ भन्ने कसैले भन्ने अवस्था हुँदैन । त्यही दौरानमा मैले डाक्टर उर्मिला बहिनी नर्भिक अस्पतालमा एउटा बिरामीका रूपमा भेटें । उनलाई पढ्ने र पढाउने कुरामा जर्मनी जाने सौभाग्य प्राप्त भयो र त्यहाँ रहँदा नै क्यान्सरले आक्रमण गरेको रहेछ ।

उर्मिला बहिनीले निकै सङ्घर्षपूर्ण जीवन बिताउनुभयो । यही क्रममा उनलाई पहिला स्तन क्यान्सर देखियो, त्यसपछि डिम्बाशय (ओभरी) क्यान्सर । यो भने फैलिएको क्यान्सर थिएन, छुट्टै क्यान्सर थियो । म कहाँ आउँदा नै उनको अवस्था अन्तिम चरणमा पुगेको थियो । कलेजो र मृगौलासम्म क्यान्सर फैलिसकेको थियो । पहिला स्तन क्यान्सरले धेरै दुःख दिएको थिएन, तर डिम्बाशय क्यान्सर भने टर्मिनल (अन्तिम) स्टेजमा पुगिसकेको थियो । यस्तो केसमा अपरेसन गर्ने कुरा आउँदैन । हाम्रो उपचारको प्रोटोकल अनुसार किमोथेरापी उपचार सुरु गरियो । उनीमा एउटा राम्रो पाटो चाहिँ जति जति औषधी गर्‍यो त्यसले काम गरिरहेको थियो । औषधीले त काम गर्ने तर क्यान्सरले आक्रमण त्योभन्दा बढी गतिमा गरिरहेको थियो । पहिल्यै इम्युनिथेरापी सुरु गरेको भए हुन्थ्यो कि भन्ने फिनो आशङ्का चाहिँ अबै मनमा छ । तर पहिल्यै सुरु गर्न आर्थिक अवस्थाले सम्भव

थिएन । अन्तिममा निमोनियाले समातेपछि भने हामीले बचाउन सकेनौं । स्वर्गारोहण हुनुभन्दा अघिल्लो रात उनले आसियुमा मलाई टाटा बाईबाई गरेको दृश्यले मलाई अहिले पनि भावुक बनाइरहेको छ ।

उर्मिलाको आत्मबल

क्यान्सर मात्र होइन जस्तो सुकै रोग लागेको बिरामीलाई औषधीले काम गर्न उसको आत्मबल महत्वपूर्ण हुन्छ । आत्मबल बलियो हुने बिरामीको प्रतिरोध क्षमता (इम्युनिटी पावर) पनि बढ्दै जान्छ । उर्मिला बहिनीमा जस्तो इम्युनिटी पावर मैले कुनै बिरामीमा देखेको छैन । म निको हुन्छु भन्ने सकारात्मक सोच हुँदाहुँदै पनि कहिलेकाहीँ विज्ञानले नै काम गर्दैन । बिडम्बना उर्मिलालाई त्यही भयो ।

आफू किमोथेरापी लिएर वार्डमा सुतिरहँदा पनि छेउका अन्य बिरामीहरूसँग संवाद गर्ने र हौसला प्रदान गर्ने काम उनले गरिरहिन । मेरा सबै बिरामीलाई उनले पनि चिनेकी थिइन् । सबै बिरामीलाई नआत्तिनुस्, राम्रो उपचार भइरहेको छ भनेर हौसला प्रदान गरिरहन्थिन् । यो प्राय कसैले गर्दैनन् । कुनै पनि बिरामीलाई निको भइसकेको बिरामीले नआत्तिनुस् निको हुन्छ भनेर हौसला प्रदान गर्‍यो भने बिरामीको पनि आत्मबल बढ्दो रहेछ । यही कुरा डाक्टरले भन्दा कम बिरामीले कम विश्वास गर्दछन् । यहाँ धेरै सेलिब्रेटीहरूले उपचार गरिरहेका छन् तर उर्मिलाले जसरी अरू बिरामीलाई कसैले हौसला प्रदान गर्दैनन् ।

उर्मिला र मबिच डाक्टर र बिरामीभन्दा पनि दाजु-बहिनीको सम्बन्ध थियो ।

हामीले Whatsappमा संवाद गर्दथ्यौं । उनीले ब्रदर भनेर म्यासेज पठाउँथिन् मैले सिस्टर भनेर रेसपोन्स गर्दथेँ । उनी शिक्षित भएका कारण सबै रिपोर्टहरू आफैँ पढ्ने गर्थिन् र गुगल सर्च गरेर सबै कुरा आफैँ थाहा पाउँथिन् ।

उनको प्राज्ञिक क्षेत्रको सफलता त सबै थाहा पाएको थिएँ तर अर्को साहित्यको पाटो त मलाई थाहा नै थिएन । उनी साहित्यमा पनि त्यति नै सशक्त रहिछन् भन्ने कुरा पछि मात्र थाहा पाएँ । श्रद्धाञ्जली कार्यक्रममा म दुई पटक गएँ । उनको लेख रचनाको बारेमा थाहा पाउँदा म थप अचम्ममा परें ।

प्रतिष्ठानप्रति हार्दिक आभार

हामीले एउटा बिरामी गुमायौं, परिवारले एउटा सदस्य गुमायो तर राष्ट्रले एउटा होनाहार प्रतिभालाई गुमायो । ४१ वर्षको उमेरमा प्राध्यापक र शैक्षिक सफलताले शिखर चुम्नु सानो कुरा होइन । उर्मिलाको परिवार र प्राज्ञिक व्यक्तित्वहरूले उनको सम्झनामा प्रतिष्ठान स्थापना गर्नु भएकोमा म अत्यन्त हर्षित भएको छु । बहिनी त हामीबिच अब छैनन् तर प्रतिष्ठानमार्फत क्यान्सर सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने हो भने सच्चा श्रद्धाञ्जली त्यही हुनेछ । यही स्मारिका मार्फत मैले लेखेको कुराले पनि जनचेतना बढाउन मद्दत गर्दछ । यस संस्थाबाट गरिने पुनित कार्यलाई नै उर्मिलाले सदा जीवन्त राख्नेछौं ।

क्यान्सर सम्बन्धी केही जानकारी राखौं

यही मौकामा यसै स्मारिकबाट क्यान्सर सम्बन्धी थप केही जानकारीमूलक विषयहरू यहाँहरूमा पस्कन चाहान्छु । यस प्रतिष्ठान मार्फत क्यान्सर सम्बन्धी जानकारीमूलक गतिविधिहरू सञ्चालन गर्ने उद्देश्य राखेकोले धन्यवाद व्यक्त

गर्दछु । प्रतिष्ठानबाट हुने यस्ता गतिविधिहरूमा मेरो पनि साथ सहयोग र सहभागिता रहने समेत प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दछु ।

क्यान्सर शरीरको एउटा भागबाट अर्को भागमा फैलिन सक्छ । यो एक मानिसबाट अर्को मानिसमा सार्दैन । तर, शरीरको एउटा अङ्गबाट अर्को अङ्गमा सर्न सक्छ, जसलाई अङ्ग्रेजीमा 'मेटास्टासिस' भनिन्छ । उदाहरणका लागि फोक्सोको क्यान्सर मस्तिष्कसम्म फैलिन सक्छ, मुखको क्यान्सर कलेजो वा फोक्सोसम्म जान सक्छ र स्तन क्यान्सर पनि शरीरका विभिन्न भागमा फैलिन सक्छ । कुनै कुनै यस्तो क्यान्सर हुन्छ, जहाँ एउटै व्यक्तिलाई धेरै प्रकारका क्यान्सर लाग्दछ । मेरो एउटा बिरामी हुनुहुन्छ, जसलाई ७ वटा क्यान्सर लागेको छ । उहाँ सेलिब्रेटी हुनुहुन्छ र सामान्य जीवन बिताइरहनुभएको छ ।

स्तन क्यान्सर अविवाहित महिलालाई बढी हुने सम्भावना हुन्छ । विवाह नगरेका वा ढिलो विवाह गरेका र बच्चा नजन्माएका, ढिलो विवाह गर्ने, ढिलो बच्चा जन्माउनेहरूलाई स्तन क्यान्सरको जोखिम बढी हुन्छ ।

समयमै रोग पत्ता लगाएर उपचार गरेमा क्यान्सर निको हुन सक्छ । डा. उर्मिला जस्तो शिक्षित व्यक्तिले पनि धेरै नै सङ्घर्ष गर्नुपर्थ्यो । त्यसैले, सचेतना फैलाउनु अत्यन्त आवश्यक छ । क्यान्सर भट्ट सुन्दा मृत्युको विकल्प, भय, त्रास, पीडा र डरको पर्यायवाची जस्तो लाग्छ । कसैलाई सराप्न परे तँलाई क्यान्सर लागोस् भन्ने हाम्रो संस्कार थियो । पहिला हामीलाई 'Cancer has no answer' भनेर पढाइन्थ्यो । तर यो बिल्कुलै गलत, भ्रम, मिथ्या, एउटा भुठो सोच, असत्य भनाइ हो ।

क्यान्सरमा एउटा नराम्रो शब्द प्रयोग गर्छन् कि

“क्यान्सर पीडित” भनेर । कुनै पनि बिरामीलाई क्यान्सर पीडित भनेको मन पर्दैन । उर्मिला पनि क्यान्सर पीडित नभएर क्यान्सर बिजेता हो । उनले धेरै बिरामीलाई प्रोत्साहन गरेको कारण कति बिरामीलाई क्यान्सर पराजित गर्न सहयोग पुगेको छ । क्यान्सर जित्न सकिन्छ । क्यान्सर रोग होइन, चुनौती हो । क्यान्सर परास्त गर्न सकिन्छ भन्ने सन्देश फैलाउनुपर्छ । हामी सबैले क्यान्सर विजेतालाई सम्मान गर्नुपर्छ ।

आजको वर्तमान वैज्ञानिक युगमा संसारमा धेरै कुरामा परिवर्तन आइसकेको छ । धेरै क्षेत्रमा विज्ञानले चमत्कार नै गरिसकेको छ । चन्द्रमा र मङ्गल ग्रह जसलाई हामीले भगवान सम्झेर पूजा र प्रार्थना गर्दछौं, त्यहाँ आज मानवले पाइला टेकिसकेको छ । यो विज्ञानकै प्रतिफल हो । विश्वको एउटा कुनाबाट अर्को कुनामा हामी यातायातका विभिन्न साधन जस्तै गाडी, रेलमार्ग, हवाईजहाजबाट सहजै पुग्न सकिरहेका छौं । यही हो विज्ञानको उपलब्धि । टेलिफोन, मोबाइल, टेलिभिजन, इन्टरनेट, ट्वाटसप, भाइबर, ट्विटर यी सबै विज्ञानकै उपज हुन् ।

विज्ञानको ठुलो देन मानव शरीरमा पनि प्रत्यक्ष परेको छ । पहिला पहिला हामी कसैले नसुनेको तर आज हामी सबैले देख्दै आएको मिर्गौला प्रत्यारोपण, कलेजो प्रत्यारोपण, मुटु प्रत्यारोपण, लिङ्ग परिवर्तन, रगतको मासी प्रत्यारोपण, कृत्रिम हात, खुट्टा, आँखाको आविष्कार, रेबोटिक सर्जरी, अनुहारकै परिवर्तन मानव शरीरको हरेक अङ्गको विशेषता अनुसारको उत्कृष्ट शल्यक्रिया, कृत्रिम गर्भाधान, जीवन बचाउने नयाँ नयाँ औषधिको आविष्कार यी सबै विज्ञानकै देन हुन् । मानव शरीरमा लाग्ने रोगको कुरा गर्दा क्यान्सरमा विज्ञानले अदभूत सफलता हासिल गरेको छ ।

हो, क्यान्सर एउटा अदभूत रोग हो । यसले उमेर, लिङ्ग, अङ्ग, जात, वर्ण कुनै छुट्याउँदैन । जसलाई पनि, जहिले पनि, जहाँ पनि लाग्न सक्ने रोग हो । क्यान्सर शरीरको टाउकोदेखि खुट्टासम्म, भर्खर जन्मेको शिशुदेखि वृद्ध अवस्थासम्म, कुनै पनि धर्म, जातका व्यक्तिलाई लाग्न सक्ने रोग हो । हामी सबैको शरीर सूक्ष्मसूक्ष्म कोषिकाले बनेको हुन्छ । कुनै कारणवश ती सूक्ष्म कोषिकाको अनियन्त्रित वृद्धि हुँदै जानु नै क्यान्सर हो ।

नेपाललगायत अन्य विकासोन्मुख देशमा सन्तर्भन्दा नसर्ने रोगको प्रकोप धेरै छ । नसर्ने रोग भन्नाले क्यान्सर, मुटुरोग, मिर्गौलाको रोग, मधुमेह, श्वासप्रश्वासको रोग, अल्जाइमर आदि पर्दछन् । तसर्थ क्यान्सर सरूवा रोग चाहिँ होइन तर यसको प्रकोप बढ्दो छ । क्यान्सर भनेको हाम्रो जीवनशैली खानपिनमा भरपर्ने रोग हो । सबै क्यान्सर वंशानुगत हुँदैनन् । कुनै कुनै मात्र वंशानुगत हुन्छन् । जस्तै महिलामा लाग्ने स्तन क्यान्सर, डिम्बाशयको क्यान्सर, ठुलो आन्द्राको क्यान्सर ५ देखि १० प्रतिशत वंशानुगत हुन्छन् । प्रायः सबैलाई थाहा छ, सुर्तीजन्य पदार्थको सेवनले हामीलाई क्यान्सर गर्दछ । तर धेरैलाई थाहा छैन कि, मानव शरीरमा लाग्ने हरेक अङ्गको क्यान्सरको पहिलो कारक तत्व भनेको सुर्तीजन्य पदार्थ नै हो । सुर्तीजन्य पदार्थ भन्नाले चुरोट, बिँडी, हुक्का, पाइप, चिलिम, गुटखा, खैनी, पान पराग आदि पर्दछन् । सुर्तीजन्य पदार्थबाहेक मदिरापान, विषादीयुक्त खाना, चर्को नुन, दुसी परेको खाना, पोलेको मासुले क्यान्सरको सम्भावना बढाउँछ । त्यसैले क्यान्सरबाट टाढा हुनु भन्नु नै यी चिजको सेवन नगर्नु हो ।

वजन कम गर्ने, नियमित व्यायाम गर्ने, सन्तुलित भोजन गर्ने गरेमा विश्व स्वास्थ्य सङ्

गठनको भनाइ अनुसार हामी करिब ५० प्रतिशत क्यान्सरबाट टाढा हुन सक्छौं । हाम्रो पहिलो लक्ष्य भनेको सकभर कसैलाई पनि क्यान्सर लाग्नै नदिने हो । लागि हालेमा सुरुकै अवस्थामा फेला पार्ने हो ।

क्यान्सरमा सामान्य चार अवस्था हुन्छन् । पहिलो, दोस्रो, तेस्रो र चौथो । पहिलो र दोस्रो अवस्थालाई हामी सुरुको अवस्था भन्छौं भने, तेस्रो र चौथोलाई ढिलो अवस्था । कुनै कुनै क्यान्सर लाग्नुभन्दा अगाडि नै शून्य अवस्थामा पनि फेला पर्न सक्दछन् जुन प्रायः निको हुन्छ । क्यान्सरमा एउटै गुरु मन्त्र छ “सुरुमा उपचार गरे, क्यान्सर निको हुन्छ ।” तसर्थ क्यान्सरको उपचार भन्नु नै ती अनियन्त्रित कोषिकाको वृद्धि रोक्नु हो र अन्त फैलन नदिनु हो । मूलतः क्यान्सरको उपचारमा ३ वटा उपचार पद्धति छन् । यी शल्यक्रिया, रेडिएसन, किमोथेरापी हुन् ।

जनमानसमा क्यान्सरका बारेमा धेरै भ्रम छन् । क्यान्सर लाग्ने बित्तिकै मरिन्छ भन्ने छ । क्यान्सर निको हुने रोग हो । तीस वर्ष पहिले “Cancer has no answer” भनिन्थ्यो भने आज “Cancer has multiple answer” भनिन्छ । समयमै पहिचान भए क्यान्सर निको पार्न सकिन्छ ।

नेपालमा क्यान्सरको बिरामीको सङ्ख्या बढ्दै गइरहेको छ । पहिलेको जस्तो क्यान्सर पहिचान गर्ने उपकरण, दक्ष जनशक्तिको अभाव छैन । देशभरि क्यान्सर अस्पतालहरू सञ्चालन भएका छन् । नेपालको धेरैजस्तो अस्पतालहरूको तथ्याङ्क हेर्दा फोक्सोको क्यान्सर पहिलो नम्बरमा छ । महिलाहरूको हकमा पाठेघरको मुखको क्यान्सर पहिलो नम्बरमा छ भने स्तन क्यान्सर दोस्रो नम्बरमा छ । नेपालमा ठाउँ अनुसार फरकफरक क्यान्सरका बिरामीहरू छन् ।

जस्तो भक्तपुरमा हेर्ने हो भने पाचन प्रणालीको क्यान्सरका बिरामी हुन्छन् भने चितवनमा बढी मुखको क्यान्सरका बिरामी धेरै छन् । जुनजुन क्यान्सर जहाँ जहाँ भएपनि क्यान्सर बढ्दो अवस्थामा छ ।

शरीरमा यस्ता लक्षण देखिए भने क्यान्सर हो कि भनेर जचाइ हालौं

हतपत निको नहुने खोकी वा धोदो स्वर भएमा, कोठीको रङ्ग र आकार परिवर्तन भएमा क्यान्सरको शङ्का गरिहालौं । त्यसैगरी कुनै पनि ठाउँबाट रक्तश्राव र पिप श्राव भएमा, खानामा रूचि घटेमा, पुरनो घाउ निको नभएमा, दिशा पिसाव गर्ने बानीमा फरक आएमा तथा बिनाकारण वजन घटेमा पनि क्यान्सरको आशंका गरौं र चिकित्सककोमा गएर जाँच गरिहालौं ।

नेपालमा एकदमै कम बिरामी क्यान्सर उपचारको पहुँचमा छन् । बिरामीकै नातेदारले निको नहुने रोग भनेर अस्पताल ल्याउन खोज्नु हुन्छ । उपचार महँगो छ, जसको कारणले पनि अस्पताल आउने बिरामीको सङ्ख्या कम हुन्छ । सरकारले दिने एक लाख हात्तीको मुखमा जिरा जस्तै हो, त्यो कदापि पर्याप्त छैन । सकिन्छ भने क्यान्सर उपचार निःशुल्क गर्नुपर्छ होइन भने सहूलियत रकम बढाउनुपर्छ ।

क्यान्सर लाग्नै नदिन खानपान र जीवनशैलीमा ध्यान दिनुपर्छ । आफ्नो खानपिनमा, व्यायममा ध्यान दिने हो भने क्यान्सरबाट बच्न सकिन्छ । क्यान्सर लागिहाल्यो भने निरन्तर उपचार गर्नुपर्छ । क्यान्सर सम्बन्धी भ्रम तोड्न या क्यान्सर सम्बन्धी जनचेतना फैलाउनु पर्दछ जस्तै गाउँगाउँको दुर दराजमा सचेतनाका कार्यक्रमहरू गर्ने, स्कूलको पाठ्यक्रममा क्यान्सरका विषयमा अध्ययन गराउने । क्यान्सर निको हुने रोग हो भनेर सचेतनामूलक कार्यक्रम

गर्नुपछ । एक दिन क्यान्सर दिवस मनाएर हुँदैन, हरेक दिन आफ्नो आफ्नो ठाउँबाट क्यान्सर सम्बन्धी चेतना फैलाउने काम गर्नुपछ । क्यान्सर सरूवा रोग होइन, श्राप होइन । अरू रोगहरू

जस्तै यो पनि निको हुने रोग हो । क्यान्सरका लक्षणहरू देखिएमा अस्पताल जानुपछ । क्यान्सर हुने बित्तिकै मानिसको ज्यान जान्छ भन्ने भ्रम हटाउनुपछ ।

- प्रा.डा. राजेन्द्र बराल
वरिष्ठ क्यान्सर रोग विशेषज्ञ

बाघ भैरव र उर्मिला

**चौठा फूल फुलेर रम्य घरणी औधी थियो सौरभ
लाली कुलकन जै प्रकाश भवमा बढ्दै थियो गौरव
ज्यादा हर्ष भयो नि लोक भरमा जाउँथियो ज्ञान त्यो
पापी दैव लुटिस् जुहार कसरी तैले हरिस् मान यो**

हाल कालिका (वडा नं ३) की जुहार, सुनकोसीकी अमूल्य निधि, सिन्धुपाल्चोककी उत्कृष्ट पहिचान नेपालकी गौरव उर्मिला प्याकुरेल सम्झेर कलम चलाउँदा पनि आँसु बलिन्द्र हुन्छ । उनी बाघ भैरवकी मेधावीको स्मरणमा कलम चलाउँदा त भनै मुटुको धड्कन तीव्र हुन्छ । केही शब्द लेख्नु भन्दा हात काँप्छ र ओठ फर्फरिन्छ । म ईश्वरमा विश्वास राख्छु त्यसैले भन्छु, भाग्यले हन्यो अनि इश्वरले लुटे । आमाको काख रित्तियो । सारा मानिस तीन छक परे । गाउँ पूरै रोयो । नेपाल आमा पनि दुःखी छिन् ।

सुनकोसी गाउँपालिका वडा नं ३ उखुबारीमा पिता देवीनाथ प्याकुरेल र माता मनमाया प्याकुरेलको कोख सापट लिएर २०३७ साल असार ६ गते त्यो निष्ठुर दैवले धर्ती टेकायो । ठोकर्पा कालिकाको गौरव र जिल्लाको राम्रो ठहरिएको विद्यालय बाघभैरवमा २०५० सालमा भर्ना भएर २०५५ सालमा एस.एल.सी परीक्षामा कुल ५०८ अङ्क अर्थात् ७२.५७ प्रतिशत ल्याएर उत्कृष्ट छात्रा बन्ने अवसर पनि दियो । हरेक कक्षाहरूमा प्रथमको अलङ्कार पनि देखायो । उच्च शिक्षाको सपना देखायो । पाटन संयुक्त क्याम्पसबाट आइ.एस्सी., त्रिचन्द्र क्याम्पसबाट बी.एस्सी, गणित केन्द्रीय विभागबाट एम.एस्सीको घैला पनि भरायो । त्यो त्यही ईश्वर हो जसले गणित विषयमा विद्यावारिधिको मालासमेत भिरायो । हाम्रो मनमा दुसी उमाऱ्यो अनि आँखामा छारो

हालेको रहेछ त्यो दैवले ता कि त्रिवि गणित विषय खुला विज्ञापनबाट उपप्राध्यापक बनायो । केही वर्षपछि सहप्राध्यापक बनायो । सबैभन्दा गर्वको कुरा ४१ वर्षको उमेरमा त्रिविको कान्छी प्राध्यापक भनेर हामीलाई उमड्ग भरायो । सन् २०१७ नोभेम्बरदेखि सन् २०१९ अक्टुबरसम्म एलेकजेन्डर फन्ड हमबोल्ड फाउन्डेसन जर्मनीबाट महाविद्यावारिधीको आभूषणले हामीलाई मख्ख बनायो । अनुसन्धाता बनायो । नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान (नास्ट) सन् २०१६ युवा वैज्ञानिक पुरस्कार समेतले पुरस्कृत उर्मिला नेपालकी गौरव थिइन् । तर उनमा क्यान्सर घुसायो र वि.सं. २०७९ चैत्र २९ गते उसैले ज्यान लियो । हामी शोकाकुल भयौं । हाम्रो पूर्ण सम्पत्ति लुटियो । गाउँ रोदनले अनि क्रन्दनले विक्षिप्त भयो । लाग्छ सगरमाथाले आँसु खसाल्यो अनि नेपाल आमाको मुखमा पऱ्यो । आमा खिन्न भइन् । हामी हेरेको हेर्नै भयौं । हाम्रो आँसु नथामिने खेल खेल्ने त्यो दैवलाई धिक्कार !

म आफ्नो जीवनको गोरेटो स्मरण गर्छु । कति दुख्छ मुटु । विद्यालयको अवस्था सम्झन्छु कस्तो थियो हाम्रो शैक्षिक गुणस्तर । हामीले मिहिनेत गरी पढ्यौं आफ्नै स्थान छ । हाम्री एउटी बहिनीले पढ्नुपर्ने भन्दा बढी पढिछिन् कि क्या हो ! हुनुपर्ने भन्दा बढी भएछ कि क्या हो ! कठै ! विद्यालयकी एउटा अपार हिराको हार लुट्ने दैवप्रति मेरो ठुलो गुनासो छ । खै अरू लेख्न आँटै आएन । हाम्री बहिनी उर्मिलाको पर्यायवाची बाघभैरव हो कि बाघ भैरवकी गरिमा उर्मिला हुन् छुट्याउने आँट आएन । बहिनीको वैकुण्ठ परमपद प्राप्तिको कामना !

- हिक्मत बहादुर खत्री
प्रधानाध्यापक, बाघभैरव मा.वि., ठोकर्पा

हामीले गुमाएको अमूल्य व्यक्तित्व

त्रिभुवन विश्वविद्यालयकी कान्छी प्राध्यापकका रूपमा इतिहास रत्न सफल हुनुभएकी प्रा. डा. उर्मिला प्याकुरेल हामी विद्यार्थीहरूका लागि प्रेरणाको स्रोत हुनुहुन्छ। जटिल रोगसँग लड्दा लड्दै ४२ वर्षको अल्पआयुमा भएको उहाँको देहावसानबाट हामी विद्यार्थी मर्माहत भएका छौं।

अत्यन्तै कठिन परिस्थितिमा हुर्किएर पनि उहाँले अध्ययनलाई आफ्नो जीवनको महत्वपूर्ण लक्ष्य बनाउनु भयो। दूरदराजमा जन्मेर पनि तीव्र इच्छाशक्तिका कारण पढाइमा अब्बल भई हामी विद्यार्थीलाई मेहनत गर्ने हौसला प्रदान गर्नुभयो। इच्छाशक्ति प्रबल भएमा भौगोलिक विकटता, आर्थिक अभाव जस्ता समस्याले पनि पढाइलाई रोक्न नसक्दो रहेछ।

विश्वका प्रसिद्ध जर्नलमा आर्टिकल प्रकाशित गरी उहाँले आफ्नो क्षमता प्रदर्शन त गर्नु भयो नै साथै अनुसन्धानमार्फत नेपाललाई विश्वमा चिनाउने प्रयत्न गरिरहनुभयो। जटिल रोगसँगको युद्धमा पनि उहाँले विश्राम नलिई निरन्तर गणितमा अनुसन्धान र अध्यापन गरिरहनुभयो, जुन कुरा हामी विद्यार्थीहरूका

लागि निकै प्रेरणादायी बन्न पुग्यो।

नेपालमा गणित विषयमा अनुसन्धान र उच्च शैक्षिक पद प्राप्त गर्न महिलाको लागि कठिन हुने परम्परागत सोचाइ रहेका बेला उहाँले आफ्नो दृढ इच्छा शक्ति र मेहनतले उक्त धारणा तोड्नुभयो। महिलाको वास्तविक श्रृङ्गार पनि ज्ञान नै रहेको र ज्ञानका कारण कुनै पनि महिलातर्फ विश्व आकर्षित हुन सक्छ, भन्ने उच्चतम उदाहरण दिनुभएको छ।

प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेलले नेपालमा गणितीय अनुसन्धानलाई नयाँ उचाइमा पुऱ्याउने सपना देख्नुभएको थियो। उहाँले हामीलाई अनुसन्धान गर्न, सोच्न, प्रश्न गर्न र नयाँ ज्ञान सिर्जना गर्न प्रेरित गर्नुभयो। उहाँको अधुरो सपना पूरा गर्न हामी विद्यार्थीको सदैव प्रतिबद्ध रहनेछौं। उहाँको भौतिक शरीर हामीसँग नभए पनि उहाँको शिक्षा, उहाँको माया, उहाँको प्रेरणा हाम्रा प्रत्येक पाइला-पाइलामा जीवित रहने छ। उहाँ हाम्रो सम्भनामा सदैव अमर रहनुहुने छ।

- आदित्य अधिकारी

गणित केन्द्रीय विभाग

कान्छी दिदीलाई प्रतिष्ठानमार्फत जीवित राख्ने छौं

हाम्रा हजुरबुबा/आमाको एघार सन्तान (६ छोरा र ५ छोरी) मध्ये उर्मिला दिदी कान्छी छोरी हुन्। उमेरले कान्छी दिदी मभन्दा ३ वर्षले कान्छी भए तापनि नाताले फुपू दिदी भएकाले हामी दिदी नै भन्छौं। हामी हजुरबुबाका जेठा छोराका ३ सन्तान र हजुरबुबाका पछिल्ला ३ छोरा र १ छोरी गरी हामी ७ जना उमेरका हिसाबले साथी उमेरका थियौं। हाम्रो परिवार छुट्टिएको भएता पनि हाम्रो बाल्यकाल सँगसँगै बित्यो।

त्यतिबेलाको परिस्थिति त्यस्तै भएर होला हाम्रा बुबा, काकाहरू र फुपूहरूमध्ये ७ जनाले औपचारिक शिक्षा पूरा गर्न पाउनुभएन। कोही विद्यालय जान नै पाउनु भएन भने कसैले ७/८ कक्षासम्म मात्र अध्ययन गर्न पाउनुभयो। काइलो काकाभन्दा पछाडिका ३ काका र कान्छी दिदीले मात्र विद्यालय शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर पाउनुभयो।

त्यतिबेलाको समय हाम्रो समाजमा बालविवाहकै प्रचलन थियो। त्यसको प्रभाव हाम्रो परिवारमा पर्ने नै भयो। एघार सन्तानको पालनपोषण, शिक्षा दीक्षा र विवाह कर्मको दायित्व पूरा गर्न हजुरबुबालाई पक्कै चुनौती थियो। त्यसैले मिल्दोजुल्दो कुटुम्बको कुरा आउने बित्तिकै सन्तानको विहेको टुङ्गो लगाइदिई हाल्नुहुन्थ्यो। त्यहाँ बिहे गर्नेको उमेर, चाहना र छनौट गौण बन्दथ्यो। हाम्रा बुबा आमाको विवाह हुँदा त उहाँहरूको उमेर क्रमश ८ र ६ वर्षको मात्र थियो रे। त्यसपछिका सन्तानहरूको लगभग

१० देखि १५ वर्षको बिचमा विवाह भयो। मेरो पनि ९ कक्षामा अध्ययनरत छँदै १५ वर्षमा बालविवाह नै भयो। तर यो क्रम मसम्म आइपुगेर अन्त्य भयो।

कान्छी दिदीको पनि बिहे गरिदिएर अभिभावकको जिम्मेवारी पूरा गर्ने हजुरबुबाको चाहना हुने नै भयो। तर त्यतिबेलासम्म काकाहरू र हामी दाजुभाइ कान्छी दिदीको अध्ययनमा देखिएको रूचि, लगनशीलता र प्रतिबद्धताले गर्दा विवाह हुन नदिने र पढ्ने वातावरण बनाउन सक्षम भइसकेका थियौं। त्यसपछि भने हजुरबुबाले कान्छी छोरीको विहेको विषयमा कहिल्यै दबाव दिनु भएन। “अब जे गर्छे उसैले गर्छे” भन्ने निष्कर्षमा पुगनुभयो र विवाह गरिदिन नपाएकोमा कहिल्यै गुनासो पनि गर्नु भएन। आइएस्सीसम्मको अध्ययन गरेपछि भने हामीले पनि अब विवाहका बारेमा सोच्न दिदीलाई भन्यौं। तर उहाँले अध्ययनबाहेक विवाहको विषयलाई सोच्नै दिनुभएन।

गाउँमै कक्षा ३ सम्मको विद्यालय सञ्चालन भएपछि ढिलोगरी सुरु भएको उहाँको औपचारिक शिक्षाले २०५५ सालमा एसएलसी पुरा गरेर आइएस्सी पढ्न काठमाडौं आउनुभयो। त्यतिबेला हाम्रो तीन दाजुभाइ ललितपुरको बालकुमारीमा एउटा कोठा भाडामा लिएर बसेका थियौं। दिदी आउने भएपछि, अर्को एउटा कोठा थप लियौं। उहाँले पाटन संयुक्त क्याम्पसमा आइएस्सी सुरु गर्नुभयो। हामी करिब २ वर्ष सँगै बस्यौं। त्यसपछि दाइ वैदेशिक

रोजगारीमा जानुपर्ने भयो भने म जागिर खान जिल्ला विकास समिति सिन्धुपाल्चोक फर्किएँ । भाइ पुल्चोक इन्जिनियरिङ क्याम्पसमा होस्टेलमा बस्न थालेपछि भने दिदी पनि सिनामङ्गलमा एकलै कोठा लिएर बस्नुपर्ने अवस्था बन्यो । त्यसपछिको समय भने बेलाबेलामा भेटघाट गर्ने बाहेक सँगसँगै लामो समय बस्ने अवसर मिलेन ।

छोरीलाई पनि छोरासरह अंश

हजुरबुबाले पछिल्ला ३ छोराहरूको विवाह भैसकेपछि एकै पटक छुट्टीभिन्न (परिवार छुट्याउने) गराइदिनु भयो । आफ्नै जिउनीबाहेक भएको जग्गाजमिन, गरगहना, मालसामान छोराहरूलाई भागबण्डा गराइदिनुभयो तर जग्गा भने कान्छी छोरीलाई समेत मालपोत कार्यालयमा नै गएर रजिस्ट्रेसन गरेर दिनुभयो । त्यतिबेलाको समयमा छोरीलाई छोरासरह अंश दिएको यो विषयले मिडियामा समेत प्राथमिकता पाएको थियो ।

ढिलो अध्ययन सुरु तर अध्ययनमा विलक्षण

त्यस कालमा सामान्यतया ४/५ वर्षको उमेरका बालबालिकालाई कक्षा १ मा भर्ना गर्ने उमेर हो । तर अहिले त अढाइ/तीन वर्षमै विद्यालय पठाउँछन् । छोरीलाई पढाउनुपर्छ भन्ने खासै प्रचलन नभएको र नजिक विद्यालय पनि नहुँदा कान्छी दिदीले पढाइ सुरु गर्दा भन्दा ८/९ वर्ष पूरा भइसकेको थियो । २०४५ सालमा गाउँमा नै ३ कक्षासम्मको विद्यालय सुरु भएपछि मात्र उहाँले अध्ययन सुरु गर्नुभयो । ३ कक्षासम्म गाउँमै, ४ र ५ कक्षा आधा घण्टा र माध्यमिक तह (६-१० कक्षा) सवा घण्टा टाढाको विद्यालयमा भयो । ढिला पढाइ सुरु गरेतापनि सुरुदेखि नै दिदीको पढाइ विलक्षण थियो । विद्यालय तहमा सायदै दोस्रो/तेस्रो हुनुपथ्यो । हजारभन्दा

बढी नै अध्ययन गर्ने श्री बाघ भैरव माध्यमिक विद्यालयमा उहाँको स्थान प्रायः उत्कृष्टमा नै पर्दथ्यो । माध्यमिक तह अध्ययनको क्रममा अतिरिक्त क्रियाकलापमा समेत उहाँ उत्कृष्ट नै हुनुहुन्थ्यो । कक्षा ८ मा नै स्कुल प्रथम छात्राका रूपमा जापान भ्रमण गर्ने अवसर, कक्षा १० मा राष्ट्रिय निबन्ध प्रतियोगतामा प्रथम भै राष्ट्रिय पुरस्कार प्राप्त, जिल्लास्तरमा हुने हाजिरी जवाफ, वक्तृत्वकला, निबन्ध प्रतियोगता जस्ता अतिरिक्त क्रियाकलापमा उहाँले प्राप्त गर्ने उत्कृष्टता उहाँको मात्र नभएर परिवार र विद्यालयको शान थियो ।

गाउँमा एस.एल.सी. सम्म प्रायले गरेतापनि काठमाडौँ गएर उच्च शिक्षा अध्ययन गर्ने हामी नै पहिलो पुस्ता थियौँ । छोरीहरूले एस.एल.सी. पछि पनि अध्ययनलाई निरन्तरता दिन प्रायःले अवसर पाएनन् । तर दिदीमा अध्ययनलाई ब्रेक लगाउने कुनै गुन्जायस थिएन र पारिवारिक वातावरण पनि अनुकूल हुँदै गयो । विद्यालय तहमा पाएको उत्कृष्टताको क्रम पाटन संयुक्त क्याम्पसबाट आइएस्सी., त्रिचन्द्रबाट बिएस्सी., त्रिभुवन विश्वविद्यालय केन्द्रीय क्याम्पसबाट आइएस्सी, त्रिविबाट नै गणितमा पिएचडी र हम्बोल्ट फाउन्डेसनको अवार्ड प्राप्त भई जर्मनीबाट पोस्ट पिएचडी गर्दासम्म रोकिएन । ढिलो अध्ययन सुरु गरेतापनि त्यसपछिको गति भने उच्चतम डिग्री त्यो पनि विश्वविख्यात विश्वविद्यालयबाट पूर्ण छात्रवृत्तिमा प्राप्त गरेर मात्र रोकियो । उहाँको यो सफलता त्यतिबेला हाम्रो परिवार र समाजको चेतना र कल्पनाभन्दा धेरै परको विषय थियो ।

रोक्न नसकिएको उहाँको महाप्रस्थान

सन् २०१७ मा महाविद्यावारिधिका निमित्त जर्मनीमा रहँदा उहाँलाई क्यान्सर देखियो र २

वर्षसम्म जर्मनीमा नै उपचार भयो । सन् २०१९ मा नेपाल पक्रिएपछि पनि लगातार उपचार भयो । उहाँमा दह्रो आत्मविश्वासका कारण क्यान्सरले जित्न सकेको थिएन । पैसट्टीओटा किमोथेरापी मार्फत आफूलाई सशक्त राख्न सफल भइरहनुभयो । विडम्बना २०७९ कार्तिक मङ्सिरदेखि किमोले उहाँको शरीरमा काम गर्न छाड्यो । क्यान्सर रोग विशेषज्ञ प्राध्यापक डाक्टर राजेन्द्र बराल (जसले दिदी जर्मनीबाट फर्किएपछि नियमित र अन्तिमसम्म उपचार गर्नुभएको थियो) बाट इम्युनो थेरापीको विकल्प दिनुभयो । तर त्यसले पनि काम गरेन ।

जीवनको अन्तिम समयसम्म पनि रोग निको हुने र विगतमा भैँ काममा फर्किने उहाँको आत्मविश्वास कायमै थियो तर त्यो समस्यासँग लड्दा लड्दै ४२ वर्षको उमेरमा मिति २०७९ साल चैत्र २९ बेलुका नौ तीस बजे महाप्रस्थान हुनुभयो । त्यसअघि चैत्र २८ गते राति १ बजे नर्भिक इन्टरनेसनल हस्पिटलको आसियुमा मेडिकल टिमले मलाई बिरामीलाई गारो हुँदै गएकाले त्यसको ब्रिफिङका लागि बोलाए । त्यसबेला मैले एकै छिन्न भेट्न पाएँ । दिदीले मलाई देख्ने बितिकै निकै भासिएको स्वरमा “मलाई धेरै गारो भयो म अब जान्छु है” भन्नुभयो । म त्यतिकै नर्भस भए । के भन्ने के नभन्ने । तपाईंलाई केही हुँदैन दिदी नआत्तिनु भन्नेसम्म आँट गरेँ । त्यसपछि डाक्टरले मलाई बाहिर नै बस्न भने । त्यो नै उहाँसँग मेरो अन्तिम संवाद भयो । बिरामी कुरुवाका रूपमा त्यस रात अस्पतालमा म मात्र थिएँ । दिदीलाई त्यति भनेर बाहिर आएपछि दाइ र काकाहरूलाई बोलाएँ ।

चैत्र २९ गते बिहान ७ बजे डाक्टरहरूको समूह आए । वरिष्ठ क्यान्सर रोग विशेषज्ञ डा. राजेन्द्र

बरालले हामीलाई एउटा कोठामा बोलाउनुभयो । हामीलाई ब्रिफिङ गर्न बोलाएका डा. बराल बहिनीलाई बचाउन अब सकिँदैन भन्दै आफैँ भक्कानिँदै रुन थाल्नुभयो । एउटा बिरामीको अवस्थाको बारेमा आफन्तलाई ब्रिफिङ गर्दा डाक्टर आफैँले यसरी पीडा व्यक्त गरेको मैले देखेको थिइनँ । डा. बराल र दिदीको बिचको सम्बन्ध एउटा चिकित्सक र बिरामीमा सीमित थिएन । दाइ र बिहिनीको सम्बन्ध थियो र त्यसरी नै एक अर्कालाई सम्बोधन गर्नुहुन्थ्यो । ब्रिफिङकै क्रममा डा. बरालले मेडिकल टिमले बिरामीलाई भ्यान्टिलेटरमा राख्ने कि नराख्ने भनेर परिवारसँग सल्लाह गर्न भनेको छ भन्नुभयो । त्यति बेला मैले नै डा. बराललाई भने कि “डाक्टरसाब तपाईँ अहिलेसम्म चिकित्सकका रूपमा उपचार गर्नुभयो, दिदीका लागि तपाईँ पनि हाम्रै परिवारको सदस्य हुनुभएकाले के गर्न पर्छ आफैँ निर्णय लिनुहोला ।” बिहान करिब ८ बजे भ्यान्टिलेटरमा राखियो । तर भ्यान्टिलेटरले पनि करिब १२ घण्टाभन्दा बढी थेग्न सकेन र सोही दिन बेलुका साढे ९ बजे उहाँलाई सदाका लागि गुमायौँ ।

यसरी जन्मियो प्रतिष्ठा

दिदीको उपचारको लागि परिवारले कुनै कसर बाँकी राखेनौँ । उपचारका लागि अन्तिम विकल्प इम्युनोथेरापी भएको चिकित्सकबाट जानकारी भयो जसमा दुई वर्षको कोष पुरा गर्नुपर्ने थियो । २१ दिनको फरकमा लगाउनुपर्ने इमिनियोथेरापी एक डोज लगाउँदा हस्पिटल खर्चसहित चार लाख रुपैयाँ खर्च हुने देखियो । यसरी २ वर्षसम्म इमिनियो थेरापी ३५ डोज र खर्च लगभग एक करोड चालिस लाख हुने देखियो । आर्थिक अभाव हुने भएपछि आफन्त, प्राज्ञिक क्षेत्र, देश विदेशमा रहनुभएका साथीसंगी,

शुभचिन्तकहरूलाई सार्वजनिक रूपमा सहयोगको हात फैलाउनुभयो। उपचारका लागि सकेसम्म सहयोगको याचना गर्न नपरे हुनेथियो भन्ने परिवारको इच्छा त थियो तर यतिका धेरै स्रोत जुटाउन परिवारबाट सम्भव नभएपछि हामीले पनि अनुमति दिन बाध्य भयौं। उहाँको जीवनरक्षाका लागि आर्थिक सहयोग गर्दै सहकर्मी अनुसन्धानकर्ता समूह, त्रिवि परिवार, केयु परिवार, हमवोल्ड फाउन्डेसन, सञ्चार कर्मी, शिक्षक, बाघभैरव माविका विभिन्न व्याचका विद्यार्थी साथीहरू, विदेशमा रहेका नेपाली, विभिन्न सङ्घ/संस्था, अन्तराष्ट्रिय विश्वविद्यालयलगायत आफ्ना आफन्त सम्पूर्ण परिवारजन लागि पय्यो। पहिलो थेरापी पछिको रिपोर्टमा क्यान्सरको सेल घटेर केही सुधार भएको थियो। दोस्रो इमिनियो पछि उहाँको फोक्सोमा पानी जम्ने समस्या देखा पर्यो र यसैले उहाँलाई लगिछोड्यो। उहाँले सार्वजनिक रूपमा सहयोगको याचना गरेको करिब पच्चिस दिनमा ५६ लाख बयासी हजार २ सय २३ रूपैया सहयोग प्राप्त भयो। जसमध्ये ७ लाख ६४ हजार ८ सय ५३ मात्र उपचारमा उपयोग भयो। उहाँले महाप्रस्थान गरे लगत्तै सामाजिक सञ्जाल मार्फत अब सहयोग नपठाउन अनुरोध गर्नुभयो र यहाँहरूले गरेको सहयोगको बाँकी र कमको उचित परिचालन हुनेगरी परिवारले उचित निर्णय गर्ने व्यहोरा सार्वजनिक गर्नुभयो।

लगत्तै परिवारका सदस्यहरूबिच एउटा सल्लाह गर्नुभयो र सहयोग प्राप्त रकममध्ये उपचार गरेर बाँकी रहेको ४९ लाख १७ हजार ८ सय ५३ रूपैयामा परिवारको तर्फबाट रू ८२ हजार ६ सय ३० थप गरी ५० लाखको प्रतिष्ठान मार्फत अक्षयकोष स्थापना गर्ने निर्णय गर्नुभयो। परिवारको यो इच्छालाई दिदीका पिअचडी पिता टङ्कनाथ धमला सर लगायत सहयोग सङ्कलनका लागि अभियान नै चलाउनु भएका केदार वशिष्ठ, दामोदर न्यौपाने लगायतलाई सुनायौं। उहाँहरूले पनि हाम्रो निर्णयलाई स्वागत गरेपछि भने २०८० जेठ १३ गते पैतालिसौं तिथिका दिन उहाँको दिवङ्गत आत्माको चिरशान्तिको कामना गर्न श्रद्धाञ्जली

सभाको आयोजना गर्नुभयो र प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेलको लक्ष्य एवम् सपना पूरा गर्न 'प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल मधुश्री प्रतिष्ठान' स्थापना गर्ने घोषणा गर्नुभयो। साथै दिदीको पिअचडी फादर प्रा.डा. टङ्कनाथ धमलालाई प्रतिष्ठानको

नेतृत्व गरिदिन प्रस्ताव गर्नुभयो। उक्त भेलाले हाम्रो प्रस्तावलाई स्वीकार गर्नुभयो, धमला सरको नेतृत्वमा प्रतिष्ठानको तदर्थ समिति गठन गर्नुभयो र अक्षयकोषबाट प्राप्त व्याज रकम अनुसन्धान प्रयोजन, छात्रवृत्ति, उत्कृष्ट विद्यार्थी पुरस्कार, साहित्यिक पुरस्कार, क्यान्सर उपचार सहयोग, स्वास्थ्य सचेतीकरण कार्यक्रममा खर्च गर्ने निर्णयसमेत गर्नुभयो।

उर्मिला दिदीको भौतिक शरीर नरहे पनि प्रतिष्ठानमार्फत उहाँलाई जीवित राख्ने प्रयत्न गरिरहेका छौं। हाम्रो यो इच्छा र प्रयत्नलाई सार्थकता दिन हाम्रो परिवारका सदस्यले मात्र सक्ने कुरै हुँदैन। त्यसैले यस प्रतिष्ठानलाई परिवारको सानो घेरामा सीमित हुन दिँदैनौं भन्ने प्रण गरेका छौं। अध्ययन अनुसन्धान र परोपकारी कार्यमा नाम जस्तैगरी काम गर्न सक्नेगरी त्यही क्षेत्रका विद्वत वर्गबाट यो प्रतिष्ठानले गति लिन्छ र युगौंसम्म हाम्रो शान “कान्छी दिदी” लाई जीवित राखिरहने छौं भन्ने विश्वास लिएका छौं। परिवारको यो आग्रह र विश्वासलाई सबै शुभचिन्तकहरूले आत्मसाथ गरी प्रतिष्ठान सञ्चालनमा सहभागिता हुनुहुनेछ र निरन्तर सल्लाह सुझाव दिनुहुन हार्दिक अनुरोध पनि गर्दछौं।

- राजेन्द्रप्रसाद प्याकुरेल

सुनकोसी-३, सिन्धुपाल्चोक

अल्प अवधिमै अस्ताएकी एक चम्किलो तारा

कम समयमा नै उच्च शिखरमा पुगेर पार्थिव शरीर अस्ताएको नाम हो प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल । मान्छे यो धर्तीमा आउँदै लिएर आउने साश्वत सत्य कुरा हो पूर्णायु, मध्यायु वा अल्पायु । खाली अवधिको कुरामा मात्र फरक हो । देश र समाजका लागि केही गर्ने क्षमता र चाहना लिएर आएका व्यक्तिले अल्पायुमै पनि केही गरेर अमर बनेका धेरै उदाहरण छन् । उनले यो धर्तीमा रहन अल्पायु लिएर आए पनि आफू अमर बन्ने कीर्ति छाडेर गएको छिन् । हाल पार्थिव शरीर हामीबिच नरहे पनि उनका कीर्ति सदाकाल रहिरहने छन् ।

उमेर अलि पाको (नौ वर्ष) भएपछि विद्यालय टेकेकी उनले त्यसअघि अक्षर चिन्ने अवसर पाएकी थिइनन् कि ! हुन त उनको त्यो परिवार त्यो समयको सचेत, शिक्षित र सक्षम परिवार मानिन्थ्यो गाउँमा । तर पनि छोरी पढाउने कुरामा जागरुक थिएन समाज । त्यही कारणले नै होला भन्न सकिन्छ, उनका दाइहरूले समयानुसारको शिक्षाको अवसर प्राप्त गरेको देखिन्थ्यो, तर दिदीहरूले त्यो अनुसारको अवसर प्राप्त गरेको देखिएन । उर्मिलाले विद्यालय टेकेकै वर्ष (२०४५) साल उनको जन्मथलो उखुबारीमा नै विद्यालय स्थापना भएको थियो । कक्षा १-३ सम्मको प्राथमिक विद्यालयको रूपमा यदि गाउँमा विद्यालय नआएको भए उनको शिक्षाको अवसर के हुन्थ्यो होला ? एघार जना दाजुभाइ र दिदीबहिनीहरूकी कान्छी उर्मिलामा

विद्यालय जानुअघि नै सुसुप्त रूपमा शिक्षाको भोक जागिसकेको थियो कि दाइहरूले पढे लेखेको देखेर किनकि उनको उमेर पनि केही बुझ्ने भइसकेको थियो । त्यसरी भोक जागेकै कारणले हुन सक्छ उनले विद्यालय तहको परीक्षामा कहिल्यै दोस्रो पनि हुन परेन ।

उर्मिलाले विद्यालय तहको शिक्षा आर्जन गर्न पनि तीनओटा विद्यालय फेर्नु परेको थियो । कक्षा १-३ को शिक्षा आफ्नै गाउँको कालिका प्रा.वि मा, कक्षा ४-५ को आफ्नो गाउँभन्दा अलि माथिको जनजागृति प्रा.वि. (हाल मा.वि.) पुरानाकोटमा र कक्षा ६-१० को शिक्षा गाउँबाट निकै माथि घरबाट डेढघण्टा उकालो हिँड्नुपर्ने दुरीमा रहेको बाघ भैरव मा.वि.बाट प्राप्त गरेन् । उनले २०५५ सालमा बाघभैरव मा.वि.बाट एस.एल.सी. परीक्षामा सम्मिलित भई ७२.५७ प्रतिशत अङ्क प्राप्त गरी तत्कालीन व्यवस्थानुसारको विद्यालय शिक्षा पूरा गरेकी उनले सोभन्दा माथिको शिक्षा प्राप्त गर्न राजधानी नै धाउनुपर्ने अवस्था थियो । हुन त वि.सं.२०४९ सालदेखि सरकारले क्याम्पस तहबाट प्रमाण पत्र तहको शिक्षा विस्थापन गरी विद्यालय तहमा नै कक्षा ११ र १२ पठन पाठन हुने भन्ने नीति तथा कार्यक्रम ल्याए पनि गाउँका विद्यालयको तत्काल सो पठन पाठन सञ्चालन गर्न सक्ने अवस्था थिएन । गाउँका विद्यालयले कक्षा ११, १२ को पठन पाठन गर्न सक्ने अवस्था भए पनि मानविकी शिक्षा, व्यवस्थापन जस्ता

सामान्य मानिने विषय सङ्काय मात्र हुन सक्ने अवस्था हो । उर्मिला जस्ता मेधावी र जागरुक विद्यार्थीले रोज्ने विज्ञान तथा प्रविधि सङ्काय हुन सक्दैनथे । अझ उर्मिलाले कक्षा ६-१० पढेर एस.एल.सी परीक्षा उत्तीर्ण गरेको विद्यालयले त ती सामान्य मानिने विषय सङ्कायको पठन पाठन सञ्चालन गर्ने आँट तथा अवस्था तथा वातावरण मिलाउन उनले उत्तीर्ण गरेको पाँच वर्षपछि पर्खनु परेको थियो ।

उर्मिला प्रतिभाशाली र जागरुक विद्यार्थी मात्र थिइन् महिला पनि थिइन् । हाम्रो जस्तो पुरुष प्रधान सोच भएको समाजमा एउटी महिला, त्यसमा पनि १८-२० वर्षकी युवतीलाई घर बाट टाढा सहरमा बसेर आफूले इच्छाएको शिक्षा आर्जन गर्न कति सहज भयो होला ? हामी अनुमान मात्र गर्न सक्छौं । तर पनि 'खाने मुखलाई जुँगाले छेक्दैन' भन्ने भैं इच्छा शक्ति हुनेले जसरी भए पनि गर्न सक्दोरहेछ भन्ने उदाहरण हो, नमुना हो उर्मिला । उनले गणित जस्तो कठिन मानिने विषय रोजेर अनेकौं असहजतालाई भेल्दै २०५७ सालमा पाटन संयुक्त क्याम्पसबाट आई.एस्सी., २०६१ सालमा त्रिचन्द्र क्याम्पसबाट वि.एस्सी., २०६३ सालमा कीर्तिपुर क्याम्पसबाट एम.एस्सी.समेत पूरा गरिन् । उनको आफूलाई आवश्यक पर्ने खर्च जुटाउने मुख्य स्रोत विद्यार्थीलाई ट्युसन पढाउने थियो भन्ने उनका दाइहरूबाट पनि भरथेग भएको थियो भन्ने लाग्छ । उनले २०६६ सालदेखि केही समय विद्यालयमा पनि शिक्षण गरिन् । 'हुने बिरूवाको चिल्लो पात भन्ने भैं' प्रतिभाकी धनी उर्मिलाले विद्यालय तहमा पढ्दादेखि नै आफ्नो प्रतिभा देखाएकी थिइन् कुनै पनि कक्षाको परीक्षामा दोस्रो पनि नभएर । त्यस्तै

विद्यालयमा हुने विविध अतिरिक्त क्रियाकलापका प्रतिस्पर्धामा पनि उनी तथा उनको समूह दोस्रो हुँदैनथ्यो । विद्यालय स्तरमा मात्र नभएर जिल्ला स्तरमा हुने त्यस्ता प्रतिस्पर्धामा उनी तथा उनको समूह अब्बल नै हुन्थ्यो । विद्यालयमा अध्ययन गर्दा नै एउटा राष्ट्रिय निबन्ध प्रतियोगितामा सहभागी भएर प्रथम स्थान प्राप्त गरी पुरस्कृत भएकी थिइन् । त्यसै गरी उनले आफ्नो प्रतिभा रोजगारीका लागि भएको प्रतिस्पर्धामा पनि प्रदर्शन गरिन् । उनी वि.सं. २०६८ सालमा खुल्ला प्रतिस्पर्धाबाट त्रिभुवन विश्वविद्यालयको गणित विषयको उपप्राध्यापक भइन् भने २०७६ सालमा खुल्ला प्रतिस्पर्धाबाट नै सहप्राध्यापक भइन् । सहप्राध्यापक भएको तीन वर्ष पनि नपुग्दै खुला प्रतिस्पर्धाबाटै प्राध्यापकमा नाम निकाल्न सफल भएकी थिइन् । उनी त्रि.वि.का महिला प्राध्यापकमध्ये कान्छी प्राध्यापक भएकी थिइन् । वि.सं. २०७३ सालमा विद्यावारिधि गरेकी उनी अलेकजन्डर फन्ड हम्बोल्ड फाउन्डेसन जर्मनीमा महाविद्यावारिधि अनुसन्धाता भएर दुईवर्ष जर्मनीमा अनुसन्धानमा संलग्न रहेकी थिइन् ।

प्रतिभाका धनी व्यक्तिहरू एउटा विषय वा क्षेत्रमा मात्र सीमित नरही अन्य विषय वा क्षेत्रमा पनि आफ्नो प्रतिभा प्रदर्शन गर्छन् भन्ने कुरा उर्मिलाले नेपाली साहित्यमा पनि आफ्नो प्रतिभा प्रदर्शन गरेर प्रमाणित गरेकी छिन् । विद्यालयमा पढ्दा नै राष्ट्रिय निबन्ध प्रतियोगितामा प्रथम भएकी उनी 'मधुश्री' को उपनामबाट उनले सिर्जना गरेका दर्जनौं गीति कविता र कथा पत्रपत्रिकाबाट प्रकाशित भएका थिए । त्यस्तै उनको स्मृतिमा स्थापित "प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल मधुश्री प्रतिष्ठान" ले २०८१ सालमा

उनीद्वारा रचित गीत कविताको सङ्ग्रह 'मधुरस' प्रकाशन गरेको छ । त्यस्तै उनले २०० पृष्ठको संस्मरण पनि लेखेकी थिइन् भन्ने सुनिएको छ । सायद त्यो पनि प्रकाशनको तयारीमा हुनुपर्छ । उनका कयौँ अनुसन्धानात्मक लेखहरू अन्तराष्ट्रिय जर्नलमा प्रकाशित भएका छन् । उनी प्रतिभाशाली अनुसन्धाता भएकै कारण नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान (नास्ट) बाट सन् २०१६ मा युवा वैज्ञानिक पुरस्कार समेत प्राप्त गरेकी थिइन् ।

उर्मिला प्रतिभाशाली विद्यार्थी भएकै कारणले विद्यालयमा कक्षा ८ मा पढ्दा नै नेपालको गैरसरकारी संस्था 'दियो मञ्च' र जापानी गैरसरकारी संस्था 'ठोकर्पा नो हिकारी' को विद्यार्थी आदान प्रदान कार्यक्रमबाट जापान भ्रमण गर्ने अवसर पाएकी थिइन् ।

यस्ता प्रतिभाका धनी हाम्रो गाउँ समाजको

मात्र नभएर देशकै निधि बनेकी उनले युवा अवस्थामा नै असाध्य रोगले च्याप्दै लगी देश तथा विदेशका उपचारसमेतलाई असफल बनाएर २०७९ साल चैत्र २९ गते ४२ वर्षको अल्पायुमा यस धर्तीबाट सदाका लागि विदा लिनु पऱ्यो । विधिको विडम्बना, प्रकृतिको नियम, यहाँ हामीलाईमात्र नभएर त्यो 'लोक' र 'विधि' लाई पनि असल र प्रतिभाशाली व्यक्ति नै चाहिने रहेछ र त अल्पायुमा नै उनले यो धर्तीबाट विदा लिनुपऱ्यो । सायद त्यो लोकमा अहिले पनि उनी आफ्नो क्षमता र प्रतिभा प्रदर्शन गरिरहेकी होलिन् । जहाँ भए पनि उनको आत्मालाई शान्ति मिलोस्, भावपूर्ण श्रद्धाञ्जली !

- शिव प्रसाद न्यौपाने

तत्कालीन प्रधानाध्यापक
श्री बाघ भैरव माध्यमिक विद्यालय
सुनकोसी १, ठोकर्पा
सिन्धुपाल्चोक

सम्भनामा उर्मिला दिदी

उकाली, ओराली, भन्ज्याङ्ग, गैरी खेत, पाखा बारी सबै सँग मितेरी गाँस्दै बाल्यकाल गाउँमै बिताइयो । त्यतिबेला सबैभन्दा विशेष लाग्थ्यो स्कूलको समय । बिहान उठेपछि घरको काममा सघायो । कि त भान्सामा कि त खेतबारी, घाँस पत्कर । स्कूल, घर नजिकै भएकाले नौ बजे कामबाट फर्किए पनि समयमै तयार भएर खाना खाइवरी स्कूल पुगिन्थ्यो । बाघ भैरव स्कूल, जिल्लाभर नाम चलेको अनि नजिकै चलेका अरू स्कूलमा प्राथमिक तहसम्म मात्रै थिए । कक्षा छुट्टि बाघ भैरवमा पढ्न जाने विद्यार्थी उल्लेख्य हुन्थे । कोही छात्रावासमा बस्थे त कोही दुई घण्टा हिँडेर स्कूल पुग्थे । हामी सानै थियौं तर पनि मलाई याद छ एउटी दिदी हुनुहुन्थ्यो माध्यमिक तहमा पढ्ने । अग्लो कद अनि लामो कपाल भएकी । सधैं हासिरहने । कक्षामा अब्बल । पढाइमा होस् या अतिरिक्त क्रियाकलापमा । उहाँ कस्तो आत्मविश्वासका साथ बोल्नुहुन्थ्यो कार्यक्रममा । दिदीको नाम उर्मिला । घर स्कूलदेखि निकै तल । आठ बज्दा नबज्दै दुई गाँस खाएर उकालो लाग्नुपर्ने । घर फर्किँदा तेस्तै भोकले लखतरान भएर । तर पनि दिदी कति जोशिलो हुनुहुन्थ्यो । त्यसताका बाघ भैरव स्कूलमा जापानदेखि विद्यार्थी र भोलेन्टियर आउँथे । यसै सिलसिलामा नेपालका विद्यार्थीलाई पनि भ्रमणका लागि जापान लाने रे भन्ने सुन्थ्यौं हामी । पछि

उर्मिला दिदी जापान जानुभयो । कति गर्वको कुरा थियो त्यो हाम्रो लागि । अरू कसैले त्यस्तो अवसर पाउन सकेको थाहा थिएन मलाई । हुन त म पनि राम्रै पढ्ने विद्यार्थीमा गनिन्थेँ तर दिदीले पाउनुभएको अवसर अनि पुरस्कारहरू देख्दा मलाई म पनि त्यस्तै हुन सके जस्तो लाग्थ्यो र पढ्न भनै हौसला मिल्थ्यो । म पनि दिदी जस्तै पढ्छु, मिहेनत गर्छु फस्ट हुन्छु अनि जापान जान पाउँछु कि जस्तो लाग्थ्यो । बालख दिमाग । अलि लोभी हुने रैछ कि ? एस. एल. सि. सकाएर दिदी काठमाडौँ आउनुभयो । सुनेथेँ दिदीको पाँच कक्षा पढ्दापढ्दै विहे गर्दिने कुरा थ्यो रे । पछि गाउँका जान्ने बुझ्ने सरहरूले सम्झाइओरी सानै छिन् पढ्ने उमेर हो भनेर विहे नगर्दिएको रे । खै कति साँचो कुरा हो तर जे भो राम्रो भो । दिदीले कति राम्रो पढ्नुभो । सधैं अग्रता लिनुभो । दिदी साहित्य जगतमा समेत परिचित हुनुहुन्थ्यो । मधूश्री को नामले । मधू को दिदी मधू श्री । आहा ! कस्तो मिलेको । उच्च शिक्षा हासिल गर्न आएदेखि दिदीसँग देखभेट नभएको धेरै भैसकेको थियो । दिदीको दाइको एउटि छोरी लक्ष्मी र दिदीको पनि साहिली दिदीको छोरी गीता अनि म सँगै एउटै कक्षामा पढ्थ्यौं । खुब मिल्ने साथी थियौं हामी । बन्सेचौरमा सँगैखाजा खाने, कटुस खोज्ने, दुख सुख बाढ्ने अनि मिलेर पढ्ने साथी । लक्ष्मी एस. एल. सि. पछि नै सहर गई । गीता र मैले सँगै

१२ पास गर्यौं बाघ भैरवबाटै । अनि काठमाडौं गर्यौं उच्च शिक्षाका लागि । संयोग मान्नुपर्छ गीताको, मेरो र उर्मिला दिदीको कोठा नजिक नजिक थियो लोकन्थलीमा । गीताकि सानिमा भएकाले उ उर्मिला दिदीको मा गैरहन्थी अनि म पनि गीता सँगै जान्थेँ कहिलेकाहीँ । हामी जाँदा दिदी एकलै भएपनि आफूले कसैलाई पढाइरहे भैं गरेर पढिरहेको देख्थ्यौं । सायद दिदीको त्यो आफ्नो तरिका थियो पढ्ने र याद गर्ने । दिदीको उच्च शिक्षाको नतिजा पनि साह्रै राम्रो आएको सुन्थेँ म । अनि उर्मिला दिदी त मेरो आदर्श हो भन्थेँ । त्यस्तै हुन मन गर्थेँ । नेपालमा पि.एच.डी. सकाएर दिदीले जर्मनी गएर पोस्ट पि. एच. डि. गर्दै हुनुहुन्थ्यो । म कतिलाई सुनाउन भ्याउँथे त्यो कुरा फुरुक्क परेर । मलाई त्यो बढो गर्वको विषय लाग्थ्यो । साथै नास्ट्ले दिदीलाई युवा वैज्ञानिक उपाधिले समेत सम्मान गरेको थियो । दिदीले त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा प्राध्यापकमा नाम निकाल्नु भएको त भनै ठुलो उपलब्धि लाग्थ्यो मलाई किनकि दिदीलाई रोगले आक्रान्त बनाइसकेको रहेछ । त्रिभुवन विश्वविद्यालय कै कान्छी प्राध्यापक । दिदी हिम्मत नहारी कति मिहिनेत गरेर कत्रो साहसले अधि बड्नुभयो । आफूलाई जटिल रोग छ भन्ने सुन्दा नै मान्छेले अगाडिको संसार अँध्यारो देख्न थाल्छ । उस्ले के सपना सजाउला ? के मिहिनेत गर्न सक्ला ? तर दिदीले आफूलाई धेरै ओटा अङ्गमा क्यान्सर हुँदाहुदै पटक पटक शल्यक्रिया गराउँदै, ६५ पटक भन्दा बढी किमो थेरापी अनि अनेकौं जटिल उपचार गर्दागर्दै पनि कहिल्यै हिम्मत

हार्नु भएन । सधैं जित्नुभयो दिदीले । म कहिलेकाँही दिदीसँगै च्याट गर्थे । दिदी आफ्नो उपचार र पढाइको बारेमा भन्नुहुन्थ्यो । उल्टै मलाई सम्झाउनुहुन्थ्यो । म छक्क पर्थे । कहाँबाट आउँछ मान्छेमा यस्तो शक्ति जस्तो लाग्थ्यो मलाई । दिदी कीर्तिपुर बस्नुहुन्थ्यो । नवराज र लक्ष्मीको भाइ पनि सँगै हुन्थे । दिदीको ख्याल गर्थे । दिदीको ठुलो परिवार थियो । जमघट भैरहन्थ्यो । फेसबुकमा फोटो हालिरनुहुन्थ्यो सधैं हसिलो अनुहार । कसैले अलिकति छनक पनि पाउँदैनथे दिदी क्यान्सर सङ्गको युद्धमा हुनुहुन्छ भनेर । दिदीलाई भेट्न मन लागिराखेको थियो मलाई । कहिले दिदी बाहिर, कहिले म व्यस्त त कहिले कोभिडले गर्दा मैले प्लान गर्न सकिरहेको थिइनँ । २०२३ मार्च ८ मा अन्तराष्ट्रिय नारी दिवसमा दिदीले आफ्नो उपचारको लागि सहयोग अपिल गर्नुभयो । दिदी एकलै क्यान्सर विरुद्ध संघर्ष गर्नुभयो । उपचारमा करोडौं लाग्यो तर अध्ययन विमाले व्यहोर्दियो भन्नुहुन्थ्यो कुरा हुँदा । मैले दिदीलाई मेसेज गरें । दिदीले औसधिले हात सुन्निएकाले लेख्न सक्दिन कल गर भन्नुभयो । मैले फोन गरें । दिदी गाह्रो गरी वोल्दै हुनुहुन्थ्यो । इसेवामा पैसा ट्रान्सफर गर्न मिलेन भनें । खै नानी म त त्यति बुझ्दिन भन्नुभयो । मैले दिदीको सहयोग अपिल Routine of Nepal Banda लाई दिन पाए हुने भनेर कन्ट्याक्ट खोज्न थालें । दिदीले पनि इमेल गर्नुभएको रैछ खै RONB ले पोस्ट गरेन कि या मैले देख्न छुटाएकी ? दिदीको थप उपचारको लागि ७० लाख चाहिने रहेछ । दिदीलाई माया गर्ने कति

धेरै रहेछन् कति छिट्टै आधाभन्दा बढी पैसा पनि जम्मा भैसकेकोथ्यो । दिदीलाई ट्रान्सफर गर्न नमिलेपछि बरु दिदीको मै जान्छु भेटेर पनि आउँछु सकेको सहयोग पनि गर्छु जस्तो लाग्यो मलाई । अनि साथीरूलाई पनि भनैँ तर कहिले को नहुने कहिले को भएर तत्काल गैहाल्न सकेनौँ । केही समयपछि दिदीले पनि कोभिडको जोखिमले भेटघाट कम गर्नुभयो । हामी कोभिडको जोखिम अलि कम भएपछि जाउँला भनेर कुर्दैथियौँ । दिदीलाई मेसेज पनि गरेथेँ त्यही भनेर । दिदी पारदर्शी रूपमा आफूले पाएको सहयोग रकम अप्ठेट गरिरनुहुन्थ्यो । तर दुई दिनदेखि अप्ठेट थिएन । मेसेजको जवाफ पनि दिनुभएको थिएन । सधैं जवाफ दिने मान्छे । अचानक लक्ष्मीले अब दिदीका लागि सहयोग गर्न सक्दैनौँ भनेर गुपमा मेसेज गरी । दिदी आई. सि. यु. मा हुनुहुँदोरहेछ । मेरो हातखुट्टा फतक्क भए । लक्ष्मीलाई न आत्ति दिदी यति छिट्टै हार्नुहुन्न भनेर सम्झाउन खोजे तर उस्ले अब आश एकदम कम भैइसक्यो भनेर पिर गर्दैथी तर मलाई अबै आश थियो । दिदीले एकलै कत्रो युद्ध गरेर आउनुभएको थियो । अहिले त भन कति धेरैले साथ हौसला अनि

माया गरिरहेका थिए, दिदीका लागि प्रार्थना गरिरहेका थिए । दिदी कसरी त्यति छिटो जानुहोला र जस्तो लाग्थ्यो । तर त्यसको केही छिन मै हाम्रो आशा सबै निरासामा बदलियो । दिदीलाई भेट्ने चाहना अधुरै भयो । पछुतो पनि भयो म किन पहिल्यै भेट्नु जान सकिन भनेर । अनि यत्रो संघर्ष गरेर कहिल्यै नहारेकी कहिल्यै नथाकेकी दिदीलाई एकै छिनमा हामीबाट टाढा पुर्‍यायो दैवको लिलाले । दिदीको सहयोगमा उठेको रकमले परिवारले पचास लाख राशीको अक्षयकोष खडा गरी प्रतिष्ठान स्थापना गरेको छ, जसबाट धेरैले स्वास्थ्य, शिक्षा तथा अनुसन्धानको क्षेत्रमा सहयोग पाउन सक्नेछन् । दिदीसँग मेरो मन कति नजिक रैछ भन्ने बुझेर उहाँको परिवारबाट मलाई पनि प्रतिष्ठानमा बस्ने प्रस्ताव आयो । दिदी बितेर गए पनि दिदीको नाम त अमर रहोस् भन्ने लागि रह्यो अनि म प्रतिष्ठानमा बसेर सकेको सहयोग गर्छु भनेर प्रस्ताव स्विकारें । दिदीको सहयोगका लागि मैले छुट्याएको थोरै रकम दिन त भ्याइन तर दिदी कै नामले अरू कसैलाई सहयोग गरें, अबै गर्नेछु । दिदीको मिहेनत, सङ्घर्ष र सफलताको कथा सधैं अमर रहनेछ अनि दिदी सधैं मेरो आदर्श । हार्दिक श्रद्धाञ्जली दिदी ।

- मधू भण्डारी

बाघ भैरव माध्यमिक विद्यालय, व्याच ६२

प्रेरणाकी स्रोत : उर्मिला म्याडम

मैले उर्मिला म्याडमको नाम पहिलो पटक २०७९ सालमा स्नाकोत्तर प्रथम सेमेस्टर पढ्दा सुनेकी थिएँ । उहाँ जटिल रोगले ग्रस्त हुनुहुन्छ भन्ने फेसबुक वालबाट पहिलो पटक थाहा पाएँ । मलाई प्रत्येक दिन म्याडमको फेसबुक पोस्ट देख्दा आफूलाई यति आत्मविश्वास थियो कि, अवश्य पनि निको हुनुहुन्छ भन्ने ठान्थेँ । सबैतिरबाट आएको सहयोग आफैँ पोस्ट गर्नुहुन्थ्यो र सहयोगको अपिल पनि आफैँ गर्नुहुन्थ्यो । मलाई भर्खर जस्तो लाग्छ गाउँको आफन्तीले मेवा (अन्य फलफुल) लिएर भेट्न आउनुभएको छ अब म गाउँको फलफूल खाएर निको हुन्छु भनेका पोस्ट देखेको । सम्पूर्ण चिन्ने नचिन्ने मनसपटलमा पनि उहाँको अपिलप्रति सहयोगको भावना थियो । दिनहरू बितिराखेका थिए । गणित केन्द्रीय विभागमा उहाँको गणितमा योगदान र म्याडमको आत्मविश्वासको बारेमा चर्चा हुन्थ्यो ।

म मा उहाँप्रति नदेख्दै नभेट्दै पनि माया, सद्भाव र सम्मान थियो । स्वागत कार्यक्रमले जुरायो पहिलो पटक देख्ने । म कार्यक्रममा बेन्चमा बसेको एक विद्यार्थी अनि म्यामलाई सिनिएर दुई दिदीहरूले हात समातेर लिएर आई कुर्सीमा राख्दा मेरा गहहरू आँसुले भरिएका थिए । सायद दुई-तीन मिनेट बोल्नु भएको थियो । आफू स्नातक पढ्दै गर्दा गणित केन्द्रिय विभागमा आएर Ph.D सम्बन्धी राखेको उत्सुकता दर्साउनुका साथै अन्य आफ्ना केही भोगाइहरू सुनाउनुभयो र सहयोगको अपिल पनि गर्नुभयो । म्याडम यो भन्नुहुन्थ्यो कि “मलाई मःमः खाने पैसा होइन समोसा खाने पैसा सहयोग गर्नुहोस्” धेरै समय बोल्न र बस्न गाह्रो भएको भन्दै हामी सम्पूर्ण आगन्तुक

विद्यार्थीलाई सफल भविष्यको शुभकामना दिई विदा हुनुभएको थियो ।

त्यस दिनपछि मैले प्रत्येक दिन किताब र कपीका पानाहरू पल्टाउँदा मेरा मस्तिष्कमा म्याडमले बोलेको शब्द र म्याडमको चित्रहरू देख्न थाले । हरेक दिन मैले म्याडमको फेसबुक प्रोफाइल चेक गर्न थालेँ । त्यो अवस्थामा पनि म्याडमको त्यो आत्मविश्वास गजब लाग्थ्यो । केही दिनपछि हामी प्रथम वर्षको विद्यार्थीहरू पनि सहयोग गर्ने निर्णय गरी केही रकम सङ्कलन गर्यौँ । अफसोच जम्मा गरेको सहयोग पनि म्याडमको हातसम्म पुर्याउन पाएनौँ ।

पछिल्ला केही तीन-चार दिनसम्म उँहाको फेसबुक पास्टहरू देख्न नपाउँदा मनमा धेरै प्रश्नहरू गुन्जिन्थ्यो । तीन - चार दिनपछि एकै पटक फेसबुक पोष्टमा श्रद्धाञ्जली देख्दा म झसङ्ग भएँ, सपना जस्तो लाग्यो भाव विहल भएँ । हाम्रो पहिलो र अन्तिम भेट त्यहीँ स्वागत कार्यक्रम रह्यो ।

मैले धेरै चिन्न नपाएँ पनि जति चिन्ने राम्रोसँग चिने जस्तो लाग्छ । अहिले उहाँ नभए पनि उहाँको गणितको योगदान गुन्जिदा निकै आनन्द लाग्छ । केही समयपछि मलाई त्यो पनि थाहा भयो कि म्याडमको साहित्यमा पनि रुची रहेछ । त्यसको कारणले भनै मलाई फेरि साहित्यतर्फ प्रवेश गर्न प्रोत्साहन मिल्यो । केही अलि अलि साहित्यमा रुचि राख्ने म म्याडमका लेखहरू देखेपछि साहित्यमा कलम चलाउने प्रेरणा मिल्यो । मैले बुझेको र अनुभव गरेको आधारमा म्याडमको सम्झनामा सानो कविता लेखेकी छु ।

सम्भनामा उर्मिला

जुनदिन तिमीलाई पहिलो पटक देखें,
मलाई जोश अनि प्रेरणा जाग्यो,
म यो सोच्ने थिएँ कि तिमी कहिले निको हुन्छौ
र तिमिले पढाएका गणित अनि जिवनका पाठ पढ्न कहिले पाउने छु ।
स्वागतम कार्यक्रम भन्दा पहिले,
कहिले तिमीलाई चिनेकी अनि देखेकी थिइनँ,
जुनदिन देखें साच्चै सच्चा प्रेम गर्थेँ,
सायद जीवनको लेखा छोटो रहेछ र यति गहिरो प्रेम बसेको थियो !!
मलाई गर्व छ तिमीप्रति,
तिमिलाई गणित विशेषज्ञ भनी सम्भन पाउँदा
अफसोच तिमी र म दुवै दुवैसँग बोल्न पाएनौं
सायद जीवनको लेखा छोटो रहेछ र यति गहिरो प्रेम बसेको थियो !!
अहिले पनि मलाई यो लाग्छ कि,
सायद तिमी भएकी भए म मेरा गणित सँगसँगै जीवनका हर बेदना पोख्ने थिएँ,
र तिमी मलाई जगाउने थियौ
सायद जीवनको लेखा छोटो रहेछ र यति गहिरो विश्वास गढेको थियो !!
हरेक मिटिङको फोटो देख्दा म तिमीलाई सम्झन्छु (उर्मिला),
तर चाहेर पनि म तिमिलाई देख्न पाउँदिन,
दिनप्रति दिन डिपार्टमेन्टमा तिम्रो खाँचो खड्कीइरहेको छ,
सायद जीवनको लेखा छोटो रहेछ र यति धेरै महत्वकांक्षी बनेकी थियौ !!
पहिले भन्दा अहिले भन धेरै सम्झन्छु म तिमीलाई,
डिपार्टमेन्ट छोड्ने बेला आयो जिम्मेवारी थपिँदै गह्रौँ हुँदै गयो,
यी गह्रौँ जिम्मेवार सम्झँदा हरपल तिमीलाई सम्झन्छु (उर्मिला)
सायद जीवनको लेखा छोटो रहेछ र यति गहिरो प्रेम बसेको थियो !!

- विद्या पोखेल
गणित केन्द्रीय विभाग

स्मृतिमा उर्मिला म्याम

भविष्य निर्माणको द्वार हो त्रिभुवन विश्वविद्यालय । सपनाको केन्द्र हो त्रिभुवन विश्वविद्यालय । सपनाका अनेकन चाड बोकेर गणित विषयमा स्नातकोत्तर गर्न पुगेको थिएँ त्रिभुवन विश्वविद्यालय । सेन्ट्रल डिपार्टमेन्ट अफ म्याथम्याटिक्सको भर्नाकोठामा आफ्नो नाम दर्ताको लागि प्रतिकारत थिएँ । भर्ना फारममा एकजना अधिकृतको सिफारिस भएपछि मात्रै भर्ना प्रक्रिया पूरा हुने रहेछ । मेरो फारम सिफारिस गरेर मेरो भर्ना प्रक्रिया पूरा गरेको क्षण नै पहिलो भेट थियो उर्मिला म्यामसँग मेरो । हेर्दा सिम्पल साधारण देखिने म्यामप्रति सुरुको भेटमा आभार बाहेक केही हुन सकेकी थिइनँ । उहाँको शालिनताले पहिलो भेटमै मेरो ध्यान खिचेको थियो । त्यसैले होला भर्ना गरेर घर फर्किँदा बाटोमा उहाँले भर्ना फारममा हस्ताक्षर गर्दै गर्दाका दृश्यहरू अनायासै मानसपटलमा नाचिरहेका थिए । सम्झिएँ कि उहाँमा निहित बौद्धिकताले नै यो शालिनता झल्किएको हुनुपर्छ ।

मास्टर्स डिग्रीको पहिलो क्लास

मनमा अनेकन उत्सुकता अनि नयाँ जोश र जाँगर लिएर क्लासमा पुगेको थिएँ । म्याथम्याटिक्समा मास्टर्स डिग्री गर्ने थोरै केटीहरू मध्येकी एक थिएँ म । मनमा कताकता असहज महसुस गर्दै थिएँ । मेरो मनको असहजता उर्मिला म्यामको उपस्थितिले निमेषभर पनि टिकेन । सहज हुँदै ढुक्क भएर क्लासमा बसेँ । म्याम सँग चिर परिचित भैँ महसुस गरें । म्यामसँगको दोस्रो भेट थियो । तर पनि म्याम सँग को सानिध्यता

निकै पूरानो हो भन्ने महसुस हुँदै थियो । सुरुकै क्लासमा उहाँले Graph Theory पढाउनु

भयो । त्यस दिनको क्लास मेरा लागि दुई कुराले महत्वपूर्ण भए । एक मास्टर्सको पहिलो कक्षा । दोस्रो उर्मिला म्याम सँगको पहिलो कक्षा अनि उहाँसँगको निकटताको द्वार खुलेको दिन ।

एवं रितले दिनहरू बिते । साथी भाई र अन्य प्राध्यापकहरू जस्तै उर्मिला म्यामसँग पनि आआफ्ना ढंगका सम्बन्धहरू स्थापित हुँदै गयो । त्यो भन्दा धेरै उर्मिला म्याम सँगको निकटता बाक्लो थियो मेरो । भलै शिक्षक विद्यार्थीको रुपमा मात्रै किन नहोस् हाम्रो आत्मियता प्रगाढ रुपमा झार्झिएको थियो । म्यामको पढाउने शैली, विद्यार्थीलाई पढाईप्रति उत्प्रेरित गर्ने शैली सबै सबै सँग म प्रवाहित हुँदै गएँ ।

मास्टर्सका थेउरी क्लासहरू सकिए । थेसिस गर्ने काम झन्झटिलो थियो । जतिनै म्याथमा लगाव रहेपनि खै किन किन थेसिस को Topic छनौट गर्न सकिरहेको थिइन । अन्ततः प्राध्यापक डाक्टर टंक नाथ धमलासँग A Study of Maximum

Flow Algorithms on Networks मा मैले थिसिस गर्ने भएँ । थिसिसको विषय उर्मिला म्यामको रिसर्च रिलेटेड म्याटर हुनाले थिसिसको दौरानमा उर्मिला म्यामसँगको निकटता भन् प्रखर हुँदै गयो ।

अनुसन्धानको सिलसिलामा म्याम विभिन्न देशको भ्रमणमा निक्किरहनुहुन्थ्यो । मेरो थिसिस डिफेन्सको समयमा उहाँ जर्मनी हुनुहुन्थ्यो । सोही क्रममा म्यामले आफ्नो प्रोजेक्टमा इन्टर्नशिप गर्नका लागि मलाई जर्मनीको प्रस्ताव गर्नुभयो । मैले जर्मनी जाने अवसर पाएँ ।

जर्मनीको बसाई

घरबाट पहिलोपटक बाहिरिएको म । अन्जान एकलो ठाउँमा मेरा भन्नु उर्मिला म्याम मात्रै हुनुहुन्थ्यो । मेरो साहारा उर्मिला म्याम, उहाँको सारथी म भएर बिते जर्मनीको दिनहरू । शिक्षक विद्यार्थीको सम्बन्धबाट सुरु

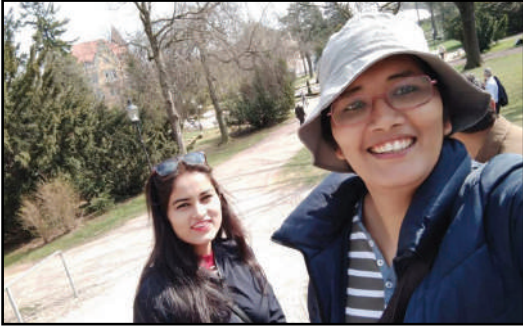
भएको हाम्रो सम्बन्धले आत्मियताका अनेकन रूपहरू बदलिँदै गएको थियो । म्यामले गर्नु भएको केयरमा म मेरो अभिभावक पाउँथेँ । सिकाईका अनेकन सिलसिलामा म एक विद्यार्थीको रूपमा रहन्थेँ । सुख दुखको भलाकुसारीमा हामी एक असल साथी जस्तै लाग्थ्यो । मेरो जीवनको अविस्मरणीय पलमा म्यामसँगको जर्मनी बसाई अग्र स्थानमा रहेको छ ।

जर्मनी बसाईको क्रममा भएको निकटताले उहाँका सङ्घर्ष र जीवन भोगाइका अनेकन कथा व्याथाहरूसँग परिचित हुने सौभाग्य मलाई मिल्यो । बाह्र सन्तानमध्येकी कान्छो सन्तानको रूपमा परिवारमा हुनुहुन्थ्यो । त्यसबेलाको समाजमा छोरीको रूपमा हुर्केर म्याथम्याटिक्स जस्तो विषयमा पिएचडीसम्म गर्दाका अनुभवहरू, उहाँका भोगाइहरू कहानी लाग्दा थिए । तिनै कहानी लाग्दा भोगाइ र सङ्घर्षका गाथाहरू आज पर्यन्त मेरा लागि प्रेरणाको स्रोत बनेको छ । त्यसपछि मलाई आभास भयो हेर्दा साधारण देखिने मान्छे कति सङ्घर्षशील हुन्छ भनेर । मानिस एउटा खुला किताब हो भन्छन् तर म्यामको कथा व्यथा सुन्दा लाग्छ प्राध्यापक उर्मिला एक बन्द किताब हो । जो पढ्न र बुझ्न निकै समय लगाएर पुस्तकका अन्तरवस्तु केलाउनु पर्छ ।

म्यामको महोत्वाकाङ्क्ष सोच । अग्रगामी विचार । तथ्यपरक विश्लेषण । दृढ इच्छाशक्ति । आदि सबै देखेर मेरो मनले गम्थ्यो, यो सबै सञ्चालन गर्ने एक अद्भूत शक्ति उहाँले कहाँबाट प्राप्त गर्नुहुन्छ ? उहाँसामु जिज्ञासु भावमा प्रस्तुत हुँदा उहाँको सामान्य जवाफ हुन्थ्यो, “यो सबै मेरो लक्ष्यप्रतिको तिब्र लगाव हो ।” त्यही लगाव र लगनशिलताले अन्ततोगत्वा उहाँ नेपालकै

कान्छी प्राध्यापक बन्न सफल हुनुभयो ।

उहाँको दैनिकीसँग सामान्जस्य हुँदै गर्दा उहाँको

पदचापलाई अनुशरण गर्ने प्रेरणा मभित्र जागै थियो । तर संयोगले मिलेको म्यामसँगको एक वार्तालापले त्यो सबै अचेत भएर भुईँमा बजारिन पगे । जब उहाँले आफु क्यान्सर संग जुध्दै गरेको कुरा सुनाउनु भयो मैले कसै गरी पनि आफुलाई सम्हाल्न सकिन । उल्टो उहाँले नै मलाई सम्झाई बुझाई गर्नु भयो ।

मेरो बिच्छिप्त अवस्थालाई देखेर मलाई सम्झाउँदै उहाँले भन्नुहुन्थ्यो, “विनिता, जिवनमा बाच्नु मात्रै ठुलो कुरा होइन । मृत्यु त ढिलो चाँडो सबैको हुन्छ । यो त साश्वत सत्य हो सत्यलाई हामीले नकार्न सक्दैनौं । जीवनमा मैले केही गर्न नसकेपनि म्याथम्याटिक्समा थुप्रै आर्टिकलहरू लेखेको छु । ती मेरा सन्तान जस्तै हुन् । तिनैले मलाई अजर अमर बनाउनेछन् । यही नै मेरो यो जुनिको सार्थकता हो ।”

क्यान्सर रोगलाई शरिरमा लिएर हिडेपनि मुहारको मुस्कानले क्यान्सरलाई परास्त गर्न सक्छु भनेर हुड्न सक्नु नै एउटा ठुलो तागत हो ।

जर्मनीबाट फर्केपछि

जर्मनीबाट नेपाल फर्किएपछि पारिवारिक रूपमा नजिक हुन थाल्यो । म्यामसँगको भेटमा मलाई सधैं रिसर्चतिर समय व्यतित गर्न प्रेरित गर्नुहुन्थ्यो । उहाँ आफू पनि शरीरमा पीडा हुँदा समेत रिसर्चको कामलाई कहिल्यै विश्राम दिनुहुँदैनथ्यो ।

समयको चक्र घुम्दै थियो आफ्नो रफ्तारमा । मेरो अमेरिकाको भिसा लाग्यो । अमेरिका उड्ने दुई दिन अघि म उहाँलाई भेट्न गएँ । भेटमा उहाँले भन्नुभएको थियो । “तिम्रो र मेरो यो नै अन्तिम भेट होला विनिता । तिम्री नेपाल फर्कने बेलासम्म मैले क्यान्सरसँग हारेको हुनेछु । तर तिम्रीले जिन्दगिमा कहिल्यै नहार्नु ।”

म्यामको कुरा सुनेर म भने भक्कानिन थालें । सम्झाउँदै उहाँले भन्नुभयो, “ध्यानका विभिन्न चरणहरूमा मैले मृत्युको महसुस गरेकी छु । मलाई अब मर्नदेखि डर लाग्दैन । र मृत्युदेखि डराउनु पनि हुन्न यो त एक उत्सव पो हो त ।”

त्यसपछि म अमेरिका नपुगेसम्म मलाई फोन मेसेज गरिरहनुभयो। अमेरिका पुगेपछि पनि फोन मेसेज हुँदै थियो। एकाएक म्यामको आवाज बन्द भयो। म्यामको आवाज बन्द भएकाले कुराकानी मेसेजबाट मात्र हुन्थ्यो। म्यामको शरीर क्रमशः शिथिल हुँदै गएको थियो। सायद क्यान्सरले जित्दै थियो। अन्तिममा उहाँलाई क्यान्सरले जिति छाड्यो। मैले जीवनमा पहिलोपटक आफ्नो नजिकको मान्छे गुमाएँ। परिवारभन्दा पर, नातागोताभन्दा नि परको एक आत्मिय व्यक्ति गुमाएँ। भावना साटिएर बनेको सम्बन्धको डोरी चुँडिएर जमिनमा पछारिनुको

पीडा पहिलो पटक महसुस गरें। त्यो पीडालाई म शब्दमा उतार्न असमर्थ छु। एक वाक्यमा भन्नुपर्दा, मैले आफूलाई टुहुरो महसुस गरेको छु।

मेरा सपनाका पहाडहरू ढलेभैं लाग्छ। मेरा रिसर्चका पाइलाहरू मेटिएभैं लाग्छ। आज उहाँका दिव्य सल्लाह र सुझावहरू मेरो जिउने आधार बनेका छन्। मेरो जीवनको एक आदर्श पात्रको रूपमा उर्मिला म्याम जीवन पर्यन्त रहनुहुनेछ।

उहाँप्रति हार्दिक श्रद्धासुमन अर्पण गर्न चाहन्छु।

- विनिता भट्ट

प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल मधुश्री

प्रतिष्ठानको संक्षिप्त परिचय

सिन्धुपाल्चोक जिल्ला सुनकोसी गाउँपालिका वडा नम्बर ३ स्थायी निवासी त्रिभुवन विश्वविद्यालय गणित केन्द्रीय विभागमा कार्यरत अवस्थामा ४२ वर्षको उमेरमा असामयिक निधन हुनुभएकी प्राध्यापक डाक्टर (प्रा.डा.) उर्मिला प्याकुरेलले अध्ययन, अनुसन्धान तथा प्राज्ञिक क्षेत्रमा पुऱ्याउनुभएको योगदानको उच्च मूल्याङ्कन गर्दै उहाँको विज्ञता एवं रुचिको नेपालकै अनुसन्धानको क्षेत्रमा प्राज्ञिक तथा वैज्ञानिक उत्कृष्ट अनुसन्धान गर्ने शोधकर्ता

वा संस्थालाई अभिप्रेरित, सहयोग र पुरस्कृत गर्नुका साथै शिक्षा, स्वास्थ्य र साहित्यिक क्षेत्रमा सहयोग, सम्मान र पुरस्कृत गर्न निश्चित रकमको अक्षय कोषसहितको सेवामूलक, मुनाफारहित, जनहितकारी सामाजिक कानुनी संस्थाको आवश्यकता भएकाले, स्वर्गीय प्रा. डा. प्याकुरेलको स्मृतिमा “प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल मधुश्री प्रतिष्ठान” नामक संस्था स्थापना गरिएको हो ।

प्रतिष्ठानको उद्देश्य

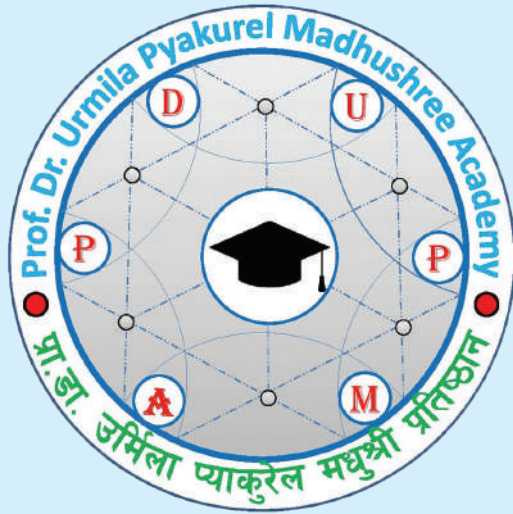
- क. सेवामूलक, मुनाफारहित, जनहितकारी सामाजिक काम गर्ने,
- ख. प्रायोगिक गणित र साहित्यको क्षेत्रमा प्राज्ञिक एवम् अनुसन्धानमूलक कार्य गर्ने,
- ग. उर्मिलाको रुचि र विशेषज्ञताको क्षेत्रमा नेपालसम्बन्धी प्रायोगिक गणित विज्ञानका क्षेत्रमा वैज्ञानिक अनुसन्धानमा क्रियाशील नेपाली वा विदेशी व्यक्ति वा संस्थालाई सहयोग, सम्मान साथै पुरस्कृत गर्ने,
- घ. शिक्षामा उत्कृष्ट र कमजोर आर्थिक अवस्था भएका विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन स्वरूप पुरस्कृत एवम् आर्थिक सहयोग गर्ने,
- ङ. उत्कृष्ट साहित्यिक कृतिलाई प्रोत्साहन स्वरूप सम्मान तथा पुरस्कृत गर्ने,
- च. स्वास्थ्य सम्बन्धी जनचेतना साथै उपचारमा पहुँच नपुगेका गरिब, असाहाय, ज्येष्ठ नागरिकलाई सहयोग गर्ने

प्रा. डा. उर्मिला प्याकुरेल मधुश्री प्रतिष्ठानको वर्तमान कार्यसमिति

१. अध्यक्ष :	प्रा.डा. श्री टंकनाथ धमला	६. सदस्य :	श्री दामोदर न्यौपाने
२. उपाध्यक्ष :	श्री केदारप्रसाद भट्टराई	७. सदस्य :	श्री इरिका उदास
३. सचिव :	श्री उद्धवप्रसाद प्याकुरेल	८. सदस्य :	श्री जयन्ती साउद
४. कोषाध्यक्ष :	श्री नवराज सापकोटा	९. सदस्य :	श्री लक्ष्मी प्याकुरेल
५. सदस्य :	श्री राजेन्द्रप्रसाद प्याकुरेल		

प्रतिष्ठानका साधारण सदस्यहरू

१. श्री भुवानी धमला	१३. श्री पुष्पराज पराजुली
२. श्री द्वारिकाप्रसाद प्याकुरेल	१४. श्री योगप्रसाद आचार्य
३. श्री ढकप्रसाद प्याकुरेल	१५. श्री सुशीला पौडेल दहाल
४. श्री सचिन वाग्ले	१६. श्री सुशिलकुमार प्याकुरेल
५. डा.श्री शिवप्रसाद गुप्ता	१७. श्री माधवप्रसाद प्याकुरेल
६. श्री दिपकबाबु अंगाई	१८. श्री तारा हमाल
७. श्री मोहनचन्द्र अधिकारी	१९. श्री मधु भण्डारी
८. श्री हरिनन्दन नाथ	२०. श्री उत्तमराज भण्डारी
९. श्री तुलसीप्रसाद नेपाल	२१. श्री विनोद प्याकुरेल
१०. डा. श्री दुर्गाप्रसाद खनाल	२२. श्री बट्टी प्याकुरेल
११. श्री भवानी धमला	२३. श्री गोमा न्यौपाने
१२. श्री बट्टीप्रसाद पङ्गोनी	२४. श्री दिपक प्याकुरेल

प्रा.डा. उर्मिला प्याकुरेल मधुश्री प्रतिष्ठान